

**Purwakanthi ing Salebeting Teks Sekar Slawatan Jawi *Laras*
Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam,
Magelang, Jawa Tengah**

SKRIPSI

Dipunajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Minangka Jejangkepin Pendadaran

Anggayuh Gelar

Sarjana Pendidikan

dening

Sigit Mulyono

NIM 10205241022

PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA

FAKULTAS BAHASA DAN SENI

UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA

2014

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Purwakanthi ing Salebeting Teks Sekar Slawatan Jawi
Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang,
Jawa Tengah* menika saged dipunajengaken awit sampun pikantuk palilah dening
dosen pembimbing skripsi.

Yogyakarta, 11 April 2014

Dosen Pembimbing

Dra. Sri Harti Widyastuti, M.Hum.

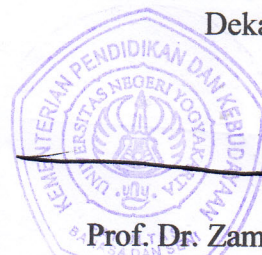
NIP. 19621008 198803 2 001

PENGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Purwakanthi ing Salebeting Teks Sekar Slawatan Jawi*
Laras Madya ing tlatah Kredenani Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang,
Jawa Tengah menika sampun dipunandharaken ing salebeting pendadaran wonten
ing sangajengipun *dewan penguji* rikala tanggal 9 Mei 2014 saha sampun
katetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI			
Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		21/5 2014
Sri Hertanti Wulan, M.Hum.	Sekretaris Penguji		22/5 2014
Drs. Afendy Widayat, M. Phil	Penguji I		22/5 2014
Dra. Sri Harti Widyastuti, M.Hum.	Penguji II		21/5 2014

Yogyakarta, 16 Mei 2014
Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M.Pd.
NIP. 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tandha tangan ing ngandhap menika, kula :

Asma : **Sigit Mulyono**

NIM : 10205241022

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Fakultas Bahasa dan Seni

ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika minangka asiling panaliten kula piyambak. Samangertos kula *karya ilmiah* menika boten ngemot *materi* ingkang kaserat dening tiyang sanes, kejawi perangan-perangan tartamtu ingkang kula pethik sarana kangge dhasar panyeratan kanthi nggatosaken tata cara saha paugeran panyeratan *karya ilmiah* ingkang umum.

Seratan ing wedharan menika kula serat kanthi saestu. Menawi kasunyatanipun kabokten bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula minangka pribadi.

Yogyakarta, 20 April 2014

Panyerat

Sigit Mulyono

SASANTI

“Miwiti ngaji ingsun kelawan nyebut Asmaning Gusti Allah sifate Guti Allah *Ar rahmani* dzat kang paring welas lan murah ing dalem donya lan akherat, sifate Gusti Allah malih *Ar rohimi* dzat kang paring welas lan asih ing dalem akherat blaka” (Pitutur)

PISUNGSUNG

Linambaran raos puja miwah syukur mring ngarsanipun Allah SWT, skripsi menika kapisungsungaken dhateng tiyang sepuh kekalih, utaminipun ibu Partini miwah (almarhumah) simbah Pawiro Redjo putri ingkang sampun nggulawenthah kula kanthi rasa asih lan tresna ingkang tanpa upami.

PRAWACANA

Puji lan syukur hamung pantes konjuk wonten ngarsanipun pangeran ingkang sampun paring rahmat miwah kanugrahanipun, satemah panyerat saged purna anggenipun ngrantam skripsi kanthi irah-irahan *Purwakanthi ing Salebeting Teks Sekar Slawatan Jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah*. Panyerating skripsi menika saged purna ugi boten uwal saking panyengkuyungipun saking mapinten-pinten pihak. Awit saking menika, panaliti ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan dhumateng pihak-pihak ing ngandhap menika :

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M. Pd minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun kersa paring idin ngrantam skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum, minangka pangarsa jurusan Pendidikan Bahasa Jawa ingkang sampun paring idin saha piwulang salami kula nderek maguru.
3. Ibu Sri Harti Widyastuti M. Hum, minangka *pembimbing* ingkang sampun kersa paring wejangan saha nuntun kanthi sabar.
4. Bapak Prof. Dr. Suwarna, M. Pd minangka *Penasehat Akademik* ingkang sampun kersa paring piwulang saha wejangan dhateng panyerat.
5. Bapak saha ibu dosen jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun kersa paring wewarah, nasehat, paring ngelmu saha pangestu dhateng panyerat.

6. Tiyang sepuh kekalih ingkang satuhu kula bekteni saha ingkang sampun paring idi pandonga dhateng panyerat.
7. Adhik Ayu ingkang sampun kersa paring panjurung saha donga kangge panyerat satemah skripsi menika saged purna.
8. Para kanca jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, mliginipun para kanca kelas A ingkang sampun kersa paring pandonga miwah paring semangat dhateng panyerat.
9. Para kadang slawatan jawi *Laras Madya* wonten ing tlatah Kradenan Kalikuning ingkang sampun kersa pambiyantu saha paring donga awit purnanipun panyerating skripsi menika.
10. Sedaya pihak ingkang sampun kersa paring panyengkuyung.

Panyerat rumaos bilih anggenipun nyerat skripsi menika taksih kathah lepat saha kirangipun, ananging panyerat gadhah penggayuh mugi skripsi menika migunani tumrap para pamaos. Mekaten atur panyerat, mugi skripsi menika saged murakabi.

Yogyakarta, 20 April 2014

Panyerat

Sigit Mulyono

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACA	vii
WOSING ISI	ix
<i>DAFTAR CEKAKAN</i>	xii
<i>DAFTAR TABEL</i>	xiii
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>	xiv
SARINING PANALITEN	xv
BAB I PURWAKA	1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	5
C. Watesaning Perkawis	6
D. Wosing Perkawis	6
E. Ancasing Panaliten	7
F. Paedahing Panaliten	7
G. Pangretosan	8

BAB II GEGARAN TEORI	9
A. Andharan Teori	9
1. Pangretosan Sastra	9
2. Sastra Sekar utawi Puisi Jawa	11
3. Slawatan Laras Madya	15
4. Purwakanthi	16
B. Panaliten ingkang Laras	22
C. Nalaring Pikir	23
BAB III CARA PANALITEN	24
A. Jinising Panaliten	24
B. <i>Subjek</i> saha <i>Objek</i> Panaliten	24
C. Caranipun Ngempalaken <i>Data</i>	25
D. Pirantosing Panaliten	27
E. Cara Nganalisis <i>Data</i>	27
F. Caranipun Ngesahaken <i>Data</i>	29
BAB IV ASILING PANALITEN saha PIREMBAGANIPUN	30
A. Asiling Panaliten	30
1. Struktur Purwakanthi ingkang Kapanggihaken ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya	31
2. <i>Fungsi</i> /Peadah Purwakanthi ingkang Kapanggihaken ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya	46
B. Pirembaganipun	59
1. Jinising Purwakanthi ingkang Kapanggihaken ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya	62

a.	Jinising purwakanthi miturut larasing swara, sastra utawi basa	62
1)	Purwakanthi guru swara.....	63
2)	Purwakanthi basa utawi purwakanthi lumaksita	75
3)	Purwakanthi guru sastra	80
b.	Jinising Purwakanthi Miturut gunggung purwakanthi wonten ing Salebeting Cakepan.....	85
1)	Purwakanthi <i>Tunggal</i>	86
2)	Purwakanthi <i>Ganda Kembar</i>	91
3)	Purwakanthi <i>Ganda Campuran</i>	95
2.	Paedah Purwakanthi wonten ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya	98
a.	Nggayutaken tetembungan saha Paring Nilai <i>Estetis</i> ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya	99
b.	Nggayutaken tetembungan saha Ngiyataken Tembung Satunggal saha sanesipun.....	103
c.	Nggayutaken tetembungan saha Nengenaken makna wonten ing salebeting cakepan purwakanthi	106
BAB V PANUTUP		110
A.	Dudutan.....	110
B.	Implikasi	111
C.	Pamrayogi	112
KAPUSTAKAN		113

DAFTAR CEKAKAN

1. AS	: Asmaradana Semarang
2. CM	: Citra Mengeng
3. CW	: Candra Wilawata
4. DM	: Dhandhanggula Macapat
5. DT	: Dhandhanggula Turulare
6. I	: Ilir-ilir
7. K	: Kusumastuti
8. Ket	: Katerangan
9. KK	: Kenya Kediri
10. KS	: Kinanthi Sandhung
11. M	: Macapat
12. MR	: Madu Retna
13. MS	: Mijil Sulastru
14. P	: Pamularsih
15. Pr. Ba	: Purwakanthi Basa
16. Pr. Gand. Ke	: Purwakanthi <i>ganda kembar</i>
17. Pr. Gand. Ca	: Purwakanthi <i>ganda campuran</i>
18. Pr. Sa	: Purwakanthi Sastra
19. Pr. Sw	: Purwakanthi Swara
20. Pr. Tg	: Purwakanthi <i>tunggal</i>
21. R	: Raraturidha
22. S	: Sinom
23. SG	: Sekar Gadhung
24. So	: Soyar
25. SW	: Sudira Warna
26. T	: Talutur
27. TW	: Tri Wikrawa
28. US	: Uluk Salam
29. W	: Wirangrong

DAFTAR TABEL

	Kaca
<i>Tabel 1 : Format Kertu Data Jinising Purwakanthi.....</i>	26
<i>Tabel 2 : Format Kertu Data Fungsi/Paedah Purwakanthi</i>	26
<i>Tabel 3 : Format Kertu Analisis Jinising Purwakanthi.....</i>	28
<i>Tabel 4 : Format Kertu Analisis Fungsi/Paedah Purwakanthi.....</i>	28
<i>Tabel 5 : Jinising Purwakanthi ingkang Kapanggihaken wonten ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya.....</i>	33
<i>Tabel 6 : Paedah Purwakanthi ingkang Kapanggihaken wonten ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya</i>	47
<i>Tabel 7 : Tabel Analisis Jinis saha Paedah Purwakanthi</i>	124

DAFTAR LAMPIRAN

	Kaca
Lampiran 1 : <i>Transkripsi</i> Sekar Slawatan Laras Madya.....	115
Lampiran 2 : <i>Tabel 7. Analisis</i> Jinis saha Paedah Purwakanthi.....	124
Lampiran 3 : <i>Foto Copy</i> Teks Asli Sekar Slawatan Laras Madya	

Purwakanthi ing Salebeting Teks Sekar Slawatan Jawi *Laras Madya* ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah

**Dening Sigit Mulyono
NIM 10205241022**

SARINING PANALITEN

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Panaliten manika kagolongaken wonten ing jinising panaliten kualitatif *deskriptif*. Subjek wonten ing panaliten menika awujud rekaman sekar slawatan Laras Madya.

Panaliten menika mligi ngrembag babagan jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Cara anggenipun ngempalaken *data* panaliten inggih kanthi cara ngrekam, nyemak, cathet, saha maos. *Data* ingkang awujud jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan dipungarap kanthi cara *analisis deskriptif*, wondene ingkang dados *unit analisis maksimal* wonten panaliten menika satunggal gatra. Cara ngesahaken data wonten ing salebeting panaliten menika migunakaken *validitas semantik* saha *expert judgment*, supados data panaliten menika ajeg, panaliti migunakaken *reliabilitas intra rater*.

Asiling panaliten kanthi bahan pirembagan sekar slawatan Laras Madya menika nedahaken bilih (1) jinising purwakanthi kaperang dados kalih jinis inggih menika (a) Jinising purwakanthi miturut larasing swara, sastra saha basa, (b) Jinising purwakanthi miturut gunggung purwakanthi ingkang kaandhut ing salebeting cakepanipun. Miturut asiling purwakanthi kapanggihaken purwakanthi kanthi gunggung 133 purwakanthi ingkang kaperang dados purwakanthi guru swara 96 purwakanthi, purwakanthi guru sastra 7 purwakanthi, saha purwakanthi basa wonten 30 purwakanthi. (2) paedah purwakatthi wonten ing panaliten menika dipunpantha dados tiga inggih menika (a) nggayutaken tetembungan saha paring *nilai estetis* wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya, (b) nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun, (c) nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan makna wonten ing salebeting ukara. Asiling panaliten menika kaangkah saged paring manfaat tumrap pamaos saha piwulangan mliginipun piwulangan purwakanthi.

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Masyarakat jawa minangka salah satunggaling masyarakat ingkang kagungan kabudayan ingkang adiluhung. Salah satunggaling hasil kabudayan inggih menika awujud basa. Basa jawa inggih basa ingkang dipunginakaken dening masyarakat mliginipun masyarakat jawa. Kathahing masyarakat jawa temtu kemawon ndadosaken wigatipun basa jawa tumrap masyarakat Indonesia.

Katitik saking jinising basa, basa kaperang dados basa endah saha basa limrah. Basa endah inggih menika basa ingkang kaginakaken ing salebeting sekar, parikan, purwakanti saha ing karya sastra sanesipun. Ginanipun basa endah menika kangge nyerat karya sastra. Sinebut basa endah amargi basa menika boten sedaya tiyang mangertos tegesipun. Katitik saking rakitaning tembung, basa endah sampun uwal saking wujud asalipun, tegesipun sampun pikantuk ater-ater, seselan, saha panambang.

Basa limrah inggih menika basa ingkang kaginakaken kangge komunikasi utawi gineman limrah. Masyarakat jawa menika masyarakat ingkang nginggilaken tata trapsila lan subasita. Babagan menika saged dipuntingali saking panganggening basa ingkang alus saha endah minangka piranti *komunikasi* dhateng tiyang sanes. Tiyang ingkang langkung anem temtu badhe ngginakaken basa krama kangge matur dhumateng tiyang sepuh, dene tiyang sepuh ngginakaken basa ngoko kangge gineman kalia tiyang anem.

Menawi nembe gineman tiyang anem matur kaliyan tiyang sepuh ngginakaken basa ngoko temtu kemawon menika kirang tata trapsilanipun. Basa sanes dados piranti komunikasi ugi saged dados piranti kangge paring pitutur kanthi awujud basa ingkang endah. Langkung endah satunggaling basa langkung inggil *nilai sastra* ingkang kaandhut dening basa ing salebeting kasusastran menika. Endahing basa saged dipuntingali saking asiling kabudayan ingkang awujud sekar.

Sekar minangka asiling kasusastran ugi dipunangge minangka *media dakwah* kangge paring wewarah saha seserepan dhumateng para pamirengipun. Wosing sekar ingkang dipunandhut menika saged dipunbabar wosipun satemah dados media kangge mulang muruk sae menika babagan agama menapa sanesipun. Sekar ingkang sae temtu gadhah rakitaning basa ingkang endah.

Asiling kabudayan ingkang awujud sekar menika gadhah *nilai sastra* utawi estetika ingkang inggil. *Nilai sastra* ingkang kaandhut dening satunggaling sekar saged dipuntingali saking endahing basa, pamilihing basa, saha rakitaning basa ing salebeting sekar, kadosta ngemut purwakanthi, basa susastra, basa rinengga, nggatosaken guru gatra, guru lagu lan guru wilanganipun. Sansaya endah rakitaning basa sansaya lebet saha inggil *nilai sastra* saking satunggaling sekar.

Kathahing tiyang jawi menika menawi paring tuladha utawi pitutur menika ngginakaken media. Salah satunggaling media ingkang kaginakaken inggih menika sekar slawatan. Bab menika saged dipuntingali wonten ing laladan Desa Baturono saha sakitaripun ingkang taksih ngrembakakaken budaya slawatan. Slawatan minangka satunggaling *media dakwah* kangge tiyang sanes. Sekar

slawatan minangka media dakwah amargi ing salebeting sekar slawatan menika ngandhut pitutur-pitutur luhur. Basanipun ingkang endah ing salebeting sekar slawatan ugi dados satunggaling *hiburan* kangge para pamriksa ingkang midhangetaken.

Panaliten menika mendhet *bahan kaji* utawi *bahan* panaliten sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Kelurahan Baturono, Kecamatan Salam, Kabupaten Magelang. Pamilihing *bahan* panaliten arupi sekar Slawatan Laras Madya amargi sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradena Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah menika taksih asli. Tegesipun asli bilih sekar slawatan menika boten dipuncampur kaliaan tembang sanesipun kadosta campursari utawi sekar sanesipun. Sekar slawatan menika menawi dipunbandhingaken kaliyan sekar slawatan sanesipun ingkang sami, bedanipun sekar slawatan Laras Madya menika taksih asli.

Pamilihing sekar slawatan Laras Madya ugi amargi ing salebeting sekar Laras Madya menika ngemut piwulang agami islam. Babagan agami islam kados rukun islam saha rukun imam dipunandharaken ing salebeting sekar slawatan Laras Madya. Rakitaning basa ingkang endah ing salebeting sekar slawatan Laras Madya menika ingkang anjalari panaliten menika ginakaken bahan sekar slawatan Laras Madya kangge panaliten jinising purwakanthi.

Basa sinebut endah menawi basa menika sampun uwal saking asalipun. Endahing basa ugi amargi rakitaning basa-basa susastra ing salebeting sekar menika. Bab purwakanthi, saloka, wangsalan lan sapanunggalanipun ugi minangka satunggaling titikan endahing basa ing salebeting asiling kasusastran.

Panaliten menika ngandharaken jinising purwakanthi ing salebeting sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah. Purwakanthi minangka satunggaling unsur ingkang wigati supados satunggaling kasusastran karaos eca lan sakeca menawi dipunmidhangetaken. Bab menika saged dipunpersani saking tuladha ing ngandhap menika :

“Carang **wreksa, wreksa** gung anjani putra,
Ora gampang wong urip neng ngalam donya.”

Tuladha ing nginggil minangka bukti menawi rakitaning tembung estu sanget wigati. Purwakanthi ing nginggil andadosna cakepan ing nginggil menika menawi kasekaraken karaos sakeca menawi dipunmidhangetaken. Purwakanthi kaperang dados tigang warni, inggih menika : purwakanthi basa, purwakanthi sastra, saha purwakanthi swara.

Saben purwakanthi gadhah titikan ing beda antawis satunggal purwakanthi saha sanesipun. Purwakanthi guru swara gadhah titikan runtut utawi laras swantenipun. Purwakanthi guru sastra gadhah titikan runtut ing babagan sastranipun, wondene purwakanthi basa/lumaksita gadhah titikan runtut basanipun. Babagan menika ingkang ndadosaken satunggaling kasusastran mliginipun sekar keraos eca menawi dipunmirengaken.

Wigatinipun panaliten ingkang ngrembak sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, menika supados para sutresna persa kados pundi endahing sekar menika menawi dipunpersani saking sastranipun khususipun babagan purwakanthi. Endahing basa purwakanthi ing salebeting sekar Laras Madya menika mugi andadosna satunggaling piranti

kangge narik kawigaten para mudha supados tansah nguri-uri kabudayan para sepuh.

Purwakanthi minangka satunggaling bab ingkang sanget wigati saha andadosna satunggaling *karya sastra* menika saged ngandhut nilai sastra ingkang inggil. Bab menika ingkang narik kawigatenipun panaliti satemah panaliti gadhah krentek badhe ngadani panaliten kanthi irah-irahan Purwakanthi ing Salebeting Sekar Slawatan Jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah. Ancasipun panaliten mugi asiling panaliten menika saged nambahi seserepan ngengingi jinising purwakanthi saha teges saking tembung-tembung utawi ukara-ukara purwakanthi ingkang karakit ing salebeting sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa tengah.

A. Underaning Perkawis

Miturut dhasaring panaliten menika tuwuh mapinten-pinten perkawis ingkang saged dipunpendhet minangka satunggaling perkawis :

1. Jinising purwakanthi ing salebeting teks sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.
2. Basa susastra ing wonten salebeting teks sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.
3. *Fungsi* utawa paedah purwakanthi ing salebeting cakupan sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.

4. Jinising lelewaning basa ing salebeting teks sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.
5. *Nilai moral* saha pitutur ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang.

B. Watesaning Perkawis

Miturut underaning perkawis menika, panaliten menika dipunwatesi kados ing ngandhap menika :

1. Jinising purwakanthi ing salebeting teks sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah ingkang ngginakaken basa jawa.
2. *Fungsi* utawi paedah purwakanthi ing salebeting cekepan sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah ingkang ngginakaken basa jawa.

C. Wosing Perkawis

Miturut watesaning perkawis menika, wosing perkawis ingkang saged dipundamel inggih menika kados mekaten :

1. Kados menapa jinising purwakanthi ing salebeting teks sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah ingkang ngginakaken basa jawa.

2. Kados menapa *fungsi* utawi paedah purwakanthi ing salebeting cekepan sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah ingkang ngginakaken basa jawa.

D. Ancasing Panaliten

Miturut wosing perkawis menika, minangka ancasiipun panaliten menika inggih menika :

1. Ngandharaken jinising purwakanthi ing salebeting teks sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah ingkang ngginakaken basa jawa.
2. Ngandharaken *fungsi* utawa paedah purwakanthi ing salebeting cekepan sekar slawatan jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah ingkang ngginakaken basa jawa.

E. Paedahing Panaliten

Paedah saking panaliten menika saged dipunperang dados paedah teoritis saha paedah praktis kados andharan ing ngandhap menika :

1. Paedah *Teoritis*

Asiling panaliten menika kaangkah saged paring *kontribusi* babagan kasusastran mliginipun babagan purwakanthi saha suka kawruh kangge panaliten salajengipun ingkang wonten gayutipun kalia purwakanthi, sarta kangge nambah *data* panaliten babagan purwakanthi.

2. Paedah *Praktis*

Asiling panaliten menika ugi kaangkah saged suka paedah *praktis*, kados ing ngandhap menika :

- a. Kangge panaliti kaangkah saged suka kawruh babagan panaliten sastra saha minangka *referensi* wujud purwakanthi ing salebeting sekar.
- b. Saged suka *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged persa wujud saha paedah purwakanthi wonten ing salebeting sekar.
- c. Kangge para pamaos, kaangkah saged suka waosan babagan pendidikan mliginipun kasusastran jawa babagan purwakanthi ing salebeting sekar.

F. Pangretosan

Pangretosan dipunginakaken ing panaliten manika saperlu jumbuhaken pemahaman ing panaliten menika. Dene pangretosan ingkang dipunkajengaken kados ing ngandhap menika :

1. Purwakanthi inggih menika unen-unen utawi ungel-ungelan ingkang runtut ing babagan swanten, sastra utawi basanipun.
2. *Semantik* inggih menika ngelmu ingkang ngrembak utawi *menelaah* makna saking satunggaling tembung utawi ukara.
3. Sholawat utawa slawatan inggih menika kidung/puji-pujian ingkang anyebut asmanipun Kanjeng Nabi Muhammad SAW.
4. Slawatan Laras Madya inggih menika kidungan ingkang karakit saking tembang gedhe, tengahan saha tembang alit/macapat.

BAB II GEGARAN TEORI

A. Andharan Teori

1) Pangretosan Sastra

Tembung sastra dumunung saking basa sansekerta “Shastra” ingkang dipun*serap* wonten ing basa jawa dados sastra. Tembung sastra rinakit saking wanda *sas* saha *tra*. Wanda *sas* tegesipun inggih menika *intruksi* utawi piwulang, wondene *tra* tegesipun *alat* utawi piranti. Pangretosan sastra inggih menika piranti kangge paring piwulangan. Pemanggihipun menika laras kaliaan pemanggihipun Teeuw lumatar Wardani (2009:9) ingkang ngandharaken bilih sastra menika minangka piranti kangge paring piwulangan. Miturut pemanggihipun Quinn (Tohasarumpact 2010:1) wonten ing Endraswara (2012:93) ngandharaken bilih sastra inggih menika satunggaling seratan, basa, saha cara maos ingkang khas. Sastra inggih satunggaling anggitan utawi karya ingkang estetis minangka asiling rasa ingkang kaserat. Endraswara (2012:95) paring *definisi* bilih hakekat sastra inggih menika sastra minangka basa, seni, *komunikasi*, *simbol* saha seratan utawi teks.

Wallek saha warren (1989) lumantar Endraswara (2012:95) ngandharaken bilih sastra inggih menika sedaya ingkang dipunserat utawi kacethak minangka asiling *imajinatif*. Andharan menika ugi dipunsarujuki dening Teeuw (1984) lumantar Endraswara (2012:95) bilih ingkang kawastanan sastra menika seratan/*tulisan*. Asiling kasusastran minangka asiling gegambaranning gesang ingkang kaserat. Bab menika gayut kaliyan pemanggihipun Levefere lumatar Wardani

(2009:12) ingkang ngandharaken bilih karya sastra minangka tiron gegambaraning pagesangan ingkang ngandharaken wawasan ingkang enggal.

Pemanggihi menika ugi gayut saha dipunsarujuki dening John Lye lumantar Wardani (2009:12) ingkang ngandharaken bilih karya sastra minangka wujud utawi piranti kangge ngandharaken gegambaraning donya kanthi cara ingkang beda. Pangretosan sastra ingkang kados mekaten menika ugi dipunsarujuki dening Damono lumantar Wardani (2009:12) ingkang ngandharaken bilih sastra minangka asiling tiron pagesangan ingkang ngandharaken kedadosan ing pagesangan.

Dene pengretosan bab sastra Harry Levin lumantar Wardani (2009:13) ngandharaken bilih sastra inggih menika asiling *ekspresi* masyarakat kanthi cara ingkang beda. Asiling karya sastra boten jebles kaliyan kasunyatan, bab menika amargi ing salebeting karya sastra sampun dipunparingi tambahan gegambaran ingkang *imajinatif*. Basa ing salebeting karya sastra menika asipat *konotaif, ambigu, imajinatif*.

Miturut jinising sastra, sastra saged kaperang dados kalih warni. Jinising sastra menika awujud sastra lisan saha sastra serat/*tulisan*. Bab menika sami kaliyan pemanggihipun Panuti (2011) kados ingkang kaserat ing nginggil. Sastra minangka asiling olah rasa, dene wosing sastra minangka asiling gegambaran pagesangan. Bab menika gayut kaliyan pemanggihipun Plato (2011) bilih sastra inggih menika asiling tiron utawi gegambaraning kasunyatan. Wosing karya sastra inggih menika minangka piwulang ingkang dipunpendhet saking gegambaraning pagesangan.

Sastra ingkang awujud seratan inggih menika kados serat Wulang reh, serat Wulang Putri, Babad, Suluk saha sanesipun. Karya sastra ingkang kaserat adatipun dipunserat dening para pujangga kraton. Pujangga inggih menika tiyang ingkang pedamelanipun nganggit satunggaling kasusastran.

Sastra lisan inggih menika sastra ingkang wujudipun gineman. Bab sastra lisan menika antawis satunggal tiyang utawi pemanggih saha sanesipun beda-beda. Bab menika amargi sanes papan sanes cariyos ingkang ngrembakakaken satunggaling sastra lisan. Sastra lisan menika tuladhanipun kadosta cariyos Nyai Roro Kidul, Cariyos redi merapi, saha cariyos petilasan-petilasan.

2) Sastra Sekar utawi Puisi Jawa

a. Pangretosan Sekar

Sekar inggih menika sastra tulis ingkang dipunsekaraken ingkang mawa pugeran gumathok, Wujuding sekar maneka warna kadosta tembang macapat, tembang campursari, tembang dolanan saha sanesipun. Endraswara (2010:32) paring andharan bilih sekar kaperang dados kalih inggih menika tembang miji saha tembang muyeg. Wataking tembang miji menika lugas tegesipun gumantung swanten ingkang dipunangge nyekaraken. Tembang ingkang kalebet tembang miji inggih menika tembang gedhe, tembang tengahan, tembang alit utawa maapatt saha tembang dolanan.

Tembang muyeg inggih menika tembang ingkang rinakit saking vocal saha gedhing. Bab menika dipunginakaken kangge paring kaendahan tumrap tembang ingkang dipunsekaraken. Endraswara (2010:32) paring andharan ingkang kalebet

tembang muyeg inggih menika bawa swara, jineman, umpak-umpak, senggakan, gerongan, alon-alon, ada-ada, sulukan, campursari.

Bab menika ugi gayut kaliyan pemanggihipun (Padmoukotjo, 1960:13-14) wonten ing Endraswara (2010:29) ngandharaken bilih tembang ingkang mawa paugeran dipunperang dados tiga inggih menika sekar ageng, sekar tengahan saha sekar alit utawi macapat. Sekar macapat gadhah paugeran ingkang gumathok, kadosta guru wilangan, guru gatra saha guru lagu.

b. Jinising Sekar/Tembang

1. Sekar Ageng/Tembang Ageng

Sekar ageng inggih menika sekar ingkang kaginakaken minangka bawa. Sekar ageng inggih menika sekar ingkang ngrembaka wiwit jaman Majapait. Miturut pemanggihipun Endraswara (2010:4) ngandharaken bilih sekar ageng inggih menika tembang yasan ingkang mawa paugeran cacahing wanda saben sagatra sami. Bab menika sami kaliyan pemanggihaipun Subalidinata (1994:25) ingkang ngandharaken bilih sekar ageng inggih menika sekar ingkang kadadosan saking sekawan gatra, kanthi gunggung wanda saben sagatra menika sami.

Tembang gedhe minangka tembang ingkang ngrembaka sabibaripun *kakawin*. Beda antawis kakawin saha tembang gedhe inggih menika ing babagan swanten panjang saha pendhek. Panganggening tembang ageng minangka sarana bawa utawi suluk wonten ing salebeting ringgit. Tuladhanipun tembang ageng kadosta Kusumastuti, Pamularsih, Padmawicitra saha sanesipun.

2. Sekar Tengahan

Sekar tengahan ugi kasebut sekar kawi miring utawi kidung jawa. Bab sesebutanipun kawi miring amargi paugeranipun sampun uwal utawi beda kaliyan *kakawin*. Sanes menika ugi amargi cakepan sekar tengahan ingkang karakit menika rakitanipun dipuncampur antawis basa kawi saha jawa modern. Bab menika ingkang dadosaken basa ing salebeting sekar jawa tengahan menika langkung gampang dipunpahami. Paugeran wonten ing salebeting sekar tengahan menika sampun asli paugeran jawi, beda kaliyan *kakawin* ingkang ngginakaken paugeran india. Endraswara (2010:7) ngandharaken bilih paugeranipun utawi titikan sekar tengahan inggih menika :

1. Cacahing gatra saben sapada sami wonten ing satunggal metrum ingkang sami.
2. Cacahing *metrum* ing sekar tengahan gunggungipun langkung saking sakawan.
3. Gunggung wanda ing saben gatraniipun tertamtu wonten ing gatra tertamtu.
4. Tibaning swara ing pungkasaning gatra ugi tertamtu wonten ing pada tertamtu.

Bab menika gayut kaliyan pemanggihipun Padmosoekatjo (1953:23-24) lumatar Endraswara (2010:8) ngandharaken bilih rakitaning tembung wonten ing salebeting sekar tengahan menapa maapat menika sami, tegesipun gumantung kaliyan guru lagu, guru wilangan saha guru gatraniipun. Wosing sekar kidung inggih menika nyariosaken latunggaling lampahan. .

Dene miturut Zoetmulder lumantar Endraswara (2010:8) bilih beda antawis kidung saha macapat menika wonten ing babagan rakitaning pada saben sapada. Wonten ing salebeting kidung rakitaning pupuh menika kadang kala dipunsambung kaliyan pupuh sanesipun. Miturut pemanggihipun Subalidinata (1994:29) dipunandharaken bilih sekar tengahan menika sekar ingkang mboten lumebet wonten ewoning sekar ageng saha sekar macapat, Wondene miturut pemanggihipun Endraswara (2010:8) ngandharaken bilih kakawin saha kidung menika beda, dene menawi kidung saha macapat menika sami.

Padmosoekotjo (1953:22) lumantar Endraswara (2010:8) paring andharan sekar ingkang kalebet sekar tengahan saha ingkang kalebet sekar macapat. Sekar ingkang kalebet sekar tengahan utawi kidung wonten gangsal inggih menika gambuh, megatruh, balabak, wirangrong, jurudemung. Dene ingkang kalebet wonting ing sekar macapat gunggungipun wonten 9 inggih menika kinanthi, pucung, mijil, asmaradana, maskumambang, pangkur, sinom, Dhandhanggula saha sinom. Ing jaman menika kidung dipunkrebakakaken kanthi cara macapatan.

3. Sekar Macapat

Macapat inggih menika satunggaling dhapukan sekar jawa modern, minangka *perkembangan* saking sekar tengahan. Saputra (2001) lumantar Mulyani (2011:70) ngandharaken bilih tembung macapat dumunung utawi rinakit saking tembung maca dan papat-papat. Tegesipun cara maosipun menika sekawan sekawan wanda sapisanan ing saben gatraniipun. Pemanggihi menika sami kaliyan

pemanggihipun Padmopuspito(1985:13) lumatar Endraswara (2010:9) ngandharaken bilih tembung macapat rinakit saking tembung maca papat-papat.

Basa ingkang kaginakaken ing salebeting sekar macapat sampun ginakaken basa jawa modern. Bab menika andadosaken gampilipun anggenipun mahami wosing sekar menika. Sekar macapat ugi gadhah watak ing saben sekaripun, tegesipun saben sekar menika gadhah watak ingkang beda antawis sekar satunggal saha sanesipun. Gayut kaliyan gunggung macapat lumantar Endraswara (2010:11) Benard arps (1992:58-59) paring andharan babagan gunggungipun sekar macapat, bilih macapat menika gunggungipun wonten 9 tembang.

3) Slawatan Laras Madya

Tembung slawatan dumunung saking basa *arab* inggih menika tembung sholawat. Sholawat inggih menika satunggaling puji-pujian utawi kidungan kangge memuji asmanipun Kanjeng Nabi Muhammad SAW. Slawatab Laras Madya inggih menika kidungan kangge ngandharaken satunggaling pitutur islam utawi memuji asmanipun Kanjeng Nabi Muhammad. Wujuding tembang Laras Madya inggih menika minangka rakitaning sekat ageng, sekar tengahan sekar macapat saha sholawat Nabi Muhammad. Endraswara (2010:7) kidung inggih menika satunggaling sekar ingkang karakit saking tembung kawi saha tembung jawa *modern* ingkang wosipun ngandharaken satunggaling lampahan. Rakitaning basa ingkang sepalih kawi sepalih jawa *modern* menika dadosaken wosing andharan langkung gampil dipunmangertosi.

Sekar ageng asring dipunginakaken minangka bawa. Endraswara (2010:4) ngandharaken bilih tembang gedhe inggih menika yasan ingkang mawa paugeran, cacahing wanda ing saben gatrani pun sami saha gadha guna minangka bawa sekar. Dene sekar tengahan saha sekar macapat kagungan paugeran gumathok inggih menika guru lagu, guru wilangan saha guru gatra.

Slawatan Laras Madya minangka kidung utawi puji-pujian kangge muji pengeran saha *media* paring piwulangan bab agami. Bab menika Endraswara (2010:9) tembung macapat dumunung saking wanda *ma* (tumuju) saha capat utawi capet (*gaib*). Endraswara (1997:19) ngandharaken bilih sekar macapat awujud puji-pujian kangge muji asmanipun pangeran.. Saben sekar macapat kagungan watak ingkang beda antawis satunggal sekar saha sanesipun.

Slawatan Laras Madya dumunung wonten ing tlatah Kradenan Kalikuning, Kelurahan Baturono, Kecamatan Salam, Kabupaten Magelang. Gunggung paraganipun inggih menika kirang langkung wonten 20 tiyang. Wosing sekar Laras Madya ngrembak bab agami islam saha pitutur luhur. Piranti ingkang kaginakaken ing salebeting slawatan jawa Laras Madya inggih menika kendhang, gong, kencli, bedhuk saha kempling.

4) Purwakanthi

a. Pangretosan Purwakanthi

Tembung purwakanthi rinakit saking tembung purwa saha kanthi. Tembung purwa tegesipun *wiwitan utawi ngajeng*, dene tembung kanthi tegesipun *kanca, gandheng saha nganggo* Satemah purwakanthi saged dipuntegesi nggandheng

tembung kang wis kasebut ing wiwitan. Bab pangretosanipun purwakanthi Padmasukotjo ngandharaken bilih tegese perangan kang nggandheng kang wis kasebut ing wiwitan utawa purwa utawa ing perangan ngarep. Wondene kang digandheng inggih menika swarane, aksarane uga bisa tembunge. (Padmasukotjo, 1958:18). Bab menika gayut kaliyan pemanggihipun Endraswara (2010:57) ngandharaken bilih *purwakanthi artinya persamaan bunyi pada bait tembang*. Tegesipun purwakanthi Hadiwidjana (1967:64) ngandharaken bilih Rengga-sastra bangsaning gurit dijenengake purwakanthi

Bab menika ugi gayut kaliyan pemanggihipun Subalidinata (1974:6) ingkang dipunandharaken bilih purwakanthi ugi dipunsebut “*sajak*” inggih menika runtutaning swara utawi dipunsebut dhong dhing swara. Purwakanthi minangka ubarampening puisi ingkang kagolongaken basa rinengga wonten ing salebeting puisi/sekar. Saking andharanipun menika bilih *gaya bahasa pengulangan* inggih menika *gaya bahasa* ingkang ngambali swanten, wanda, saha tembung minangka peranganipun ukara kangge paring *penegasan maksud*.

Purwakanthi utawi *aliterasi* unen-unen ingkang runtut swantenipun, basanipun saha sastranipun. Purwakanthi kaperang dados tiga inggih menika purwakanthi guru swara, purwakanthi guru sastra lan purwakanthi lumaksita. Purwakanthi ingkang runtut swantenipun kasebut purwakanthi guru swara. Purwakanthi ingkang runtut sastranipun kasebut purwakanthi guru sastra, dene Purwakanthi basa/lumaksita inggih menika ukara ingkang kadhapuk saking kalih gatra. Titikannipun purwakanthi basa pungkasané gatra kapisan, minangka wiwitanipun gatra ukara ingkang kaping kalih.

Purwakanthi saged dipunpanggiaken wonten ing sekar utawa tembang, geguritan. Wujuding tembung ingkang mawa purwakanthi saged awujud basa ingkang lumrah, basa ingkang mawa saloka, paribasan, pepindhan lan uga bisa awujud tembang.

Tuladhanipun purwakanthi

1. Ana catur mungkur.
2. Anak polah bapa kepradhah
3. Yitna yuwana, lena kena

b. Jinising Purwakanthi

a) Purwakanthi guru swara

Purwakanthi guru swara utawi dipunsebut *asonansi* inggih menika purwakanthi/ungel-ungelan ingkang mawa titikan runtut sastranipun (*vokal*). Tegesipun tibaning swara a, i, u, e, o ing pungkasaning tembung pisanan lan sabanjure sami. Miturut pemanggihipun Padmosoekotjo (1960:118) dipunandharaken bilih purwakanthi guru swara inggih menika purwakanthi ingkang awewaton utawi mawa paugeran swara, sebab ingkang dipungandheng inggih swantenipun. Bab menika ugi gayut kaliyan pemanggihipun Hadisoebroto ingkang ngandharaken bilih ingkang kasebut purwakanthi guru swara inggih menika tetembungan ingkang runtut swaranipun. Salah satunggalipun panganggene purwakanthi inggih menika wonten lelagon. Hadiwidjana (1967:64) ngandharaken bilih *purwakanthi swara iya iku unen-unen kang pungkasaning tembung-tembunge runntut swarane a-a-a, i-i-i, u-u-u, e-e-e, o-o-o*

Titikan sanesipun purwakanthi guru swara inggih menika bilih *pengulangan bunyi* ing tembung utawa ukaranipun menika sami antawi dhong-dhingipun. Dene pemanggihipun Suksmono wonten buku ringkesan kasusastran jawa ngandharaken Purwakanthi swara iya iku rujuking swara ana ing pungkasan. Tuladhanipun purwakanthi guru swara kados ing ngandhap menika :

1. Gemi setiti ngati ati
2. Ana awan ana pangan
3. Desa mawa cara Negara mawa tata

b) Purwakanthi guru sastra

Purwakanthi guru sastra utawi dipunsebut *aliterasi* inggih menika purwakanthi ingkang mligi wewatonan sastra. Tegesipun sastra ingkang sampun kasebut ing wiwitan, dipunsebutaken utawi dipunkanti wonten ing perangan wingking utawa ukara ing buri. Perangan ukara ing wingking utawa buri wonten ingkang nunggal sastra utawi nunggal aksara kaliyan perangan wonten ngajeng. Tegesipun Saben tembung mawa konsonan ingkang sami. Bab menika ugi gayut saha trep kaliyan pemanggihipun Padmosoekotjo (2012:105) ingkang dipunandharaken mekaten purwakanthi guru sastra inggih menika ingkang rakitaning ukara nunggal sastra utawi nunggal aksara. Miturut pemanggihipun Hadiwidjana (1967:64) purwakanthi sastra inggih menika runtutaning aksara sami. Endraswara (2010:60) bilih purwakanthi guru sastra menika rakitaning gatra kedah mawa aksara ingkang sami.

Bab menika gayut kaliyan pemanggihipun Suksmono wonten ing buku ringkesan kasusastran jawa bilih purwakanthi sastra iya iku rujuking swara kang ora ana ing pungkasan,(mung tumrap ing aksaraning tembung-tembunge wae) Titikan purwakanthi guru sastra sanesipun inggih menika bilih purwakanthi guru sastra *pengulangan* vocal ing saben tembungipun gantos utawi *berubah*. Bab menika Subalidinata (1974:6) ngandharaken bilih purwakanthi guru sastra menika mawa paugeran runtut sastranipun. Purwakanthi guru sastra saged dipuntandhingaken utawi sami kaliyan aliterasi amargi *pengulangan konsonan* ing saben satunggal gatra kanthi cara *berulang* utawi *berseling*. Tuladhanipun purwakanthi guru sastra inggih kados ing ngandhap menika :

1. **Tata titi tatas titis.**
2. **Kala kula kelas kalih kula kulak kalo.**
3. **Cecer cicir cewet.**

c) Purwakanthi basa / lumaksita

Purwakanthi guru basa utawi purwakanthi lumaksita inggih menika purwakanthi utawi ungel-ungelan ingkang runtut basanipun. Tembung lumaksita tegesipun lumaku. Purwakanthi lumaksita menika sipatipun boten reduplikasi makna kemawon ananging ngandharaken maknaipun supados langkung estetik. Tegesipun gatra ingkang sapisanan minangka wiwitanipun gatra ingkang kaping kalih. Purwakanthi lumaksita ugi dipunsebut *reduplikasi anadiplosis*. Hadiwidjana (1967:64) ngandharaken bilih purwakanthi basa iya iku runtutaning wanda pungkasaning gatra karo wanda angkataning gatra candhake.

Gayut kaliyan bab menika Hadisoebroto wonten ing *Sari Kasusastran Jawa* ngandharaken bilih tembung wonten ing salebeting purwakanthi lumaksita utawi purwakanthi guru basa dipunambali utawa dibolan-baleni supados nelakaken gandum tegesipun saha kaginakaken supados langkung estetisipun ukara menika. Endraswara (2010:58) ngandharaken bilih purwakanthi lumaksita/basa inggih menika *persamaan bunyi* ing pungkasaning gatra ingkang katerasaken ing gatra candhakipun. Purwakanthi basa utawi lumaksita menika kathah dipunpanggiaken wonten ing salebeting wangsalan saha tembang. Tembang ingkang mawa purwakanthi lumaksita menika kejawi eco dipunpirengaken ugi gampil dipunapalaken. Bab *pengulangan* tembung menika saged dipunpirsani saking tuladha purwakanthi basa wonten ing ngandhap menika :

1. Jarwa **pinter, pintere** satriya ing pringgondani
2. Bayem **arda, ardane** ngrasuk busana
3. Kolik **priya, priyagung** anjani putra

d) Paedah purwakanthi

Purwakanthi ing salebeting ukara gadhah gina ingkang ageng sanget. Purwakanthi saged dumunung wonten ing salebeting sekar utawi tembang, wangsalan, pepindhan saha parikan. Gayut bab menika Padmosoekotjo (1960:119) ngandharaken bilih *kabeh wong, malah kabeh bangsa, umume seneng marang unen-unen kang dhapukane ganggo “purwakanthi”*. Panganggening purwakanthi saged wonten ing gancaran, ing tembang, ing gineman padintenan saha pedhalangan. Jumbuh kaliyan ginanipun purwakanthi Subalidinata (1974:6)

ngandharaken bilih salah satunggalipun ubarampenipun sekar utawi puisi inggih menika purwakanthi. Hadisoebroto wonten ing Sari Kausastran Jawa paring andharan bilih panganggening purwakanthi minangka ukuran edi-penining basa. Purwakanthi gadhah fungsi kados ing ngandhap menika :

1. Andadosaken swanten sekar eco dipunpirengaken.
2. Minangka unsur *estetis* ing salebeting kasusastran.
3. Nggampilaken menawi badhe *nglafalaken sajak*
4. Minangka unsur ingkang *mbangun sajak*.
5. Nggayutaken tembung satunggal saha sanesipun supados trep.
6. Paring andharan/*penengasan* babagan pamanggih ing salebeting ukara.

5) **Panaliten ingkang Laras**

Panaliten ingkang laras kaliyan panaliten menika, inggih menika panaliten ingkang dipunlampai dening Sapdo Haris Wiryanto rikala taun 2013 saking Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah Fakultas Bahasa dan Seni, kanthi irah-irahan *Purwakanthi saha Parikan winten ing Cakepan Campursari Album “Pendopo Campursari 2 Kabupaten Karanganyar”* panaliten menika awujud skripsi. Dene ingkang dados *objek* panalitenipun inggih menika ngrembag babagan jinisING purwakanthi saha parikan wonten salebeting Album “Pendopo Campursari 2 Kabupaten Karanganyar.

Panaliten menika laras kaliyan panaliten kasebat, amargi sami-sami garap babagan purwakanthi. Ananging ingkang dados bedanipun kaliyan panaliten

menika, inggih menika subjek panalitenipun. Dene ingkang dados subjek panaliten menika sekar slawatan Laras Madya

6) **Nalaring Pikir**

Sekar minangka satunggaling asiling para leluhur ingkang taksih dipunlestantunaken. Basanipun endah saha rinengga minangka titikanipun kasusastran ingkang adi luhung. Wosing sekar kedah dipunbababar satemah persa menapa wosing sekar menika. Kados pundi endahing sekar kedah dipunbabar satemah dadosaken satunggiling panaliten ingkang mupangati dhateng tiyang sanes. Bab purwakanthi raket sanget kaliyan kasusastran. Kejawi menika ing panaliten menika, panaliti badhe babar kados pundi jinising purwakanthi ing salebeting reroncening sekar-sekar wonten slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan kalikuning.

Miturut para ahli jinising purwakanthi kaperang dados tiga inggih menika purwakanthi basa, purwakanthi sastra saha purwakanthi lumaksita. Ancasing panaliten menika sapurnanipun dipunbabar para pamaos sekar Laras Madya menika saged persa kados pundi endahing sekar menika. Ugi ing panaliten menika negesi tembung-tembung ingkang nyuraosi purwakanthi ing sekar slawatan Laras Madya

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten kanthi irah-irahan *Purwakanthi Ing Salebeting Teks Sekar Slawatan Jawi Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magesahag, Jawa Tengah* menika ngginakaken *metode* panaliten *deskriptif kualitatif*. Panaliten *deskriptif kualitatif* inggih satunggaling panaliten ingkang ngandharaken utawi ngrembak satunggaling babagan kangge nyamektaaken gegambaran saking satunggaling perkawis ingkang dipunkaji, kadosta *nilai budaya, karya seni* saha sapanunggalaniipun.

Wujud asiling panaliten saking *metode* panaliten *kualitatif deskriptif* inggih menika awujud gegambaran utawi *deskripsi* saking *data* ingkang dipunkaji. Panaliten menika ngemot satunggaling *data* utawi pethikan-pethikan *data* kangge nyamektakaken *data* kangge laporan. Dene panaliten menika kangge mangsuli pitakonan kados pundi saha kados menapa.

B. Subjek saha Objek Panaliten

Subjek panaliten inggih menika bab ingkang dipunkaji utawi bahan kajian wonten ing satunggaling panaliten. Dene wonten ing panaliten menika ingkang dados *subjek* utawi bahan kajian inggih menika cakepan sekar slawatan Laras Madya. *Data* utawi bahan kajian wonten ing panaliten menika awujud rekaman sekar slawatan jawi Laras Madya ingkang awujud *MP3*. *Dokumentasi* wonten ing salebeting panaliten menika awujud foto. Panaliten menika minangka panaliten

kualitatif diskriptif tegesipun panaliten menika njabaraken babagan cakepan sekar slawatan Laras Madya ingkang mapan ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magesahag, Jawa Tengah gayut kaliyan babagan purwakanthi wonten ing salebeting sekar slawatan Laras Madya utawi tembang menika.

Dene ingkang dados *objek* panaliten inggih menika jinising purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya saha *fungsi* utawi paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Awit saking menika ing samangke dipunpanggihaken tembung-tembung utawi gatra ingkang ngewrat purwakanthi guru swara, purwakanthi guru sastra saha purwakanthi lumaksita ingkang badhe dipundadosaken *data* panaliten.

C. Caranipun Ngempalaken Data

Cara ngempalaken *data* wonten ing salebeting panaliten menika kanthi cara nyemak asiling *rekaman* sekar slawatan Laras Madya saha dipunserat ingkang kaanggep wigati minangka *data*. *Data* ing panaliten menika awujud tembung-tembung utawa gatra ingkang awujud purwakanthi. Urut-urutanipun ngempalaken *data* panaliten inggih menika, kawiwitan kanthi *ngrekam* sekar slawatan Laras Madya dene kalajengaken dipunsemak saha dipunserat *data* ingkang kaanggep wigati. Caranipun maos dipunlapahi kanthi premati saha ngati-ati. Cara menika dipuntindakaken kangge ngupadi *data* ingkang wigatos minangka *data* panaliten.

Data ingkang dipunpanggihaken dipunidentifikasi lajeng dipunserat wonten ing kartu *data*. *Data* ingkang sampun kaserat dipuninterpretasi. Kangge mratelakaken *data* ingkang sampun dipunkempalaken dipunwaos wongsal-

wangsul supados pikantuk *data* panaliten ingkang trep saha leres. *Data* ingkang sampun kaserat lajeng dipun*analisis* wonten ing *tabel analisis*. *Data* wonten ing panaliten menika kaperang dados *data primer* saha *data sekunder*. *Data primer* wonten ing panaliten menika awujud rekaman slawatan Laras Madya ingkang awujud *MP3*, dene minangka *data sekunder* inggih menika buku slawatan Laras Madya. Panganggening *data primer* saha *data sekunder* dipunbetahaken kangge njangkepi saha njumbuhaken antawis asiling rekaman saha buku slawatan Laras Madya. Ing ngandhap menika wujud *format* kertu *datanipun* :

Tabel I : ***Format Kertu Data Jinising Purwakanthi*** :

<i>Data</i>	Kembang menur tinandur tepining sumur
<i>Nomor Data</i>	DJ 70
<i>Jinis Purwakanthi</i>	Purwakanthi swara
	<ul style="list-style-type: none"> • Sekar menur ingkang dipuntanem wonten tepining sumur • Aksara /ur/ wonten ing tembung menur, tinandur, sumur menika runtut swaranipun.

Tabel II : ***Format Kertu Data Fungsi / Paedah Purwakanthi*** :

<i>Data</i>	Kembang menur tinandur tepining sumur
<i>Nomor Data</i>	DP 70
<i>Jinis Purwakanthi</i>	Purwakanthi swara
<i>Fungsi/Paedah</i>	Aksara /ur/ kangge nggayutake tetembungan saha adamel runtuting swara satemah dados endah saha estetis cakepan menika.

D. Pirantosing Panaliten

Pirantos wonten panaliten menika awujud kertu *data*. Kertu *data* kaginakaken supados nggampilaken panaliti kangge ngempalaken *data* panaliten. Panaliten menika ugi mbetahaken piranti sanes kangge biyantu anggenipun ngempalaken *data*, piranti menika awujud *handicam*/piranti rekam, *camera* saha *laptop* kangge ngrekam swantenipun. *Software K-lite codec* saha *jet audio* kaginakaken minangka pirantos panyengkuyung kangge nyemak asiling rekaman cakepan sekar slawatan Laras Madya.

E. Caranipun Nganalisis Data

Analisis unit maksimal wonten ing panaliten menika winates wonten ing satunggal gatra. Wonten ing salebeting panaliten menika panaliti ngginakaken metode *analisis deskripsi*. *Analisis deskripsi* inggih menika metode analisis ingkang ancasipun kangge njabaraken utawi ngandharaken asiling *data* panaliten. Asiling *data* panaliten badhe kapiarso kanthi awujud *tabel*, awujud asil *klasifikasi data* kanthi cara kategorisasi. Cara *analisis data* wonten ing panaliten menika inggih kados mekaten:

- 1) *Data-data* ingkang sampun dipunpangguhaken awujud tembung saha gatra ingkang wonten purwakanthinipun lajeng dipunpantha utawi dipunklasifikasi miturut utawi jumbuh kaliyan jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi adhedhasar gegaran teori.
- 2) *Data-data* ingkang sampun dipunpantha utawi dipunklasifikasi adhedhasar perkawis-perkawis ingkang sampun katemtokaken,

salajengipun dipunandharaken jumbuh kaliyan *interpretasi* saha kawruhipun bab jinising purwakanthi saha *fungsi/paedah* purwakanthi.

- 3) Anggenipun ngandharaken dipuntindakaken tumrap sedaya peranganipun jinis-jinis purwakanthi. Salajengipun nyawisaken dudutan dhedhasar andharanipun kalawau, jumbuh kaliyan jinising purwakanthi saha ginanipun purwakanthi wonten ing cakepan sekar slawatan Laras Madya menika.

Tabel III : *Format Kertu Analisis Jinising Purwakanthi*

No	Irah-irahan sekar	Cakepan	Jinising Purwakanthi			Penandha saha Katerangan	Ket
			Pr Sw	Pr Sa	Pr Ba		
1	Mijil Sulastri	Sira waspadakna	√			Pr. Swara : Sira, Waspadakna Asonansi /a/ utawi wanda /a/ ing saben tembung menika runtut swantenipun.	Data 77

Katerangan : Pr. Sw. Purwakanthi guru swara, Pr. Sa : Purwakanthi guru sastra, Pr. Ba : Purwakanthi guru basa

Tabel IV : *Format Kertu Analisis Fungsi/Paedah Purwakanthi.*

No	Irah-irahan sekar	Cakepan	Paedah Purwakanthi	Ket
1	Mijil Sulastri	Sira waspadakna	Akasara /a/ ing cakepan menika dipunginakaken kangge damel suwanten eco menawi dipunsekaraken.	Data 77

Katerangan : Pr. Sw. Purwakanthi guru swara, Pr. Sa : Purwakanthi guru sastra, Pr. Ba : Purwakanthi guru basa

F. Caranipun Ngesahaken Data

Panaliten menika anggenipun ngabsahaken *data* ginakaken *validitas semantic* saha *reliabilitas inter-later*. Keabsahan *data* dipuncakaken panaliti kanthi ancas supados saged manggihaken *data* panaliten ingkang *valid*, panaliten menika migunakaken cara kados mekaten:

a) Validitas Semantis saha Expert Judgement

Validitas data ingkang dipuncakaken wonten ing salebetipun panaliten menika migunakaken cara *validitas semantis*, amargi *data-data* ingkang awujud purwakanthi dipuntegesi dhedhasar konteks ukaranipun. Miturut pemanggihipun Endraswara (2003:164) dipunandharaken bilih *validitas semantic* inggih menika *mengukur tingkat kesensitifan makna simbolik yang bergayut dengan makna*. Cara kangge nggayuh *kevalidan* asiling panaliten inggih menika kanthi cara maos wongsal-wangsul, nliti, saha nganalisis kanthi tliti, tlatos, sarta premati adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten. Dene *validitas expert judgement* dipunlampahi kanthi cara panaliti *konsultasi* magepokakan kaliyan asiling panaliten menika dhateng para ahli utawi dosen *pembimbing*.

b) Reliabilitas Intra-rater

Supados *data* saking asiling panaliten menika ajeg, panaliti migunakaken *reliabilitas intra-rater*. *Reliabilitas intra-rater* wonten panaliten menika inggih panaliti ngambali maos kanthi tliti saha premati kanthi adhedhasar kaprigelanipun panaliti piyambak anggenipun nyerat saha *nganalisis* supados manggihaken *data* panliten ingkang *valid*, trep saha ajeg.

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Panaliten kanthi irah-irahan *Purwakanthi ing Salebeting Teks Sekar Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah* menika ngrembak babagan purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Slawatan Laras Madya menika mapan wonten ing tlatah Dusun Kradenan Kalikuning, Kelurahan Baturono, Kecamatan Salam, Kabupaten Magelang, Provinsi Jawa Tengah. Sekar slawatan Laras Madya menika karakit saking 17 bawa sekar minangka pakem kangge nyekaraken sekar candhakipun .inggih menika Dhandhanggula Macapat, Candra Wilawata, Tri Wikrawa, Kusumastuti, Citra Mengeng, Kinanthi Sandhung, Dhandhanggula Turulare, Pamularsih, Kenya Kediri, Sekar Gadhung, Madu Retna, Asmaradana Semarang, Wirangrong, Macapat, Talutur, Raraturidha, Sudirawarna. Sekar Mijil Sulastri, Sinom, Ilir-ilir minangka isen, kejawi sekar Uluk salam saha Soyar.

Panaliten menika minangka panaliten *kualitatif deskriptif* tegesipun njabaran asiling panaliten miturut gegaran teori ingkang sampun wonten. Asiling panaliten menika dipunsamektakaken wonten ing *tabel* saha dipunandharaken wonten ing pirembagan. Panaliten menika manggihaken *data* babagan jinising purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya saha paedah purwakanthi ing salebeting sekar slawatan Laras Madya. Asiling panaliten menika saged dipunpersani wonten ing tabel ngandhap menika.

1. *Struktur* purwakanthi ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

Adhedhasar gegaran teori ingkang wonten panaliten menika manggihaken *struktur* purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Asiling panaliten dipunandharaken lumantar *tabel* asiling panaliten jinising purwakanthi. Nomer wonten ing tabel menika dipunangge minangka nomer urut cakepan utawi datanipun. Irah-irahan wonten ing tabel dipun*singkat* supados langkung ringkes, wondene cekakanipun saking aksara menika kados mekaten : US (Uluk Salam), DM (Dhandhanggula Macapat), CW (Candra Wilawata), TW (Tri Wikrawa), K (Kusumastuti), CM (Citra Mengeng), KS (Kinanthi Sandhung), DT (Dhandhanggula Turulare), I (Iilir-ilir), P (Pamularsih), KK (Kenya Kediri), S (Sinom), SG (Sekar Gadhung), MR (Madu Retna), MS (Mijil Sulastri), AS (Asmaradana Semarang), W (Wirangrong), M (Macapat). T (Talutur), R (Raraturidha), SW (Sudira Warna), So (Soyar). Cakepan inggih menika pethikan cakepan utawi gatra wonten ing salebeting sekar ingkang mawa purwakanthi wonten ing salebetipun cakepan menika.

Asiling panaliten babagan jinising purwakanthi menika dipunpantha miturut jinisipun. Asiling panaliten babagan jinising purwakanthi ingkang sepisan dipunpantha miturut andharan teori inggih menika purwakanthi guru swara, guru sastra saha purwakanthi lumaksita. Purwakanthi guru swara (Pr.Sw) inggih menika unen-unen utawi purwakanthi ingkang runtut swaranipun. Purwakanthi basa (Pr.Ba) inggih menika ungel-ungelan utawi purwakanthi ingkang runtut basanipun. Dene purwakanthi sastra (Pr.Sa) inggih menika unen-unen utawi

purwakanthi ingkang runtut sastranipun. Kaping kalih asiling panaliten babagan jinising purwakanthi dipunpantha miturut gunggungipun purwakanthi ingkang wonten ing salebeting cakepan ingkang mawa purwakanthi. Wondene ingkang dados *analisis unit maksimal* wonten ing jinising purwakanthi miturut gunggung inggih menika satunggal gatra. Bab menika tegesipun cara anggenipun nggunggung purwakanthi adhedhasar purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing satunggal gatra minangka data panaliten. Jinising purwakanthi miturut gunggung purwakanthi dipunpantha dados kalih inggih menika purwakanthi *tunggal* (Pr.Tg), purwakanthi *ganda* (Pr.Gand). Wondene purwakanthi *ganda* (Pr.Gand) dipunpantha malih dados purwakanthi *ganda kembar* (Pr.Gand.Ke) saha purwakanthi *ganda campuran* (Pr.Gand.Ca). Purwakanthi *tunggal* inggih menika jinising purwakanthi ingkang karakit saking satunggal jinising purwakanthi wonten ing satunggal gatra. Purwakanthi *ganda* inggih menika jinising purwakanthi ingkang karakit saking kalih jinising purwakanthi wonten ing cakepanipun. Purwakanthi *ganda kembar* inggih menika jinising purwakanthi ingkang karakit saking kalih jinising purwakanthi ingkang sami wonten ing satunggal gatra. Wondene purwakanthi *ganda campuran* inggih menika jinising purwakanthi ingkang karakit saking kalih purwakanthi ingkang beda jinisipun wonten ing satunggal gatra. Penandha purwakanthi dipunangge supados gampang anggenipun nitiki utawi mantha kalebet purwakanthi jinis menapa ingkang wonten ing salebeting cakepan menika. Katerangan (Ket.) wonten ing salebeting *tabel* dipunginakaken kangge paring katerangan babagan nomer urut *data* panaliten ingkang kaserat kanthi tandha aksara /DJ/ utawi cekakan saking

tembung *Data Jenis* Andharan asiling panaliten babagan jinising purwakanthi jangkepipun kados andharan wonten ing *tabel* ngandhap menika.

Tabel 5 : Jinising Purwakanthi wonten ing salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
1	US	Kita syukur maring penger an ingkang sampun paring ganjar an .	√			√			Aksara / an / ing tembung panger an , ganjar an	DJ 1
2	US	Dhumateng kanca-kanca kumpul an sholawat an	√			√			Aksara / an / ing tembung kumpul an , sholawat an .	DJ 2
3	US	Punika sholawat an tiyang ing Kraden an	√			√			Aksara / an / ing tembung sholawat an , Kraden an .	DJ 3
4	US	Jalaran sholawat an dereng pati bias	√		√			√	Aksara / an / ing tembung jalar an , sholawat an Aksara / la / ing tembung jalar an , sholawat an	DJ 4
5	DM	Katindak na mring para sasama	√			√			Aksara / a / ing tembung katindak na , para, sasama	DJ 5
6	DM	Kang paring murah ing donya	√			√			Aksara / ng / ing tembung kang, paring, murah ing .	DJ 6
7	CW	Nalikanya ayun seda .	√			√			Aksara / a / ing tembung nalikanya, seda	DJ 7

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand Ke	Ca		
8	CW	Pun patikbra kalilakna	√			√			Aksara /a/ ing tembung patikbra, kalilakna.	DJ 8
9	CW	Hanyanggya ing sakiting	√			√			Aksara /ing/ ing tembung ing , sakiting	DJ 9
10	CW	Ngilangaken manah susah	√			√			Aksara /ah/ ing tembung manah, susah.	DJ 10
11	CW	E...Ayun- ayun aja sira neng ndedalan gawe dosa	√	√				√	Aksara /a/ ing tembung aja, sira, dosa Aksara /ayun/ ing tembung ayun-ayun	DJ 11
12	CW	Arahe ngamal lan ngelmu.			√		√		Tembung ngamal , ngelmu menika runtut guru sastranipun	DJ 12
13	CW	Meruhana murukana	√		√			√	Aksara /mer- mur/ ing tembung meruhana murukana . Aksara /a/ ing tembung meruhana, murukana	DJ 13
14	TW	Nira kang sanyata.	√			√			Aksara /a/ ing tembung nira, sanyata.	DJ 14
15	TW	Kalamunta sira.	√			√			Aksara /a/ ing tembung kalamunta, sira	DJ 15
16	TW	Aja menga- mengo			√	√			Runtut sastranipun ing tembung menga-mengo	DJ 16

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
17	TW	Wong urip elinga janji- janjinipun.		√		√			Aksara / janji / ing tembung janji-janjinipun	DJ 17
18	K	Becik sira neng praja	√			√			Aksara / a / ing tembung sira, praja.	DJ 18
19	K	Nuli pindh ah ing Medinah ah	√			√			Aksara / ah / ing tembung pindh ah , Medinah ah	DJ 19
20	K	Nuli ger ah ing Medinah ah	√			√			Aksara / ah / ing tembung ger ah , Medinah ah .	DJ 20
21	CM	Sawuse semedi			√	√			Aksara / sa-se- se / ing tembung sawuse, semedi.	DJ 21
22	CM	Sak ing gran ing ardi.	√			√			Aksara / ing / ing tembung, sak ing , gran ing .	DJ 22
23	CM	Alon angandika.	√			√			Aksara / a / ing tembung alon angandika.	DJ 23
24	CM	Mahya manjing napasira	√		√			√	Aksara / ma / ing tembung mahya, manjing Aksara / a / ing tembung mahya, napasira.	DJ 24
25	CM	Cengkal benang kayu gung rinepta jalma,	√		√			√	Aksara / a / ing tembung rinepta, jalma Aksara / ng / ing tembungcengkal benang gung	DJ 25
26	CM	golekana wekasane kang utama.	√		√			√	Aksara / ka / ing tembung wekasane, kang Aksara / a / ing tembung golekana,utama.	DJ 26

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand Ke	Ca		
27	CM	Sarung jagung reremuking panjang putra	√			√			Aksara /ng/ ing tembung sarung, jagung, reremuking, panjang	DJ 27
28	CM	ngelingana abote siksa neraka	√			√			Aksara /a/ ing tembung ngelingana, siksa, neraka.	DJ 28
29	CM	Anyuwuna pangaksama mring dzat kang murbeng dumadi.	√			√			Aksara /a/ ing tembung anyuwuna, pangaksama.	DJ 29
30	CM	Ancur kaca menyan seta saupama	√			√			Aksara /a/ ing tembung kaca, seta, saupama	30
31	CM	yen rinasa neng donya mangsa lawasa	√			√			Aksara /a/ ing tembung rinasa, donya, mangsa, lawasa.	DJ 31
32	CM	Bebek rawa rawine rekma turangga	√		√			√	Aksara /wa-wi/ ing tembung rawa rawine. Aksara /a/ ing tembung rawa, rekma, turangga	32
33	CM	wis mangsane tobatira aneng donya	√			√			Aksara /a/ ing tembung tobatira, donya.	DJ 33
34	KS	Sumarahnya anelangsa.	√			√			Aksara /a/ ing tembung sumarahnya, anelangsa.	DJ 34
35	KS	Sujud sungkem mring Hyang Widi			√	√			Aksara /su/ ing tembung sujud, sungkem.	DJ 35

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
36	KS	Awak eca ingkang mulya	√			√			Aksara /a/ ing tembung eca, mulya.	DJ 36
37	KS	Ing kang becik kang utama			√	√			Aksara / kang / ing tembung ing kang , kang	DJ 37
38	KS	Mumpangati maring sira.			√	√			Aksara / mu-ma / ing tembung mumpangati , maring	DJ 38
39	DT	Kang ginita lelaguning gendhing.	√			√			Aksara / ing / ing tembung lelaguning, gendhing	DJ 39
40	I	Lir-ilir tandure wus sumilir.			√	√			Aksara / lir / ing tembung lir-ilir . sumilir	DJ 40
41	I	Domana jlumatana kanggo seba mengko sore.	√				√		Aksara /a/ ing tembung domana, jlumatana, seba. Aksara /o/ ing tembung kanggo, mengko	DJ 41
42	I	Mumpung gedhe rembulane	√			√			Aksara /e/ ing tembung gedhe, rembulane	DJ 42
43	DT	Wus kacakup cakepane nora cicir.			√	√			Aksara / cakup- cekep / ing tembung kacakup cakepane .	DJ 43
44	DT	Dha rumangsa duwe daya .	√		√			√	Aksara /a/ ing tembung dha, rumangsa, daya. Aksara / du-de / ing tembung duwe lan daya .	DJ 44

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
45	DT	Weruha awak kawula.	√		√			√	Aksara /a/ ing tembung weruha, kawula. Aksara /wak- kaw/ ing tembung awak, kawula	DJ 45
46	DT	Lara satusewu lara bareng maju	√		√			√	Aksara /u/ ing tembung satusewu, maju. Aksara /lara/ ing tembung lara	DJ 46
47	DT	Nylomot brongot geseng mami	√			√			Aksara /ot/ ing tembung nylomot, brongot	DJ 47
48	DT	Masuk manjing nratas nembus			√		√		Aksara /ma/ ing tembung masuk, manjing. Aksara .nra- nem. Ing tembung nratas, nembus	DJ 48
49	DT	Ngrunjing ngejur-ejur jalmi.		√	√			√	Aksara /ejur/ ing tembung ngejur-ejur. Aksara /ngru- nge/ ing tembung ngrunjing, ngejur	DJ 49
50	P	Yekti tinendhang Hyang Widi	√			√			Aksara /i/ ing tembung yekti, widi.	DJ 50
51	P	Lir ya tobatira	√			√			Aksara /a/ ing tembung lir ya, tobatira.	DJ 51

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
61	P	Dha miwiti dhasare mung ati suci	√		√			√	Aksara /i/ ing tembung miwiti, ati, suci Aksara / dha / ing tembung dha , dhasare	DJ 61
62	KK	Ingkang kasang- kasang saying gung wilangu	√	√				√	Aksara /ng/ ing tembung ingkang, ksang- kasang , saying, gung ng , wilangu ng .	DJ 62
63	S	Mek ah tanah suci papan kanggo mungga h haji	√					√	Aksara /ah/ ing tembung mek ah , tanah , mungga h . Aksara /i/ ing tembung suci, haji.	DJ 63
64	S	Kapuk diwusani aja um uk yen durung nglakoni	√					√	Aksara /uk/ ing tembung kapuk, um uk . Aksara /i/ ing tembung diwusani, nglakoni.	DJ 64
65	SG	Carang wreksa wreksa wilis tanpa patra	√	√				√	Tembung / wreksa / ing tembung carang wreksa saha wreksa wilis Aksara /a/ ing tembung wreksa tanpa, patra	DJ 65
66	SG	Ora gampang uripe neng ngalam donya	√					√	Aksara /a/ ing tembung ora, donya Aksara /ng/ ing tembung gampang, neng	DJ 66

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand Ke	Ca		
67	SG	Sirap siti kuntul biru sabeng rawa			√	√			Aksara /si/ ing tembung sirap, siti.	DJ 67
68	SG	Langak- langak gagandhengan neng suwarga		√		√			Tembung langak-langak runtut basanipun Aksara /a/ ing tembung rawa, suwarga.	DJ 68
69	SG	Estokna wasita	√			√			Aksara /a/ ing tembung estokna, wasita.	DJ 69
70	SG	Jati-jatining laladyan		√		√			Aksara /jati/ ing tembung jati- jatining.	DJ 70
71	SG	Kembang mawar lir endah tengahing latar.	√				√		Aksara /ar/ ing tembung mawar, latar Aksara /ah/ ing tembung endah, tengahing	DJ 71
72	SG	Ati sabar wateke tengah kesasar	√			√			Aksara /ar/ ing tembung sabar, kesasar.	DJ 72
73	SG	Kembang menur tinandur tepining sumur	√			√			Aksara /ur/ ing tembung menur, tinandur, sumur.	DJ 73
74	SG	Ati jujur negarane bakal makmur	√			√			Aksara /ur/ ing tembung jujur, makmur.	DJ 74
75	SG	Ing seksa neraka geni.	√			√			Aksara /a/ ing tembung seksa, neraka.	DJ 75
76	SG	Sira isih ana donya	√			√			Aksara /a/ ing tembung sira, ana, donya	DJ 76

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
77	MR	Putra myang danang jaya	√			√			Aksara /a/ ing tembung putra, jaya.	DJ 77
78	MR	Saha waspa ing madya wasananira	√		√			√	Aksara /a/ ing tembung saha, waspa, madya, wasananira.	DJ 78
79	MR	Ndriya matrenyuh tis- tis anggula drawa	√			√			Aksara /a/ ing tembung ndriya, anggula, drawa	DJ 79
80	MS	Sira waspadakna.	√			√			Aksara/a/ ing tembung sira,waspadakna	DJ 80
81	MS	Ana donya sepira lawase	√			√			Aksara /a/ ing tembung ana, donya, sepira	DJ 81
82	MS	Aja nggugu selira pribadi	√			√			Aksara /a/ ing tembung aja, selira	DJ 82
83	MS	Bapang den simpangi			√	√			Aksara /pang/ ing tembung bapang, simpangi.	DJ 83
84	MS	Ana catur mungkur	√			√			Aksara /ur/ ing tembung catur, mungkur.	DJ 84
85	AS	Tangisira nalangsa	√			√			Aksara /a/ ing tembung tangisira, nalangsa	DJ 85
86	AS	Sinyawa nutuh ing raga	√			√			Aksara /a/ ing tembung sinyawa, raga.	DJ 86
87	AS	Dadi sira bingung polahira	√			√			Aksara /a/ ing tembung sira, polahira.	DJ 87

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand Ke	Ca		
88	W	Padha den emut aywa kongsi tan nglakoni	√				√		Aksara /i/ ing tembung kongsi, nglakoni. Aksara /a/ ing tembung padha, away	DJ 88
89	W	Den sabar lan rila narima ing takdir	√			√			Aksara /a/ ing tembung rila, narima.	DJ 89
90	W	Lan aywa amrih sira	√			√			Aksara /a/ ing tembung aywa, sira.	DJ 90
91	W	sarama ing sesami			√	√			Tembung sarama, sesame runtut sastranipun	DJ 91
92	W	Den ambeg utama tumitah aneng donya	√			√			Aksara /a/ ing tembung utama, donya.	DJ 92
93	W	Aja sangu donya brana	√			√			Aksara /a/ ing tembung aja, donya, brana.	DJ 93
94	W	Aja sira gawe dosa	√			√			Aksara /a/ ing tembung aja, sira, dosa.	DJ 94
95	W	Ya manungsa ngelingana,	√			√			Aksara /a/ ing tembung ya, manungsa, ngelingana.	DJ 95
96	W	Gawea ngamal utama	√			√			Aksara /a/ ing tembung gawea, utama.	DJ 96
97	M	Mardi- mardaweng patrap			√	√			Tembung mardi mardaweng menika runtut sastranipun	DJ 97
98	M	Kanthi duga prayoga	√			√			Aksara /a/ ing tembung duga, prayoga.	DJ 98

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand Ke	Ca		
99	T	Pemedharing wasitan ing ati	√			√			Aksara / ing / ing tembung pamedharing, wasitan ing .	DJ 99
100	T	Cumanthaka aniru pujangga	√			√			Aksara / a / ing tembung cumanthaka, pujangga.	DJ 100
101	T	Ameksa angrumpaka basa kang kalantur	√				√		Aksara / a / ing tembung ameksa, basa, angrumpaka	DJ 101
102	T	Tinelaten rinur uh kelawan rir ih			√	√			Aksara / ruh- rih / ing tembung rinur uh , rir ih .	DJ 102
103	T	Sira isih ana donya.	√			√			Aksara / a / ing tembung sira, ana, donya.	DJ 103
104	T	Neng akhir mangsa bisaa.	√			√			Aksara / a / ing tembung mangsa, bisaa.	DJ 104
105	R	Tan wurung nem u bendu.	√			√			Aksara / u / ing tembung nem u , bendu.	DJ 105
106	R	Padha sira estokna.	√			√			Aksara / a / ing tembung padha sira,estokna.	DJ 106
107	R	Ajana ingkang sembrana.	√			√			Aksara / na / ing tembung ajana, sembrana.	DJ 107
108	R	Rasakna den karasaa.	√		√			√	Tembung rasa ing tembung rasakna, karasaa. Aksara / a / ing tembung rasakna,karasaa.	DJ 108

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan	Jinising purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Panandha Purwakanthi	Ket.
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand Ke	Ca		
109	SW	Sewelas perkara siji panggawe mawarni.	√			√			Aksara /i/ ing tembung siji, mawarni.	DJ 109
110	SW	Neng akerat sira bakal nelangsa.	√			√			Aksara /a/ ing tembung sira, nelangsa.	DJ 110
111	SW	Sampun persa tembangira punika pitutur kadis .	√			√			Aksara /a/ ing tembung persa, tembangira.	DJ 111
112	So	Jenang sela tosan kang mawa dahana	√			√			Aksara /a/ ing tembung sela, mawa, dahana	DJ 112
113	So	Timbang ndlenjet ndreka maring ulama	√			√			Aksara /a/ ing tembung ndreka, ulama.	DJ 113
114	So	Jarwa warsa kukila mawa dahana	√		√			√	Aksara /a/ ing tembung jarwa, warsa, kukila, mawa, dahana Aksara /wa/ ing tembung jarwa, mawa	DJ 114
115	So	Aja mamang prentahe para ulama	√			√			Aksara /a/ ing tembung aja, para, ulama.	DJ 115

Katerangan cekakan wonten ing *tabel* :

DJ (Data Jenis)

Pr.Ba (Purwakanthi Basa)

Pr.Sa (Purwakanthi Sastra)

Pr.Sw (Purwakanthi Swara)

AS (Asmaradana Semarang)

CW (Candra Wilawata)

DT (Dhandhanggula Turulare)

KK (Kenya Kediri)

I (Ilir-ilir)

MR (Madu Retna)

Pr.Tg (Purwakanthi Tunggal)

Pr.Gand.Ke (Purwakanthi Ganda Kembar)

Pr.Gand.Ca (Purwakanthi Ganda Campuran)

CM (Citra Mengeng)

DM (Dhandhanggula Macapat)

K (Kusumastuti)

KS (Kinanthi Sandhung)

M (Macapat)

MS (Mijil Sulastri)

P (Pamularsih)	R (Raraturidha)
S (Sinom)	So (Soyar).
SG (Sekar Gadhung)	SW (Sudira Warna)
T (Talutur)	TW (Tri Wikrawa)
US (Uluk Salam)	W (Wirangrong)

2. Fungsi utawi paedah purwakanthi ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

Miturut watesaning perkawis ingkang kapung kalih inggih menika *fungsi* utawi paedah purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah. Adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten dipunpanggihaken *fungsi* utawi paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Paedah purwakanthi menika dipunginakaken kangge nggayutaken tetembungan saha paring nilai estetis, nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun, saha nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknaning ukara ingkang mawa purwakanthi. Wondene andharan katerangan wonten ing tabel kados mekaten, nomor dipunginakaken minangka nomer urut *data* panaliten ingkang dipunpanggihaken. Irah-irahan wonten ing tabel menika ginakaken cekakan utawi singkatan wondene cekakan menika saking tembung-tembung mekaten : US (Uluk Salam), DM (Dhandhanggula Macapat), CW (Candra Wilawata), TW (Tri Wikrawa), K (Kusumastuti), CM (Citra Mengeng), KS (Kinanthi Sandhung), DT (Dhandhanggula Turulare), I (Iilir-ilir), P (Pamularsih), KK (Kenya Kediri), S (Sinom), SG (Sekar Gadhung), MR (Madu Retna), MS (Mijil Sulastri), AS (Asmaradana Semarang), W (Wirangrong), M (Macapat). T (Talutur), R (Raraturidha), SW (Sudira Warna), So (Soyar).

Cakepan purwakanthi inggih menika pethikan cakepan utawi gatra wonten ing salebeting sekar ingkang mawa purwakanthi. Paedah purwakanthi wonten ing salebeting tabel kangge ngandharaken kados menapa *fungsi* utawi paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepa. Katerangan (Ket.) inggih menika nomer urut *data* panaliten ingkang kaserat /DP/ utawi *data pedah*.. Asiling panaliten babagan paedah purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya jangkepipun dipunandharaken ing tabel ngandhap menika.

Tabel 6 : Fungsi utawi Paedah Purwakanthi wonten ing salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
1	US	Kita syukur maring pengeran ingkang sampun paring ganjaran.	Aksara /an/ ing tembung pangeran saha ganjaran kangge nggayutaken tetembungan nengenaken teges cakepan saha adamel larasing swanten ing antawis tetembungan menika.	DP 1
2	US	Dhumateng kanca-kanca kumpulan sholawatan.	Aksara /an/ ing tembung kumpulan saha sholawatan kangge nggayutaken tetembungan menika supados estetis saha runtut guru swantenipun.	DP 2
3	US	Punika sholawatan tiyang ing Kradenan	Aksara /an/ ing tembung sholawatan saha Kradenan kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan teges wonten ing cakepan menika.	DP 3
4	US	Jalaran sholawatan dereng pati bisa	Aksara /an/ runtut ing tembung jalaran saha sholawatan. Aksara /la/ runtut ing tembung jalaran saha sholawatan kangge nggayutaken tetembungan menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara menika.	DP 4
5	DM	Katindakna mring para sesama	Aksara /a/ ing tembung katindakna saha sesama kangge nggayutaken antawis tetembungan menika saha kangge nyigeg ukara menika satemah maknaning ukara menika langkung cetha.	DP 5

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
6	DM	Kang paring murahing donya	Aksara /ng/ ing tembung kang, paring saha murahing kangge nengenaken maknaning ukara saha runtuting tembung adamel swantenipun eco.	DP 6
7	CW	Nalikanya ayun seda.	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung nalikanya, seda kangge nggayutaken tetembungan menika satemah gadhah nilai <i>estetis</i> saha runtut swantenipun satemah adamel larasing swanten.	DP 7
8	CW	Pun patikbra kalilakna	Aksara /a/ ing tembung patikbra saha kalilakna kangge nyigeg ukara menika saha kangge nengenaken satunggaling panemu miturut penganggit.	DP 8
9	CW	Hanyanggya ing sakiting	Aksara /ing/ ing tembung ing, sakiting kangge nggayutaken antawis tembungipun supados gayut saha kangge paring nilai <i>estetis</i> wonten cakepanipun.	DP 9
10	CW	Ngilangaken manah susah	Aksara /ah/ ing tembung manah saha susah kangge nyigeg tembung satemah saged makna ing cakepan menika cetha.	DP 10
11	CW	E...Ayun-ayun aja sira neng ndedalan gawe dosa	Aksara /a/ ing tembung aja, sira, dosa saha tembung /ayun/ kangge nggayutaken tetembungan saha paring nilai <i>estetis</i>	DP 11
12	CW	Arahe ngamal lan ngelmu.	Tembung ngamal saha ngelmu menika runtut sastranipun kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun.	DP 12
13	CW	Meruhana murukana	Aksara /mer-mur/ ing tembung meruhana saha murukana saha aksara /na/ ing tembung muruhana saha murukana kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan maknanipun ukara.	DP 13
14	TW	Nira kang sanyata.	Aksara /a/ ing tembung nira saha sanyata kangge nggayutaken tetembungan menika supados runtut swantenipun ing salebeting cakepan menika.	DP 14
15	TW	Kalamunta sira.	Aksara /a/ ing tembung kalamunta saha sira menika kangge nggayutaken antawis tembung menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara menika.	DP 15

Tabel lajengipun

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
16	TW	Aja menga-mengo	Tembung menga saha mengo menika runtut sastranipun kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun.	DP 16
17	TW	Wong urip elinga janji-janjinipun .	Pengambalan tembung / janji / ing tembung janji-janjinipun kangge ngiyataken tembungipun inggih tembung ngajeng saha tembung candhakipun supados gadhah nilai <i>estetis</i> .	DP 17
18	K	Becik sira neng praja.	Aksara / a / ing tembung sira saha praja kangge nggayutaken tetembungan menika supados gayut saha nengenake panemu tertamtu miturut penganggit.	DP 18
19	K	Nuli pindhah ing medinah.	Aksara / ah / ing tembung pindah saha medinah kangge nggayutaken tetembunganipun saha nengenaken makna wonten ing cakepan menika.	DP 19
20	K	Nuli gerah ing medinah.	Aksara / ah / ing tembung gerah saha tembung medinah kangge nggayutaken antawin tembungipun saha nengenaken maknaning cakepan menika.	DP 20
21	K	Sawuse semedi.	Aksara / sa-se-se / ing tembung sawuse semedi menika kangge paring nilai <i>estetis</i> babagan sastranipun.	DP 21
22	K	Saking graning ardi.	Aksara / ing / ing tembung saking, graning kangge nggayutaken tetembungan ing antawis ukara menika supadoh gadhah nilai <i>estetis</i> saha nengenaken maknanipun cakepan menika.	DP 22
23	CM	Alon angandika	Aksara / a / ing tembung alon, angandika kangge nggayutaken tetembungan menika supados runtut guru swaranipun.	DP 23
24	CM	Mahya manjing napasira.	Aksara / ma / ing tembung mahya saha manjing saha aksara / a / ing tembung mahya saha napasira kangge nggayutaken tetembunganipun saha paring nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara.	DP 24

Tabel lajengipun

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
25	CM	Cengkal benang kayu gung rinepta jalma	Aksara /ng/ ing tembung cengkal, benang saha gung ugi aksara /ma/ ing tembung rinepta, jalma kangge ngayutaken tetembungan saha kangge paring nilai <i>estetis</i> wonten salebeting cakepan.	DP 25
26	CM	Golekana wekasane kang utama	Aksara /ka/ ing tembung golekana, kang saha aksara /a/ ing tembung golekana, utama kangge ngayutaken tetembungan saha kangge paring nilai <i>estetis</i>	DP 26
27	CM	Sarung jagung reremuking panjang putra	Aksara /ng/ ing tembung sarung, jagung, reremuking, panjang kangge nggayutaken tetembunganipun supados runtut swaranipun.	DP 27
28	CM	ngelingana abote seksa neraka	Aksara /a/ ing tembung ngelingana, seksa, neraka kangge nggayutaken antawis tetembunganipun supados langkung <i>estetis</i> saha endah cakepanipun	DP 28
29	CM	Anyuwuna pangaksama mring dzat kang murbeng dumadi	Aksara /a/ ing tembung anyuwuna saha pangaksama kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknaning ukara menika.	DP 29
30	CM	Ancur kaca menyan seta saupama	Aksara /a/ ing tembung kaca, seta, saupama kangge nggayutaken tetembungan menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> menawi dipunsekaraken.	DP 30
31	CM	Yen rinasa neng donya mangsa lawasa.	Aksara /a/ ing tembung rinasa, donya, mangsa saha lawasa kangge nggayutaken tetembungan menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> menawi dipunsekaraken	DP 31
32	CM	Bebek rawa rawine rekma turangga	Tembung rawa-rawi saha aksara /a/ ing tembung rekma, turangga, tobatira, donya kangge nggayutaken antawis tembungipun ugi damel <i>estetis</i> ipun cakepan menika.	DP 32
33	CM	Wis mangsane tobatira aneng donya.	Aksara /a/ ing tembung tobatira, donya kangge nggayutaken antawis tembungipun ugi damel runtuting swantenipun.	DP 33
34	KS	Sumarahnya anelangsa	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung sumarahnya saha anelangsa kangge nggayutaken tetembungan menika ugi kangge ngiyataken tetembungan saderengipun.	DP 34

Tabel lajengipun

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
35	KS	Sujud sungkem mring Hyang Widi	Aksara /su/ ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha nengenaken maknaning ukara	DP 35
36	KS	Awak eca ingkang mulya.	Aksara /a/ ing tembung eca saha mulya kangge nggayutaken tetembungan menika supados laras guru swaranipun ing ukara.	DP 36
37	KS	Inggkang becik kang utama	Aksara /kang/ ing tembung ingkang saha kang menika kangge nggayutaken tetembungan saha runtut sastranipun	DP 37
38	KS	Mumpangati maring sira.	Aksara /ma/ ing ing tembung mumpangati saha maring kangge nggayutaken tetembunganipun supados langkung endah	DP 38
39	DT	Kang ginita lelaguning gendhing	Aksara /ing/ ing tembung lelaguning, gendhing menika kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha nengenaken maknaning ukara	DP 39
40	I	Lir-ilir tandure wus sumilir.	Aksara /lir/ ing tembung lir-ilir, sumilir kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknaning ukara menika.	DP 40
41	I	Domana jlumatana kanggo seba mengko sore.	Aksara /a/ ing tembung domana, jlumatana, seba saha aksara /o/ ing tembung kanggo, mengko ing tembung menika kangge nggayutaken tembung saha ngiyutaken tetembunganipun.	DP 41
42	I	Mumpung gedhe rembulane	Aksara /e/ ing pungkasaning tembung gedhe, rembulane kangge nyigeg tembung menika saha nggayutaken tetembungan menika saha paring nilai <i>estetis</i> ing ukara.	DP 42
43	DT	Wus kacakup cakepane nora cicir.	Tembung ingkang kacithak kandel gadhah paedah kangge nggayutaken tetembungan supados runtut sastranipun.	DP 43
44	DT	Dha rumangsa duwe daya.	Aksara /a/ ing tembung dha, rumangsa, daya saha aksara /du-da/ ing tembung duwe daya kangge nggayutaken tembung menika saha nengenaen maknaning ukara.	DP 44
45	DT	Weruha awak kawula.	Aksara /a/ ing tembung weruha saha kawula ing ukara menika kangge nggayutaken antawis tembungipun saha damel runtut guru swaranipun ing ukara	DP 45

Tabel lajengipun

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
46	DT	Lara satusewu lara bareng maju	Aksara /u/ ing tembung satusewu saha maju saha tembung ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tembung supados runtut sastra saha swaranipun.	DP 46
47	DT	Nylomot mbrongot geseng mami	Aksara /ot/ ing tembung nyomot saha mbrongot kangge nggayutaken tembung supados runtut guru swaranippun.	DP 47
48	DT	Masuk manjing nratas nembus	Aksara ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tetembungan supados <i>estetis</i> saha runtut guru sastranipun.	DP 48
49	DT	Ngrunjing ngejur-ejur jalmi.	Aksara /ngru-nge/ ing tembung ngrunjing , ngejur saha tembung /ejur/ ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknanipun ukara menika.	DP 49
50	P	Yekti tinendhang Hyang Widi	Aksara /i/ ing tembung yekti saha widi kangge nggayutaken tembung menika saha supados <i>estetis</i> katingal saking runtuting guru swaranipun.	DP 50
51	P	Lir ya tobatira	Aksara /a/ ing tembung lir ya saha tobata kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting guru swara.	DP 51
52	P	Pama Kabeh lakanana.	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung poma saha lakanana kangge nggayutaken tetembunganipun saha kangge nyigeg tembung menika supados laras guru swaranipun.	DP 52
53	P	Ing mbenjing sanguning mati.	Aksara /ing/ ing tembung mbenjing, ing , sanguning menia kangge nggayutaken antawis tembungipun supados langkung endah saha <i>estetis</i>	DP 53
54	P	Tales wana lincak inggil saupama	Aksara /a/ ing tembung wana saha saupama kangge nggayutaken tetembungan supados runtut ing guru swaranipun.	DP 54
55	P	Aja kliru miliha maring agama.	Aksara /mi-ma/ ing tembung miliha, maring runtut sastranipun saha akasara /a/ ing tembung miliha, agama runtut swaranipun kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> .	DP 55

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
56	P	Roning klapa lette tembung saupama	Aksara /a/ ing tembung klapa, saupama kangge nggayutaken tembung menika saha damel runtuting guru swara	DP 56
57	P	Kang waspada marang saraking agama	Aksara /a/ ing tembung wasapada saha agama kangge nggayutaken tembung menika saha nandhani purwakanthi guru swara wonten ing salebeting cakepan.	DP 57
58	P	Ngamal ngelmu kang satuhu.	Tembung ingkang kacithak kandel gadhah gina kangge gayutaken tetembungan saha damel runtuting guru sastra	DP 58
59	P	Para manungsa ngelingana	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung para, manungsa, ngelingana menika kangge nggayutaken tetembunganipun saha kangge nyigeg tembung supados runtut guru swaranipun.	DP 59
60	P	Panen sabin topi bludru kang cemani	Aksara /i/ ing tembung topi, cemani kangge nggayutaken tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> ukara menika menawi dipunsekaraken katitik runtut swaranipun.	DP 60
61	P	Dha miwiti dhasare mung ati suci.	Aksara /i/ ing tembung miwiti, ati, saha suci kangge nggayutaken tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> ukara amargi runtut guru swaranipun.	DP 61
62	KK	Ingang kasang- kasang saying gung wilangu	Aksara /ng/ ing tembung ingkang kacithak kandel menika kangge nyigeg antawis tembungipun saha kangge nggayutaken tembung satunggal saha sanesipun supados endah dipunsekaraken.	DP 62
63	S	Mekah tanah suci papan kanggo mungguh haji	Aksara /ah/ ing tembung mekah, tanah, mungguh saha aksara /i/ ing tembung suci kangge kangge nggayutaken tetembungan saha damel <i>estetis</i> ing cakepan menika	DP 63
64	S	Kapuk diwusani aja umuk yen durung nglakoni	Pengambalan aksara /uk/ ing tembung kapuk, umuk saha aksara /i/ ing tembung diwusani, ngakoni kangge nggayutaken saha nengenaken maknaning ukara sipados langkung cetha.	DP 64
65	SG	Carang wreksa wreksa wilis tanpa patra	Pengambalan tembung wreksa saha aksara /a/ ing tembung tanpa, patra kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun supados langkung <i>estetis</i> .	DP 65

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
66	SG	Ora gampang uripe neng ngalam donya	Aksara /ng/ ing tembung gampang, neng saha aksara /a/ ing tembung ora, donya kangge nggayutaken tetembungan saha damel larasing guru swara.	DP 66
67	SG	Sirap siti kuntul biru sabeng rawa	Aksara /si/ ing tembung sirap saha siti kangge nggayutaken tetembungan supados endah dipunsekaraken.	DP 67
68	SG	Langak-langak gagandhengan neng suwarga	Pengambalan tembung langak kangge nggayutaken tembung candhakipun supados langkung <i>estetis</i> saha runtut guru basanipun.	DP 68
69	SG	Estokna wasita	Aksara /a/ ing tembung estokna saha wasita kangge nggayutaken antawis tembung menika saha nengenaken panemu tertamtu miturut penganggit.	DP 69
70	SG	Jati-jatining laladyan	Pengambalan tembung jati ing ukara menika kangge ngiyataken tembung ngajeng saha wingking saha nengenaken maknaipun ukara	DP 70
71	SG	Kembang mawar lir endah tengahing latah.	Aksara /ar/ ing tembung mawar saha latah kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge ngiyataken katerangan saking menika.	DP 71
72	SG	Ati sabar wateke tengah kesasar	Aksara /ar/ ing tembung sabar saha kesasar ing ukara menika kangge nggayutaken ukata menika saha kangge nengenaken pemanggih tertamtu	DP 72
73	SG	Kembang menur tinandur tepining sumur	Aksara /ur/ ing tembung menur, tinandur, saha sumur kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge ngiyataken katerangan ing rakitaning tembung	DP 73
74	SG	Ati jujur negarane bakal makmur	Aksara /ur/ ing tembung jujur saha makmur kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge nengenaken panemu tertamtu babagan pangraosing manah.	DP 74
75	SG	Ing seksa neraka geni.	Aksara /a/ ing tembung seksa saha neraka kangge nggayutaken saha nyigeg tembung menika supados laras utawi runtut guru swaranipun satemah adamel <i>estetis</i>	DP 75

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
76	SG	Sira isih ana donya	Aksara /a/ ing tembung sira, ana, donya kangge nggayutaken tetembungan menika supados <i>estetis</i> saha damel runtuting guru swara ing salebeting cakepan menika.	DP 76
77	MR	Putra myang danang jaya.	Aksara /a/ ing tembung putra saha jaya ing ukara menika kangge nggayutaken saha ngiyeg tetembungan menika saha ngiyataken katerangan ing salebeting ukara.	DP 77
78	MR	Saha waspa ing madya wasana nira.	Aksara /a/ ing tembung ingkang kacithak kandel ing salebeting ukara menika kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> utawi damel endahing ukara menika menawi dipunsekaraken.	DP 78
79	MR	Ndriya matrenyuh tis-tis anggula drawa	Aksara /a/ ing tembung anggula, drawa kangge nggayutaken antawis tembunga menika supado runtut guru swaranipun satemah eco dipunssekaraken.	DP 79
80	MS	Sira waspadakna.	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung sira saha waspadakna kangge nggayutaken tetembungan menika supados runtut guru swantenipun saha kangge nengenaken maknaning ukara	DP 80
81	MS	Ana donya sepira lawase	Akara /a/ ing pungkasaning tembung ana donya saha sepira kangge nggayutaken tetembungan saha kangge nengenaken pemanggih kangge nyethakaken pitakonan miturut penganggit.	DP 81
82	MS	Aja nggugu selira pribadi	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung aja, selira kangge ngiyaken tetembungan saha daem endahhing cakepan.	DP 82
83	MS	Bapang den simpangi	Aksara ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tetembungan supados runtut guru sastranipun.	DP 83
84	MS	Ana catur mungkur	Aksara /ur/ ing pungkasaning tembung catur saha mungkur kangge nggayutaken tetembungan ing ukara menika supados <i>estetis</i> saha damel runtuting swara ing ukara menika	DP 84

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
85	AS	Tangisira nalangsa	Aksara /a/ ing ukara tangisira nalangsa menika nggayutaken tetembungan ing ukara menika saha kangge nyigeg tetembungan supados langkung cetha maknanipun.	DP 85
86	AS	Sinyawa nutuh ing raga	Aksara /a/ ing tembung nyawa saha raga menika kangge nggayutaken tetembungan menika supados laras guru swaranipun	DP 86
87	AS	Dadi sira bingung polahira	Aksara /a/ ing tembung sira saha polahira ing ukara menika kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha damel runtut guru swanten ing ukara menika.	DP 87
88	W	Padha den emut aywa kongsi tan nglakoni	Aksara /i/ ing tembung kongsi saha nglakoni saha aksara /a/ ing tembung padha, aywa kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge nengenaken makna babagan pitutur.	DP 88
89	W	Den sabar lan rila narima ing takdir	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung rila saha narima ing tembung menika kangge nggayutaken tembung menika saha nengenaken teges miturut penganggit.	DP 89
90	W	Lan aywa amrih sira	Aksara ingkang kacithak kandel menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge damel runtuting guru swaranipun	DP 90
91	W	sarama ing sesami	Tembung ingkang kacithak kandel menika kangge nggayutaken tetembungan menika supados estetis saha damel runtuting guru sastra ing ukaranipun.	DP 91
92	W	Den ambeg utama tumitah aneng donya	Aksara /a/ ing tembung utama saha donya kangge nggayutaken tetembungan menika supados <i>estetis</i> saha nuwuhaken pemanggih miturut penganggit.	DP 92
93	W	Aja sangu donya brana	Aksara /a/ ing tembung aja, donya saha brana kangge nggayutaken saha nyigeg tetembungan menika satemah tegesipun ukara langkung cetha.	DP 93
94	W	Aja sira gawe dosa	Aksara /a/ ing tembung aja, sira, dosa ing ukara menika kangge nyigeg saha nggayutaken tetembunganipun supados <i>estetis</i> saha damel runtuting guru swanten	DP 94

Tabel lajengipun

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
95	W	Ya manungsa ngelingana	Aksara /a/ ing pungkasaning tembung ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha paring nilai <i>estetis</i> ing ukara menika.	DP 95
96	W	Gawea ngamal utama	Aksara /a/ ing tembung gawea saha utama ing ukara menika kangge nyigeg saha nggayutaken tetembungan menika supados makna wonten ing cakepan menika langkung cetha.	DP 96
97	M	Mardi-mardaweng patrap	Tembung ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun supados runtut guru sastranipun wonten ing salebeting cakepan menika.	DP 97
98	M	Kanthi duga prayoga	Aksara /a/ ing tembung duga saha prayoga kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtut guru swantenipun ing ukara menika.	DP 98
99	T	Pemedharing wasitaning ati	Aksara /ing/ ing tembung pamedharing saha wasitaning menika kangge nggayutaken antawis tembung menika saha nengenaken makna miturut penganggit	DP 99
100	T	Cumanthaka aniru pujangga	Aksara /a/ ing tembung cumanthaka saha pujangga kangge nggayutaken tetembungan saha nyigeg tembung supados runtut swantenipun saha paring nilai <i>estetis</i> wonten ing cakepan menika.	DP 100
101	T	Ameksa angrumpaka basa kang kalantur	Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan supados runtut swantenipun saha paring nilai <i>estetis</i> ing ukara menika.	DP 101
102	T	Tinelaten rinuruh kelawan ririh	Aksara /ur/ ing tembung runuruh saha ririh ing ukara menika kangge nggayutaken antawis tembung rinuruh saha ririh supados <i>estetis</i> saha runtut guru sastranipun ing ukara menika.	DP 102
103	T	Sira isih ana donya	Aksara /a/ ing tembung sira, ana, donya kangge nggayutaken saha ngiyataken tetembunganipun supados runtut guru swaranipun	DP 103

Tabel lajengipun

No	Irah- irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
104	T	Neng akhir mangsa bisaa	Aksara /ba/ ing tembung mangsa saha bisaa kangge nggayutaken tetembungan saha damel laras saha runtuting swanten wonten ing salebeting cakepan menika	DP 104
105	R	Tan wurung nemu bendu	Pengambalan aksara /u/ ing tembung candhakupun menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting swara ing ukara satemah langkung endah	DP 105
106	R	Padha sira estokna	Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan supados <i>estetis</i> saha kangge nyigeg tetembungan menika supados runtut guru swantenipun antawis tembungipun.	DP 106
107	R	Ajana ingkang sembrana	Aksara /a/ ing tembung ajana saha sembrana menika kangge nggayutaken antawis tembungipun saha nengenaken pemanggih tertamtu miturut penganggit	DP 107
108	R	Rasakna den karasaa.	Tembung ingkang kacithak kandel /rasa/ kangge paring nilai <i>estetis</i> bab sastranipun, saha aksara /a/ ing tembung menika kangge damel runtut swantenipun.	DP 108
109	SW	Sewelas perkara siji panggawe mawarni	Aksara /i/ ing tembung siji saha mawarni kangge nggayutaken antawis tetembunganipun suopados <i>estetis</i> saha ngiyataken wosing cakepan miturut penganggit.	DP 109
110	SW	Neng ak erat sira bakal nelangsa	Aksara /a/ ing tembung sira saha nelangsa kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting guru swanten ing ukara menika satemah saged langkung endah saha <i>estetis</i> .	DP 110
111	SW	Sampun persa tembangira punika pitutur kadis	Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan menika supados endah saha nyigeg tetembungan kangge nengenaken panemu gayut kaliyan wosing cakepan menika.	DP 111
112	So	Jenang sela tosan kang mawa dahana	Aksara /a/ ing tembung sela, mawa, dahana menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha paring nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara menika.	DP 112

Tabel lajengipun

No	Irah-irahan Sekar	Cakepan Purwakanthi	Paedah Purwakanthi	Ket.
113	So	Timbang ndlenjet ndreka maring ulama	Aksara /a/ ing tembung ndreka, ulama menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting guru swara wonten ing cakepan menika.	DP 113
114	So	Jarwa warsa kukila mawa dahana	Aksara /a/ ing tetembungan ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembunganipun supados langkung endah dipunsekaraken	DP 114
115	So	Aja mamang prentahe para ulama	Aksara /a/ ing tetembungan ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembunganipun supados <i>estetis</i> saha nyigeg tembung supados makna ing cakepan langkung cetha.	DP 115

Katerangan cekakan wonten ing *tabel* :

DP (Data Paedah)

Pr.Ba (Purwakanthi Basa)

Pr.Sa (Purwakanthi Sastra)

Pr.Sw (Purwakanthi Swara)

AS (Asmaradana Semarang)

CW (Candra Wilawata)

DT (Dhandhanggula Turulare)

KK (Kenya Kediri)

I (Ilir-ilir)

MR (Madu Retna)

P (Pamularsih)

S (Sinom)

SG (Sekar Gadhung)

T (Talutur)

US (Uluk Salam)

Pr.Tg (Purwakanthi *Tunggal*)

Pr.Gand.Ke (Purwakanthi *Ganda Kembar*)

Pr.Gand.Ca (Purwakanthi *Ganda Campuran*)

CM (Citra Mengeng)

DM (Dhandhanggula Macapat)

K (Kusumastuti)

KS (Kinanthi Sandhung)

M (Macapat)

MS (Mijil Sulastri)

R (Raraturidha)

So (Soyar).

SW (Sudira Warna)

TW (Tri Wikrawa)

W (Wirangrong)

B. Pirembaganipun

Panaliten menika minangka panaliten *kualitatif deskriptif* tegesipun panaliten menika ngandharaken kados menapa wujudipun purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Jumbuh kaliyan watesaning perkawis, panaliten menika ngandharaken jinising purwakanthi saha *fungsi* utawi

paedah purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang Jawa Tengah. Asiling panaliten menika kathah dipunpangguhaken cakepan ingkang ngginakaken purwakanthi. *Analisis unit maksimal* wonten panaliten menika winates wonten ing satunggal gatra minangka data panaliten.

Miturut asiling panaliten kanthi *bahan kaji* cakepan sekar slawatan Laras Madya menika dipunasilaken *data* kados ing *tabel*. Asiling panaliten ingkang ngrembak jinising purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya asilipun dipunpantha miturut gegaran teori ingkang sampun wonten. Jinising purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya dipunperang dados kalih. Jinising purwakanthi ingkang sepisan dipunpantha miturut runtuting swanten, runtuting sastra saha runtuting basa ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Miturut asiling panaliten panganggening purwakanthi adhedhasar runtuting swara, sastra, saha basa wonten 133 purwakanthi. Wondene *rincian*ipun inggih menika purwakanthi swara wonten 96 purwakanthi, purwakanthi sastra wonten 7 purwakanthi saha purwakanthi basa wonten 30 purwakanthi.

Jinising purwakanthi kaping kalih dipunpatha miturut gunggung purwakanthi saha jinising purwakanthi wonten ing salebeting cakepan menika. Miturut gunggungipun purwakanthi dipunpantha dados purwakanthi *tunggal* (Pr.Tg), purwakanthi *ganda* (Pr.Gand). Purwakanthi *tunggal* (Pr.Tg) karakit saking satunggal purwakanthi dene purwakanthi *ganda* (Pr.Gand) karakit saking kalih purwakanthi. Purwakanthi *ganda* (Pr.Gand) dipunperang dados kalih inggih

menika purwakanthi *gandha kembar* (Pr.Gand.Ke) saha purwakanthi *ganda campuran* (Pr.Gand.Ca).

Purwakanthi *ganda kembar* (Pr.Gand.Ke) inggih menika cakepan ingkang mawa purwakanthi ananging ing cakepan menika karakit saking kalih purwakanthi ingkang sami jinisipun. Purwakanthi *ganda campuran* (Pr.Gand.Ca) inggih cakepan ingkang mawa purwakanthi ingkang gunggungipun kalih ananging beda jinising purwakanthi. Miturut asiling panaliten, gunggung purwakanthi ingkang kapanggihaken miturut gunggung purwakanthi ing salebeting cakepan inggih menika wonten 115 purwakanthi. Wondene *rincian*ipun kados mekaten purwakanthi *tunggal* wonten 87 purwakanthi, purwakanthi *ganda kembar* wonten 10 purwakanthi saha purwakanthi *ganda campuran* wonten 18 purwakanthi.

Asiling panaliten ingkang kaping kalih inggih menika babagan *fungsi* utawi paedah purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Asiling panaliten bab paedah menika dipunandharaken miturut ginanipun purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Miturut asiling panaliten babagan *fungsi* utawi paedah purwakanthi, ginanipun purwakanthi dipunperang dados tiga inggih menika ingkang sepisan nggayutaken tetembungan saha paring nilai *estetis* wonten ing salebeting cakepan. Kaping kalih kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal sanesipun. Dene ingkang kaping tiga inggih menika nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknaipun ukara.

Katitik saking kathahipun panganggening purwakanthi, satemah panaliten menika ngandharaken ingkang kados menapa jinising purwakanthi saha kados menapa paedah saking panganggening purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan jawi Laras Madya. Andharan jangkep babagan jinising purwakanthi saha *fungsi* utawi paedah purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya badhe dipunrembag wonten ing ngandhap menika.

1. Jinising Purwakanthi ing Salebeting Cakepan Sekar Slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.

a. Jinising Purwakanthi Miturut Larasing swara, sastra utawi basa.

Purwakanthi inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut swantenipun, sastranipun, utawi basanipun. Katitik saking jinisipun, purwakanthi kaperang dados tiga inggih menika purwakanthi guru swara, purwakanthi guru sastra, purwakanthi basa utawi purwakanthi lumaksita. Purwakanthi guru swara inggih menika jinising purwakanthi ingkang runtut swantenipun. Purwakanthi guru sastra inggih menika purwakanthi ingkang runtut sastranipun, dene ingkang kawastanan purwakanthi basa utawi lumaksita inggih menika purwakanthi ingkang runtut basanipun.

Basa wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya menika awujud basa Jawa, basa *Indonesia*, saha basa *Arab*. Basa *Arab* ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya dipunginakaken kangge tetembungan utawi ukara ingkang abasa *arab*. Panganggening basa *arab* winates wonten ing babagan

sholawat Nabi. Basa *Indonesia* dipuncakaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya saperlu damel kaedahan/*estetis* wonten ing salebeting cakepan. Panganggening basa *Indonesia* winates wonten ing ukara-ukara utawi gatra tertamtu ingkang abasa *Indonesia*.

Adhedhasar watesaning perkawis, satemah panaliten menika winates wonten ing babagan jinising purwakanthi ingkang ngginakaken basa jawa. Dene ingkang boten ngginakaken basa jawa mboten kalebet ing pirembagan panaliten menika. Jinising purwakanthi miturut gegaran teori ingkang sepisan dipunkaperang dados tiga inggih menika purwakanthi guru swara, purwakanthi guru sastra saha purwakanthi basa utawi lumaksita. Mekaten menggah jinising purwakanthi ingkang badhe dipunrembag ing salebeting panaliten menika.

1. Purwakanthi Guru Swara

Purwakanthi guru swara inggih menika unen-unen utawi ungel-ungelan ingkang runtut swantenipun. Tegesipun runtut inggih menika tibaning swara a, i, u, e, o ing pungkasaning tembung sepisanan saha salajengipun menika sami. Adhedhasar asiling panaliten, purwakanthi guru swara ingkang kapanggihaken wonten **96** purwakanthi swara. Purwakanthi swara dipunginakaken wonten ing saben tembang wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Sekar utawi tembang ingkang ginakaken purwakanthi swara inggih menika US (Uluk Salam) **4** purwakanthi swara, DM (Dhandhanggula Macapat) **2** purwakanthi swara, CW (Candra Wilawata) **6** purwakanthi swara, TW (Tri Wikrawa) **2** purwakanthi swara, K (Kusumastuti) **3** purwakanthi swara, CM (Citra Mengeng) **12** purwakanthi swara, KS (Kinanthi Sandhung) **2** purwakanthi swara, DT

(Dhandhanggula Turulare) **5** purwakanthi swara, I (Ilor-ilor) **2** purwakanthi swara, P (Pamularsih) **11** purwakanthi swara, KK (Kenya Kediri) **1** purwakanthi swara, S (Sinom) **2** purwakanthi swara, SG (Sekar Gadhung) **9** purwakanthi swara, MR (Madu Retna) **3** purwakanthi swara, MS (Mijil Sulastri) **4** purwakanthi swara, AS (Asmaradana Semarang) **3** purwakanthi swara, W (Wirangrong) **8** purwakanthi swara, M (Macapat) **1** purwakanthi swara. T (Talutur) **5** purwakanthi swara, R (Raraturidha) **4** purwakanthi swara, SW (Sudira Warna) **3** purwakanthi swara, So (Soyar) **4** purwakanthi swara. Wujud purwakanthi guru swara ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakapan sekar Laras Madya kados pethikan ing ngandhap menika.

“Kantindakna mring para sasama.” (DJ 5)

Terjemahan : Ingkang nindakaken menika para kanca.

Pethikan ukara ing nginggil kapethik saking sekar Dhandhanggula Macapat. Aksara /DJ 5/ wonten ing nginggil minangka cekakan saking tembung *data jenis* purwakanthi nomer 5. Adhedhasar gegaran teori ungel-ungelan ing nginggil kagolongaken purwakanthi guru swara amargi runtut swantenipun. Katitik saking paugeranipun purwakanthi guru swara inggih menika runtuting swanten antawis tetembunganipun. Gayut kaliyan andharan teori purwakanthi ukara ing nginggil menawi dipuntingali kanthi permati gadhah runtutaning swanten ingkang laras antawis tetembunganipun. Titikan ukara ing nginggil runtut swantenipun inggih wonten ing aksara /a/ ing tembung *katindakna*, *para*, saha ing tembung *sasama*. Tembung *katindakana* saha tembung *para* dipunpungkasi kanthi aksara /a/ mekaten ugi kaliyan tembung *sasama*. Runtutipun swanten ing pungkasaning tembung ingkang kacithak kandel minangka tandha bilih ukara menika ngewrat

purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun ingkang kapanggihaken wonten ing cakepan sekar slawatan jawa Laras Madya inggih kados ing ngandhap menika.

“Ngilangaken **manah** susah.” (DJ 10)
Terjemahan (Ngilangaken ati kang sedih)

Pethikan ing nginggil miturut gegaran teori ingkang sampun wonten saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi runtut swantenipun. Pethikan ukara menika kapethik saking sekar Candra Wilawata, wondene aksara /DJ 10/ wonten ing ukara ing nginggil minangka cekakan saking tembung *data jenis* purwakanthi nomer 10. Titikanipun ukara menika kalebet ing jinising purwakanthi guru swara inggih amargi runtuting swanten antawis tetembunganipun. Runtuting swanten wonten ing tembung **manah** saha **susah**. Miturut andharan teori ingkang sampun wonten bilih titikanipun purwakanthi guru swara inggih menika runtut swantenipun. Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika menawi dipuntingali kanthi permati runtut swantenipun. Pungkasaning tembung **manah** inggih dipunpungkasi aksara /**ah**/ dene ing pungkasaning tembung **susah** inggih dipunpungkasi kanthi aksara /**ah**/. Adhedhasar gegaran teori saha asiling panaliten satemah ukara menika kalebet ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun ingkang kapanggihaken ing asiling panaliten menika ugi saged dipuntingali ing ngandhap menika.

“Yen rinasa neng donya mangsa lawasa.” (DJ 31)
Terjemahan (Menggalih sepinten dangunipun gesang ing ngalam donya).

Pethikan cakepan sekar Citra Mengeng kanthi aksara / DJ 31/ utawi cekakan saking tembung *data jenis* purwakanthi nomer 31 ing nginggil saged dipunlebetaken ing jinising purwakanthi guru swara miturut gegaran teori purwakanthi. Bab menika adhedhasar titikanipun purwakanthi guru swara inggih menika runtut babagan swantenipun. Pethikan ukara ing nginggil runtut swaranipun antawis tetembunganipun. Tembung ingkang runtut swantenipun inggih antawis tembung *rinasa*, *donya*, *mangsa*, saha *lawasa*. Adhedhasar titikanipun purwakanthi guru swara inggih menika runtut swantenipun. Aksara ingkang kacithak kandel menika menawi dipuntingali kanthi permati runtut swantenipun. Pungkasing tetembungan ingkang sampun kasebataken menika dhawah aksara /a/ ing pungkasaning tembung satemah menawi kasekaraken runtut swantenipun. Adhedhasar gegaran teori menika ukara kasebut saged kagolongaken ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun miturut asiling panaliten kados ing ngadhap menika.

“Kapuk diwusani aja umuk yen durung nglakoni” (DJ 64)
Terjemahan (Dhawuh aja kumalungkung saderengipun nindakaken)

Miturut gegaran purwakanthi guru swara menika gadhah titikan runtut swantenipun inggih menika runtut swanten i, u, e, a, o Pethikan ukara ing nginggil menika kapethik saking cakepan sekar Kenya Kediri kanthi *data jenis* purwakanthi nomer 61 utawi /DJ 64/. Pethikan ukara ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi runtut swaranipun antawis tetembunganipun. Tembung ingkang runtut ing ukara menika inggih tembung diwusani saha tembung nglakoni. Aksara ingkang kacithak kandel menika menawi dipuntingali runtut swantenipun antawis tetembunganipun

ing ukara menika. Aksara /**ni**/ ing ukara menika runtut wonten ing tembung *diwusani* saha *ngakolni*. Pungkasinipun tembung *diwusani* inggih menika dhawah aksara /**ni**/ dene ing pungkasaning tembung *nglakoni* ugi dipunpungkasi kanthi aksara /**ni**/. Adhedhasar bab menika satemah ukara ing nginggil saged kagolongaken ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun ugi saged kapanggihaken kados ing ngandhap menika.

“Kembang **menur** tunand**ur** tepining sum**ur**.” (DJ 73)

Terjemahan (Kembang utawi sekar menur ingkang gesang ing tepi sumur)

Pethikan cakepan sekar Sekar Gadhung kanthi nomer *data* /DJ 73 utawi *data jenis* purwakanthi nomer 73. Cakepan ing nginggil ugi saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara miturut gegaran teori. Bab menika adhedhasar runtuting swanten ing ukara menika. Runtuting swanten menika wonten ing tembung *Menur*, *tinandur* saha *sumur*. Aksara ingkang kacithak kandel menika menawi dipunpersani kanthi permati runtut swantenipun. Ukara *kembang menur tinandur tepining sumur*. Pungkasinipun tembung *menur*, *tinandur* inggih dhawah aksara /**ur**/ mekaten ugi ing pungkasaning tembung *sumur* inggih dipunpungkasi kanthi aksara /**ur**/. Adhedhasar gegaran teori ingkang wonten satemah ukara ing nginggil saged kagolongaken ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun kados ing ngandhap menika.

“Kita syukur maring panger**an**, ingkang sampun paring ganjar**an**” (DJ 1)

Terjemahan : Memuji pengeran awit sedaya nikmat saha peparingipun

Pethikan ing nginggil miturut asiling panaliten kapethik saking sekar pambuka utawi Uluk Salam. Aksara /DJ 1/ utawi *data jenis* purwakanthi ingkang

urut nomer 1. Adhedhasar gegaran teori cakepan ing nginggil saged kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Tititikan purwakanthi guru swara inggih menika runtut swaranipun. Runtuting swanten wonten ing aksara /**an**/ wonten ing tembung *pangeran* saha *ganjaran*. Tembung *pangeran* dipunpungkasi kanthi aksara /**an**/ ing pungkasaning tembungipun mekaten ugi kaliyan tembung *ganjaran*. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken satemah pethikan cakepan ing nginggil kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya inggih kados ing ngandhap menika.

“Nira kang sanyata” (DJ 14)

Terjemahan : Sira supaya tememen.

Pethikan ing nginggil kapethik saking sekar Tri Wikrawa kanthi *data jenis* purwakanthi nomer 14 utawi /DJ 14/. Miturut gegaran teori pethikan cakepan menika kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi runtut ing babagan guru swantenipun. Titikan menika saged dipuntingali wonten ing salebeting cakepanipun. Runtuting swanten wonten ing *nira* saha *sanyata*. Pungkasaning tetembungan menika dipunpungkasi kanthi aksara /**a**/ ing pungkasaning tembungipun. Bab menika jumbuh kaliyan titikan purwakanthi guru swara ingkang runtut babagan swantenipun. Adhedhasar bukti ingkang kapanggihaken saha gegaran teori ingkang wonten satemah pethikan cakepan menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Wondene purwakanthi guru swara sanedipun kados ing ngandhap menika.

Nuli **gerah** ing **medinah** (DJ 20)

Terjemahan : Nabi gerak wonten ing Madinah.

Pethikan cekepan wonten ing nginggil menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar gegaran teori ingkang wonten, bilih ingkang kawastanan purwakanthi guru swara inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut swantenipun. Runtut swantenipun tegesipun bilih antawis tetembunganipun wonten swanten ingkang runtut utawi sami. Adhedhasar gegaran teori menika satemah pethikan cakepan ingkang kapethik saking sekar Kusumastuti kanthi tandha *data jenis* purwakanthi /DJ 23/ saged kalebetaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Runtuting swara wonten ing pethikan cakepan menika wonten ing tembung **gerah** saha **Medinah**. Tetembungan menika runtut amargi ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara **/ah/**. Pungkasaning tembung ingkang sami menika ingkang andadosaken runtuting swanten wonten ing cakepan menika. Adhedhasar bukti saha gegaran teori menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun kados ing ngandhap menika.

“Hanyanggya **ing** sakiting”. (DJ 9)

Terjemahan : Bab ingkang utama menika sae tumraping pribadi.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Candra Wilawata kanthi tandha *data jenis* purwakanthi nomer 9 utawi /DJ 9/. Miturut gegaran teori ingkang wonten cakepan menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Tititkan cakepan menika saged kagolongaken wonten ing jinising prwakanthi guru swara inggih menika amargi cakepan menika runtut swantenipun. Runtuting swanten wonten ing cakepan menika wonten ing aksara

/a/ ing pungkasaning tembungipun. Tembung **ing** saha sakiting dhawah aksara /ing/ ing pungkasaning tembungipun. Adhedhasar bukti ingkang kapanggihaken saha andharan teori ingkang wonten satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken ing jinising purwakanthi guru swara. Wondene purwakanthi guru swara sanesipun kados ing ngandhap menika.

“Mumpung gedhe rembulane” (DJ 42)

Terjemahan : Ngandharaken swasana ing wanci ndalu.

Miturut gegaran teori ingkang wonten bilih ingkang kawastanan purwakanthi guru swara inggih menika unen-unen ingkang runtut swantenipun. Titikanipun inggih purwakanthi guru swara inggih menika runtut ing babagan swantenipun. Adhedhasar gegaran teori cakepan ingkang kapethik saking sekar Ilir-ilir kanthi tandha *data jenis* purwakanthi nomer 42 utawi /DJ 42/ saged kalebetaken jinising purwakanthi guru swara. Runtuting swara wonten ing cakepan menika inggih wonten ing tembung *gedhe* saha *rembulane*. Tetembungan menika runtut swantenipun amargi ing pungkasaning tetembungan menika kapungkasi kanthi aksara /e/. Tembung gedhe saha rembulane dipunpungkasi kanthi aksara /e/ satemah menawi dipunsekaraken karaos runtut swantenipun. Adhedhasar bab menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun ingkang kapanggihaken wonten ing asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

Dha rumangsa duwe daya (DJ 44)

Terjemahan : Rumaos gadhah kekiyatan

Pethikan cakepan wonten ing nginggil kapethik saking sekar Dhandhanggula Turulare kanthi tandha *data jenis* purwakanti nomer 44 utawi /DJ

43/. Adhedhasar gegaran teori cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika dhedhasar gegaran teori ingkang ngandharaken purwakanthi guru swara bilih ingkang kasebut purwakanthi guru swara inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut swantenipun. Cakepan ing nginggil ugi runtut swantenipun ing tembung *dha*, *rumangsa* saha *dosa*. Runtuting swanten ing tetembungan menika amargi ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara /a/. Tibaning swara /a/ ing pungsaning tetembungan menika ingkang adadosaken cakepan menika runtut swantenipun. Dene menawi kasekaraken cakepen ing nginggil karaos eco saha runtut swaranipun. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanrhi guru swara. Wondene purwakanthi guru swara sanesipun kados ing ngandhap menika.

“Aja kliru miliha maring agama” (DJ 55)

Terjemahan : dhawuh milih agami kanthi ngatos-atos.

Pethikan cakepan menika kapethik saking sekar Pamularsih kanthi tandha nomer *data jenis* purwakanthi 55 utawi /DJ 55/. Pethikan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi runtut swaranipun. Runtuting swara minangka titikan purwakanthi guru swara, wonten ing cakepan menika runtuting swara wonten ing aksara /a/ ing tembungipun. Tembung ingkang runtut swaranipun inggih menika tembung *aja*, *miliha* saha *agama*. Runtuting swanten menika andadosaken cakepan menika runtut swantenipun menawi dipunsekaraken. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang panggihaken menika satemah pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru

swara sanesipun miturut asiling panaliten saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

“Putra myang Danang Jaya” (DJ 77)

Terjemahan : Putranipun Danang Jaya.

Miturut gegaran teori ingkang wonten ingkang kasebut purwakanthi guru swara inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut swaranipun. Pethikan ing nginggil kapethik saking sekar Madu Retna kanthi tandha *data jenis* purwakanthi nomer 77 utawi kaserat /DJ 77/. Pathikan menika miturut gegaran teori kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Titikan cakepan menika kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi aamargi runtut swaranipun, dene ingkang runtut menika wonten ing tembung *putra* saha *Danang jaya*. Tetembungan menika runtut swaranipun ing aksara /a/ ing pungkasaning tembungipun. Tembung tembung *putra* saha *Danang Jaya*. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken menika satemah pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun kados ing ngandhap menika.

Sinyawa nutuh ing raga (DJ 86)

Terjemahan : Nyawa sesambat kaliyan raganipun.

Pethikan ing nginggil kapethik saking sekat Asmaradana Semarang kanthi tandha *data jenis* purwakanthi utawi /DJ 86/. Pethikan ing nginggil menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi tetembungan wonten ing salebeting cakepan menika runtut swaranipun. Runtuting swara wonten ing cakepan menika wonten ing tembung *sinyawa* saha *raga*. Tetembungan menika runtut swaranipun amargi pungkasaning tembung menika

kapungkasi kanthi aksara /a/. Tembung *sinyawa* dipunpungkasi kanthi aksara /a/ mekaten ugi kaliyan tembung *raga* ugi dipunpungkasi kanthi aksara /a/. Adhedhasar bab menika satemah cakepan menika sagd kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya kados ing ngandhap menika.

Kanthi duga prayoga (DJ 98)
Terjemahan : kanthi waspada.

Pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten bilih ingkang kawastanan purwakanthi guru swara inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut swaranipun. Pethikan cakepan menika kapethik saking sekar Macapat kanthi tandha *data jenis* purwakanthi nomer 98 utawi /DJ 98/. Pethikan ing nginggil saged kagolongaken purwakanthi guru swara amargi runtut swaranipun antawis tetembunganipun. Tembung ingkang runtut wonten ing tembung *duga* saha *prayoga*. Tetembungan menika runtut amargi ing pingkasaning tembung menika kapungkasi kanthi aksara /a/. Tembung *duga* dipunpungkasi kanthi aksara /a/ mekaten ugi kaliyan tembung *prayoga*. Bab menika ingkang dadosaken cakepan ing nginggil kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Wondene purwakanthi guru swara sanesipun saged dipuntingali kados ing ngandhap menika.

Sira isih ana donya (DJ 103)
Terjemahan : Katerangan bilih tak gesang wonten ing ngalam donya.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Talutur kanthi tandha *data jenis* purwakanthi nomer 103 utawi kaserat /DJ 103/. Miturut gegaran teori bilih cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika amargi wonten ing salebeting cakepan menika runtut swaranipun antawis tetembunganipun. Runtuting tembung wonten ing cakepan “*Sira isih ana donya*” inggih menika wonten ing tembung *sira*, *ana* saha *donya*. Tetembungan menika runtut amargi wonten ing pungkasaning tetembungan menika dipunpungkasi kanthi aksara /a/ sedaya. Tembung *sira* saha *ana* dipunpungkasi kanthi aksara /a/ mekaten ugi kaliyan tembung *donya*. Babagan menika ingkang ndadosaken cekepan ing nginggil saged kagolongaken jinising purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swara sanesipun saged kapanggihaken kados ing ngandhap menika.

Ajana ingkang sembrana (DJ 107)

Terjemahan : dhawuh supados tumindak ingkang saestu mboten sembranan.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Raraturidha kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 107 utawi /DJ 107/. Adhedhasar gegaran teori ingkang wonten bilih cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi gurur swara. Bab menika adhedhasar titikan purwakanthi guru swara inggih menika runtut swaranipun. Cakepan ing nginggil runtut swaranipun wonten ing tembung *ajana* saha *sembrana*. Tetembungan menika runtut awit ing pungkasaning tembung sami-sami dipunpungkasi kanthi aksara /a/. Aksara /a/ adamel runtut amargi menawi kasekaraken adamel swara ingkang runtut. Adhedhasar bab menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Kados mekaten

menika menggah purwakanthi guru swara ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.

2. Purwakanthi Basa utawi Purwakanthi Lumaksita

Purwakanthi basa inggih menika ungel-ungelan utawi jinising purwakanthi ingkang runtut basanipun. Tititkan utawi paugeranipun purwakanthi lumaksita inggih menika tembung pungkasan minangka wiwitan tembung candhakipun. Adhedhasar gegaran teori ingkang sampun kaandharaken ing nginggil, ukara kalebet wonten ing purwakanthi lumaksita menawi runtut basanipun. Asiling panaliten ingkang ngrembak purwakanthi menika ugi manggihaken purwakanthi basa ingkang kaginakaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Gunggung purwakanthi basa utawi purwakanthi lumaksita ingkang kapanggihaken wonten 7 purwakanthi Wondene *rincian* purwakanthi basa wonten ing salebeting sekar inggih menika CW (Candra Wilawata) 1 purwakanthi basa, TW (Tri Wikrawa) 1 purwakanthi basa, DT (Dhandhanggula Turulare) 1 purwakanthi basa, KK (Kenya Kediri) 1 purwakanthi basa, SG (Sekar Gadhung) 3 purwakanthi basa.. Wujuding purwakanthi basa utawi lumaksita ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya kados andharan ing ngandhap menika.

“Wong urip elinga **janji-janjin**ipun.” (DJ 17)
Terjemahan: Tiyang gesang kedah emut janjinipun

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking cakepan sekar Tri Wikrawa kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 17 utawi /DJ 17/. Miturut gegaran teori

ingkang sampun wonten ingkang kasebut purwakanthi guru basa inggih menika purwakanthi ingkang runtut basanipun. Tegesipun runtut basanipun inggih menika wonten tetembungan ing pungkasan ingkang kaginakaken minangka wiwitan tembung candhkipun. Adhedhasar gegaran teori ingkang sampun kaandharaken, ukara ing nginggil saged kagolongaken ing jinising purwakanthi lumaksita. Bab menika adhedhasar runtuting basa ing salebeting cakepan sekar slawatan menika. Ukara *wong urip elinga **janji-janjinipun*** kalebet jinising purwakanthi lumaksita. Titikan ukara ing nginggil saged kagolongaken purwakanthi lumaksita amargi runtut basanipun. Runtuting basa ing ukara menika wonten ing tembung **janji**. Tembung **janji** dipunginakaken wonten ing wiwitan tembung candhkipun inggih menika **janjinipun**. Adhedhasar paugeran purwakanthi saha bukti ingkang kapanggihaken satemah ukara ing nginggil saged kagolongaken purwakanthi lumaksita. Purwakanthi lumaksita utawi purwakanthi basa sanesipun ingkang kapanggihaken saged dipuntingali kados andharan ing ngandhap menika.

“Carang **wreksa wreksa** wilis tanpa patra” (DJ 65)

Terjemahan : purwakanthi wujud wangsalan

Ukara ingkang kapethik saking cakepan sekar Sekar Gadhung nomer *data jenis* purwakanthi utawi /DJ 65/. Miturut gegaran teori ingkang wonten ukara menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi lumaksita utawi purwakanthi basa. Titikan satunggaling ukara saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi basa menawi ukara kalawau wonten basa ingkang runtut. Runtut tegesipun wonten tembung ingkang kaginakaken ing wiwitan tembung candhkipun. Ukara “Carang **wreksa wreksa** wilis tanpa patra” ing inggil saged dipunwastani purwakanthi basa amargi wonten *pengulangan* tetembunganipun.

Pengulangan tembung menika wonten ing tembung **wreksa**. Tembung **wreksa** dipun ginakaken ing tembung candhakipun *carang wreksa wreksa wilis*. Adhedhasar paugeran purwakanthi saha bukti ingkang kapanggihaken wonten ing ukara menika satemah ukara ing nginggil saged kagolongaken purwakanthi lumaksita utawi purwakanthi guru basa. Purwakanthi guru basa sanesipun ugi saged dipuntingali kados ing ngandhap menika.

“**Langak-langak** gegandhengan neng suwarga.” (DJ 68)

Terjemahan : Tindak dhateng suwarga

Miturut gegaran teori ingkang kasebut purwakanthi guru basa inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut basanipun. Runtut basanipun tegesipun inggih menika wonten *pengulangan* tembung ing salebeting Bab menika saged dipuntingali wonten ing pethikan cakepan sekar Sekar Gadhung kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 68 utawi /DJ 68/ inggih menika “**Langak-langak** gegandhengan neng suwarga”. Tembung ingkang kacithak kandel ing salebeting ukara menika minangka titikanpun purwakanthi guru basa. Tembung **langak** dipunkanthi wonten ing wiwitan tembung candhakipun. Panganggening tembing **langak** wonten ing tembung sepisan dipunginakaken wonten ing tembung candhakipun. Miturut gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken ing ukara menika satemah ukara menika saged kagolongaken ing jinising purwakanthi lumaksita utawi purwakanthi basa. Purwakanthi lumaksita ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar Laras Madya sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

“Ngrunjing ngejur-ejur jalmi.” (DJ 49)

Terjemahan : Polah ngrusak badan

Pethikan cakepan sekar Dhandhanggula Turulare kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 50 utawi /DJ 49/ ing nginggil ugi saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi lumaksita. Miturut gegaran teori ingkang kagolongaken jinising purwakanthi lumaksita inggih menika ukara ingkang runtut basanipun. Tegesipun purwakanthi lumaksita inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut basanipun. Tittkan purwakanthi basa inggih menika runtuting basa ing salebeting ungel-ungelanipun. Adhedhasar andharan teori menika pethikan ukara ing nginggil saged kagolongaken jinising purwakanthi lumaksita. Ukara “*ngrunjing ngejur-ejur jalmi*” menika gadhah basa ingkang runtut. Runtuting basa saged dipuntingali wonten ing tembung ingkang kacithak kandel ing salebeting ukara. Tembung *ejur* dipunambali ing tembung candhakipun minangka tandha utawi titikan purwakanthi basa. Tembung *ejur* ing ukara menika dipunangge minangka wiwitan tembung ngajengipun. Miiturut andharan teori saha bukti wonten ing salebeting ukara menika, ukara ing nginggil saged kagolongaken wonten jinising purwakanthi lumaksita. Purwakanthi lumaksita sanesipun ingkang kapanggihaken wonten ing ngandhap menika.

“E...**ayun-ayun** aja sira neng ndedalan gawe dosa” (DJ 11)

Terjemahan : Larangan damel tumindak awon

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik sekar Candra Wilawatan kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 39 utawi kaserat /DJ 11/. Adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten, cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi lumaksita. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih purwakanthi lumaksita inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut basanipun. Wonten ing salebeting cakepan menika basa ingkang dipunabali inggih menika

tembung *ayun*. Tembung *ayun* dipunginakaken wonten ing tembung candhakipun satemah dados *ayun-ayun*. Bab menika ingkang dadosaken runtuting basa wonten ing salebeting cakepanipun. Adhedhasar bukti saha gegaran teori ingkang wonten satemah pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi basa. Purwakanthi basa sanesipun ingkang kapanggihaken kados ing ngandhap menika.

Jati-jatining leladyan (DJ 70)

Terjemahan : Sejatinipun tumindak

Miturut gegaran teori ingkang sampun kaandharaken, pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi lumaksita. Bab menika adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten, bilih ingkang kasebut purwakanthi lumaksita inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut basanipun. Cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Sekar Gadhung kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 70 utawi kaserat wonten ing tabel /DJ 70/. Wonten ing salebeting cakepan menika basa ingkang runtut inggih menika tembung *jati*. Tembung *jati* dipunginakaken wonten ing tembung candhakipun satemah dados *jati-jating*. Bab menika ingkang andhasari cakepan ing nginggil menika runtut basanipun. Tembung *jati-jatining* menika mboten saged dipunpisah amargi menawi dipunpisah ndadosaken teges wonten ing salebeting cakepan menika beda. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi lumaksita. Kados mekaten menika menggah purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

3. Purwakanthi Guru Sastra

Purwakanthi guru sastra inggih menika unen-unen utawi ungel-ungelan ingkang runtut sastranipun. Titikan purwakanthi guru sastra inggih menika runtut ing babagan sastranipun. Wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya menika kathah sanget dipunpanggihaken purwakanthi guru sastra. Panganggening purwakanthi guru sastra wonten ing salebeting cakepan sekara slawatan Laras Madya wonten **30** purwakanthi. Wondene panganggening purwakanthi guru sastra menika wonten ing sekar US (Uluk Salam) **1** purwakanthi sastra, CW (Candra Wilawata) **2** purwakanthi sastra, TW (Tri Wrikrawa) **1** purwakanthi sastra, CM (Citra Mengeng) **5** purwakanthi sastra, KS (Kinanthi Sandhung) **3** purwakanthi guru sastra, DT (Dhandhanggula Turulare) **6** purwakanthi sastra, I (Iilir-ilir) **1** purwakanthi sastra, P (Pamularsi) **3** purwakanthi sastra, SG (Sekar Gadhung) **1** purwakanthi sastra, MR (Madu Retna) **1** purwakanthi sastra, MS (Mijil Sulastru) **1** purwakanthi sastra, W (Wirangrong) **1** purwakanthi sastra, M (Macapat) **1** purwakanthi sastra, T (Talutur) **1** purwakanthi sastra saha sekar R (Raraturidha) **1** purwakanthi sastra, So (Soyar) **1** purwakanthi sastra. Wondene wujuding purwakanthi guru sastra ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya menika kadosta andharan ing ngandhap manika.

“Arahe **ngamal** lan **ngelmu**.” (DJ 12)

Terjemahan : Ancasipun ngamal saha ngelmu.

Miturut gegaran teori purwakanthi, bilih purwakanthi guru sastra inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut sastranipun. Titikan purwakanthi guru sastra inggih menika runtut ing bab sastranipun. Runtuting sastra ing salebeting

ukara menangka tandha purwakanthi guru sastra. Pethikan ukara saking cakepan sekar Candra Wilawata inggih menika “*arahe ngamal lan ngelmu*” ing nginggil saged kalebetaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Bab menika adhedhasar runtuting sastra ing ukara kasebut. Wujuding sastra ingkang runtut menika wonten ing tembung *ngamal* saha *ngelmu*. Tembung ingkang kacithak kandel minangka titikan purwakanthi guru sastra ing salebeting ukara manika. Tembung /*ngamal*/ dipunambali ing tembung candhaipun dados wujud /*ngelmu*/ bab menika minangka tandha runtuting sastra ing ukara menika. Saking rakitaning aksara antawis tembung *ngamal* saha *ngelmu* menika sami bedanipun naming wonten ing vokalipun. Adhedhasar gegaran teori saha titikan ing salebeting ukara, satemah ukara ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Purwakanthi guru sastra sanesipun ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya saged dipuntingaling wonten ing andharan ngandhap menika

“Jalaran sholawatan dereng pati bisa.” (DJ 4)

Terjemahan : Raos bilih dereng pana babagan sholawatan

Pethikan ing nginggil miturut gegaran teori saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Miturut gegaran teori ingkang kalebet ing ukara purwakanthi inggih menika ukara ingkang runtut sastranipun. Cakepan ing ngunggil kalebet ing tembang Uluk Salam. Menawi dipuntingali saking endahing sastra wonten ing cakepan menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Pethikan cakepan *jalaran sholawatan dereng pati bisa* kalebet ing parwakanthi guru sastra. Tembung ingkang dipunsebut purwakanthi sastra inggih menika tembung *jalaran* saha *sholawatan*. Aksara /*la*/ minangka

tandha purwakanthi guru sastra ing ukara menika. Katitik saking paugeran purwakanthi ingkang laras ing babagan aksaranipun, satemah cakepan menika saged kalebetaken ing purwakanthi guru sastra.

“**Tinelaten rinuruh** kelawan **ririh**.” (DJ 102)
Terjemahan : Dipuntlateni kanthi ati ingkang sabar.

Pethikan ukara ing nginggil ugi kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Bab menika adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten saha paugeranipun purwakanthi guru sastra inggih menika runtut sastranipun. Ukara *Tinelaten rinuruh* kelawan *ririh* wonten ing cakepan sekar Talutur kanthi nomer *data jenis* /DJ 102. Aksara ingkang kacithak kandel menika minangka titikan purwakanthi guru sastra. Tembung ingkang kacithak kandel dhawah wonten ing tembung **rinuruh** saha tembung **ririh**. Wonten ing pungkasaning tembung **rinuruh** saha **ririh** menika dhawah aksara /**ruh**/.saha /**rih**/. Menawi ningali gegaran teori ingkang sampun kaandharaken tembung-tembung menika runtut sastranipun. Gayut kaliyan menika ukara ing nginggil saged kagolongaken ing jinising purwakanthi guru sastra. Purwakanthi guru sastra ingkang kapanggihaken ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya sanesipun inggih kados ing ngandhap menika.

“**Mardi mardaweng** patrap” (DJ 97)
Terjemahan : Tumindak ingkang sae

Miturut andharan teori bilih ingkang kawastanan purwakanthi menika ungel-ungelan ingkang runtut sastranipun. Titikan purwakanthi guru sastra inggih menika runtut ing babagan sastranipun. Cakepan menika wonten ing bawa sekar Macapat kanthi nomer *data jenis* /DJ 97/ ing sekar slawatan Laras Madya. Ukara

menika kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Pethikan ukara **mardi marda**weng *patrap* minangka ukara purwakanthi guru swara. Aksara ingkang kacithak kandel minangka titikan purwakanthi guru sastra amargi runtut sastranipun. Tembung **mardi** saha **marda** menika runtut sastranipun. Pungkasaning tembung marda dados mardi ing tembung candhakistanipun, bab menika menawi kasekaraken karaos eco. Tembung **mardi** kaliyan **marda** gadhah teges ingkang sami, sanes menika tetembungan menika mboten saged dipunpisah tata panganggenipun. Miturut gegaran teori saha bukti runtuting sastra ing ukara menika satemah ukara menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Purwakanthi guru sastra sanesipun inggih kados ing ngandhap menika.

Aja **menga-mengo** (DJ 16)

Terjemahan : dhawuh supados mantep mboten menga-mengo

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekati Tri Wikrawa kanthi *data jenis* purwakanthi nomer 16 utawi kaserat /DJ 16/. Miturut gegaran teori purwakanthi guru sastra, ingkang kawastanan purwakanthi guru sastra inggih menika unen-unen ingkang runtut sastranipun. Pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra amargi runtuting sastra wonten ing cakepan menika. Sastra ingkang runtut wonten ing cakepan menika wonten ing tembung **menga-mengo**. Tembung **menga-mengo** menika runtut sastranipun amargi runtut aksaranipun antawis tembung **menga** saha **mengo**. Tembung **menga-mengo** menika mboten saged dipunpisah amargi menawi dipunpisah ndadosaken tegesing ukara ing nginggil beda, wondene menawi dipunpisah ndadosaken tegesing tembung menika beda. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan

menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Purwakanthi guru sastra sanesipun wonten ing asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

“Bebek **rawa-rawine** rekma turangga” (DJ 32)

Terjemahan : Purwakanthi awujud wangsalan

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Citra Mengeng kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 32 utawi kaserat /DJ 32/. Miturut gegaran teori purwakanthi guru sastra bilih titikan cakepan saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra menawi runtut sastranipun. Pethikan cakepan ing nginggil menawi dipuntingali kanthi premati runtut sastranipun. Runtuting sastra wonten ing cakepan menika wonten ing tembung **rawa-wawine**. Tembung **rawa-rawine** menika minangka titikan purwakanthi guru sastra. Aksara /**rawa**/ dipungantos aksara /**rawi**/ wonten ing tembung candhakipun menika andadosaken runtuting sastra. Tembung **rawa rawine** menika mboten saged dipunpisah alias satunggal frase ingkang kedah dipuntegesi sesarengan. Runtuting sastra ing cakepan menika amargi runtut aksaranipun wonten ing salebeting cakepan.. Adhedhasar bab menika satemah pethikan cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi sastra. Purwakanthi guru sastra sanesipun miturut asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

Ngamal-ngelmu kang satuhu (DJ 58)

Terjemahan : Tumindak saha ngudi ngelmu kang sejati.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Pamularsih kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 58 utawi kaserat /DJ 58/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanrhi guru

sastra. Bab menika adhedhasar runtuting sastra wonten ing salebeting cakepanipun. Runtuting sastra wonten ing cakepan menika wonten ing tembung *ngamal* saha *ngelmu*. Tembung *ngamal* saha *ngelmu* menika sinebut runtut amargi rinakit saking aksara konsonan ingkang sami. Bab menika ingkang dadosaken cakepan wonten ing nginggil menika runtut sastranipun, sanes menika ugi tembung menika mboten saged dipunpisah amargi menawi dipunpisah ndadosaken teges wonten ing ukara menika beda. Kados mekaten menika mengga purwakanthi guru sastra ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

b. Jinising Purwakanthi Miturut Gunggung Purwakanthi Wonten ing Salebeting Cakepan.

Analisis unit maksimal wonten ing panaliten menika winates wonten ing satunggal gatra. Asiling panaliten ingkang ngrembak babagan jinising purwakanthi ingkang kaping kalih inggih menika manggihaken jinising purwakanthi ingkang dipunpantha miturut gunggung purwakanthi wonten ing salebeting cakepan. Miturut gunggung purwakanthi ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting cakepan jinising purwakanthi dipunperang dados tiga. Sepisan purwakanthi *tunggal* inggih menika jinising purwakanthi ingkang gunggung ing salebeting cakepan menika satunggal. Miturut asiling panaliten dipunpanggihaken purwakanthi tunggal kanthi gunggung **87** purwakanthi *tunggal*. Kaping kalih purwakanthi *ganda kembar* inggih menika jinising purwakanthi ingkang gunggung purwakanthi ing salebeting cakepan menika kalih, ananging

rinakit purwakanthi ingkang sami. Gunggung purwakanthi *ganda kembar* miturut asiling panaliten wonten **10** purwakanthi *ganda kembar*. Kaping tiga purwakanthi *ganda campuran* inggih menika ukara ingkang karakit saking kalih purwakanthi ananging beda jinising purwakanthi. Wondene jinising purwakanthi *ganda campuran* wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya wonten **18** purwakanthi *ganda campuran*. Wondene wujuding purwakanthi miturut gunggung purwakanthi saha andharan jangkepipun kados ing ngandhap menika.

1. Purwakanthi *tunggal*

Purwakanthi *tunggal* inggih menika jinising purwakanthi ingkang karakit saking satunggal purwakanthi wonten ing salebeting cakepanipun. Adhedhasar gegaran teori kathah dipunpanggiaken jinsing purwakanthi *tunggal* ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Miturut asiling panaliten dipunpanggiaken purwakanthi *tunggal* kanthi gunggung **87** purwakanthi *tunggal*. Sekar utawi tembang ingkang wonten purwakanthinipun inggih menika US (Uluk Salam) **3** purwakanthi *tunggal*, DM (Dhandhanggula Macapat) **2** purwakanthi *tunggal*, CW (Candra Wilawata) **1** purwakanthi *tunggal*, TW (Tri Wikrawa) **4** purwakanthi *tunggal*, K (Kusumastuti) **3** purwakanthi *tunggal*, CM (Citra Mengeng) **9** purwakanthi *tunggal*, KS (Kinanthi Sandhung) **5** purwakanthi *tunggal*, DT (Dhandhanggula Turulare) **3** purwakanthi *tunggal*, I (Iilir-ilir) **2** purwakanthi *tunggal*, P (Pamularsih) **9** purwakanthi *tunggal*, SG (Sekar Gadhung) **9** purwakanthi *tunggal*, MR (Madu Retna) **2** purwakanthi *tunggal*, MS (Mijil Sulastri) **5** purwakanthi *tunggal*, AS (Asmaradana Semarang) **3** purwakanthi *tunggal*, W (Wirangrong) **1** purwakanthi *tunggal*, M (Macapat) **2** purwakanthi

tunggal. T (Talutur) **5** purwakanthi *tunggal*, R (Raturidha) **3** purwakanthi *tunggal*, SW (Sudira Warna) **3** purwakanthi *tunggal*, So (Soyar) **3** purwakanthi *tunggal*. Wujuding purwakanthi *tunggal* ingkang kapanggihaken wonten ing cakepan slawatan Laras Madya saha pirembagan jangkepipun babagan purwakanthi *tunggal* kados ing ngandhap menika.

“Punika sholawatan tiyang ingkang Kradenan” (DJ 2)

Terjemahan : Paraga slawatan tiyang Kradenan.

Pethikan ukara ing nginggil menika miturut gegaran teori kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar titikan purwakanthi guru swara inggih menika runtut swaranipun. Cakepan ing nginggil wonten ing pethikan sekar Uluk Salam kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 2 utawi kaserat /DJ 2/. Runtuting swanten wonten ing salebeting cakepan menika wonten ing tembung *sholawatan* saha *Kradenan*. Pungkasaning tetembungan menika inggih dhawah wonten ing aksara **/an/**. Antawis tembung *sholawatan* saha *Kradenan* menika runtut swantenipun. Pethikan menika menawi dipunsekaraken karaos eco. Miturut gunggung purwakanthi ingkang karakit wonten ing salebeting pethikan cakepan menika, pethikan menika kalebet jinising purwakanthi *tunggal*. Bab menika adhedhasar gegaran teori saha gunggung purwakanthi wonten ing pethikan cakepan menika. Purwakanthi *tunggal* sanesipun saged dipuntingali wonten ing pirembagan ngandhap menika.

“Kita syukur maring pangeran ingkang sampun paring ganjaran” (DJ 1)

Terjemahan : puji syukur dhumateng pangeran

Pethikan sekar Uluk Salam kanthi nomer *data jenis* 1 utawi kaserat /DJ 1/ menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi. Purwakanthi ingkang wonten ing

salebeting cakepan inggih menika purwakanthi guru swara. Tititkan purwakanthi guru swara inggih menika runtut ing babagan swantenipun. Dene wonten ing pethikan cakepan runtuting swanten wonten ing tembung *pangeran* saha *ganjaran*. Tembung *pangeran* saha *ganjaran* menika runtut amargi ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara **/an/**. Tembung *pangeran* dhawah aksara **/an/** mekaten ugi kaliyan tembung *ganjaran* pungkasaning tembung inggih kapungkasi kaliyan aksara **/an/**. Adhedhasar gegaran teori ingkang wonten, bilih ingkang kasebut purwakanthi guru swanten menika unen-unen ingkang runtut swantenipun saha bukti wonten salebeting cakepan satemah pethikan ing nginggil kalebet purwakanthi guru swara. Wondene aningali gunggunging purwakanthi ingkang wonten ing salebeting cakepan menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi *tunggal*. Bab menika adhedhasar purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan menika naming satunggal kemawon. Purwakanthi *tunggal* sanesipun ingkang kapanggihaken miturut asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

Ati **jujur** bakal mak**mur** (DJ 74)

Terjemahan : Tiyang ingkang jujur badhe manggeh raharja

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Sekar Gadhung kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 74 utawi kaserat wonren tabel /DJ 74/. Miturut gegaran teori pethikan cakepan menika kagolongaken jinising purwakanthi guru swara amargi runtut swaranipun. Runtuting swara wonten ing cakepan menika wonten ing tembung *jujur* saha *makmur*. Tetembungan menika runtut amargi tetembungan menika dhawah aksara **/ur/** sedaya, satemah menawi dipunsekaraken karaos eco saha laras. Menawi dipuntingali saking gunggung purwakanthi

ingkang karakit wonten ing salebeting cakepan menika kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi *tunggal*. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih cakepan ingkang karakit saking satunggal purwakanthi kagolongaken jinising purwakanthi *tunggal*. Purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan inggih menika purwakanthi swara kanthi gunggung 1 purwakanthi. Kanthi mekaten jinising purwakanthi miturut gunggung wonten ing salebeting cakepan menika kagolongaken jinising purwakanthi *tunggal*. Purwakanthi tunggal sanesipun kados ing ngandhap menika.

“Aja mamang prentahe para ulama” (DJ 116)

Terjemahan : Parikan ingkang wosipun pitados dhateng para ulama.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Soyar kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 115 utawi kaserat /DJ 115/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar runtuting swara wonten ing salebeting cakepan menika. Runtuting swara wonten ing tetembungan *aja, para, ulama*. Tetembungan menika runtut amargi ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara /a/. Aksara /a/ ingkang ndadosaken runtuting swara wonten ing cakepan menika. Menawi dipuntingali saking gunggung purwakanthi ingkang karakit cakepan ing nginggil kagolongaken purwakanthi *tunggal*. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih purwakanthi *tunggal* inggih menika cakepan ingkang karakit saking satunggal purwakanthi. Adhedhasar bukti saha gegaran teori menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi *tunggal*.

“Sewelas perkara siji panggawe mawarni” (DJ 109)

Terjemahan : Perkawara sewelas maneka warna.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Sudira Warna kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 109 utawi kaserat /DJ 109/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar runtuting swara wonten ing salebeting cakepan menika. Runtuting swara wonten ing tetembungan *siji* saha *mawarni*. Tetembungan menika runtut amargi ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara /i/. Aksara /i/ ingkang ndadosaken runtuting swara wonten ing cakepan menika. Menawi dipuntingali saking gunggung purwakanthi ingkang karakit cakepan ing nginggil kagolongaken purwakanthi *tunggal*. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih purwakanthi *tunggal* inggih menika cakepan ingkang karakit saking satunggal purwakanthi. Adhedhasar bukti saha gegaran teori menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi *tunggal*. Tuladha saensipun babagan purwakanthi *tunggal* inggih kados ing ngandhap menika.

“Cumantaka aniru pujangga” (DJ 100)

Terjemahan : Parikan ingkang wosipun pitados dhateng para ulama.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Talutur kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 100 utawi kaserat /DJ 100/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar runtuting swara wonten ing salebeting cakepan menika. Runtuting swara wonten ing tetembungan *cumantaka* saha *pujangga*. Tetembungan menika runtut amargi ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara /a/. Aksara /a/ ingkang ndadosaken runtuting swara wonten ing cakepan menika. Menawi dipuntingali saking gunggung purwakanthi ingkang karakit

cakepan ing nginggil kagolongaken purwakanthi *tunggal*. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih purwakanthi *tunggal* inggih menika cakepan ingkang karakit saking satunggal purwakanthi. Adhedhasar bukti saha gegaran teori menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi *tunggal*. Mekaten menika menggah purwakanthi *tunggal* ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

2. Purwakanthi *ganda kembar*

Purwakanthi *ganda kembar* inggih menika ungel-ungelan ingkang rinakit saking kalih jinising purwakanthi ingkang sami. Ukara menika rinakit saking purwakanthi guru swara sedaya, guru sastra sedaya menapa purwakanthi lumaksita sedaya. Miturut asiling panaliten kapanggihaken jinising purwakanthi *ganda kembar* kanthi gunggung 10 purwakanthi. Wondene sekar ingkang mawa purwakanthi *ganda kembar* inggih menika sekar CW (Candra Wilawata) 1 purwakanthi *ganda kembar*, I (Ilor-ilor) 1 purwakanthi *ganda kembar*, DT (Dhandhanggula Turulare) 1 purwakanthi *ganda kembar*, P (Pamularsih) 1 purwakanthi guru *ganda kembar*, S (Sinom) 2 purwakanthi *ganda kembar*, SG (Sekar Gadhung) 2 purwakanthi *ganda kembar*, W (Wirangrong) 1 purwakanthi *ganda kembar*. T (Talutur) 1 purwakanthi *ganda kembar*. Wujuding purwakanthi *ganda kembar* saha pirembagan jangkepipun kados ing ngandhap menika.

“Domana jlumatana kanggo seba mengko sore” (DJ 41)

Terjemahan : tetembangan kangge damel suka renaming penggalih.

Pethikan cakepan ing nginggil kalebet wonten ing jinising purwakanthi swara. Titikan menika adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten.

Pethikan cakepan menika wonten ing sekar Ilir-ilir kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 41 utawi kaserat /DJ 41/. Miturut gegaran teori purwakanthi guru swara menika ungel-ungekan ingkang runtut swaranipun. Pethikan ing nginggil menawi dipuntingali kanthi permati runtut swantenipun. Runtuting swanten wonten ing tembung *domana*, *jlumatana* saha *seba* ugi wonten tembung *kanggo* saha *mengko*. Tembung *domana*, *jlumatana* saha *seba* runtut swantenipun amargi ing pungkasaning tembung dhawah aksara /a/ ing tetembungan menika. Tembung *kanggo* saha *mengko* ugi runtut swantenipun. Runtuting swanten wonten tembung *kanggo* saha *mengko* menika wonten ing aksara /o/ ing pungkasaning tembung menika. Gunggung purwakanthi ing pethikan cakepan menika wonten kalih sepisan tetembungan ingkang dhawah aksara /o/ ing pungkasan tembungipun. Kaping kalih tetembungan ingkang dhawah aksara /a/ ing tetembunganipun. Adhedhasar gegaran teori saha andharan menika satemah pethikan cakepan ing nginggil saged dipungolongaken wonten ing jinising purwakanthi *ganda kembar*. Wujud purwakanthi *ganda kembar* sanesipun saged dipunpangguhaken kados ing pirembagan ngandhap menika.

“Kapuk diwusani aja umuk yen durung nglakoni” (DJ 64)

Terjemahan : Dhawuh supados mboten umuk utawi gumedhe.

Pethikan ing nginggil meturut gegaran teori kalebet jinising purwakanthi guru swara. Pethikan cakepan menika wonten ing sekar Sinom kanthi tandha nomer *data jenis* purwakanthi 64 utawi /DJ 84/. Titikan cakepan menika saged sinebut purwakanthi guru swara amargi tembung wonten ing ukara menika runtut. Runtuting swara wonten ing tembung ingkang kacithak kandel. Tembung ingkang kacithak kandel inggih menika tembung *diwusani* saha *nglakoni*, *kapuk* saha

umuk. Tembung *kapuk* saha *umuk* runtut swantenipun amargi pungkasaning tembung menika sam-i-sami dhawah aksara /**uk**/. Bab menika ugi sami kaliyan tembung *diwusani* saha *nglakoni* ingkang runtut swantenipun amargi dhawahing aksara /**ni**/ ing pungkasaning tembung menika runtut. Adhedhasar andharan menika satemah pethikan cakepan menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Miturut gunggung purwakanthi ingkang rinakit wonten ing salebeting cakepan menika, ukara menika kalebet purwakanthi *kembar ganda*. Bab menika adhedhasar andharan saha gunggung purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan menika. Purwakanthi wonten ing ukara menika sapisan rinakit wonten tembung *kapuk* saha *umuk*, dene ingkang kaping kalih wonten ing tembung *diwusani* saha *nglakoni*. Adhedhasar bukti menika satemah gambling menawi ukara menika kalebet purwakanthi *kembar ganda*. Purwakanthi *gandha kembar* sanesipun miturut asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

Cengkal benang kayu gung rinepta jalma, (DJ 25)

Terjemahan : Parikan ingkang wosipun pados ngelmu ingkang sae

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Citra Mengeng kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 25 utawi kaserat /DJ 25/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhaar runtuting swara ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan. Purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan ing nginggil inggih menika purwakanthi swara. Tititkan ingkang sepisan wonten in tembung *cengkal*, *benang* saha *gung* , dene ingkang kaping kalih wonten ing tembung *jalma* saha *rinepta*. Tetembungan menika saged

kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi runtut swaranipun antawis tembungipun. Tembung *cengkal benang* saha *gung* menika dhawah aksara /**ng**/ ing pungkasaning tembung, mekaten ugi kaliyan tembung *rinepta* saha *jalma* ugi kapungkasi kanthi aksara /**a**/ sedaya ingkang adamel runtuting swara menawi dipunwaos. Dene menawi dipuntingali saking gunggung purwakanthi ingkang karakit, cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi *ganda kembar*. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih rakitaning purwakanthi menika sami inggih menika purwakanthi guru swara. Purwakanthi *ganda kembar* sanesipun miturut asiling panaliten inggih kados ing ngandhap menika.

Mekah tanah suci, papan kanggo munggah haji” (DJ 63)

Terjemahan : Mekah minangka papan kangge tindak haji

Pethikan ing nginggil kapethik saking sekar Sinom kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 63 utawi /DJ 63/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil saged kagolongaken jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhaar runtuting swara wonten ing salebeting cakepan menika. Runtuting swara wonten ing cakepan menika amargi runtuting tetembungan *mekah*, *tanah* saha *mungga*, dene ingkang kaping kalih tembung *suci* saha *haji*. Tetembungan menika ingkang ndadosaken runtuting swara wonten ing salebeting cakepan menika. Tembung *mekah*, *tanah* saha *mungga* menika runtut amargi tibaning swara ing pungkasaning tembung sami inggih menika aksara /**ah**/, mekaten ugi kaliah tembung *suci* saha *haji* dipunpungkasi kanthi aksara ingkang sami inggih menika aksara /**i**/. Kanthi adhedhasar gegaran teori saha bukti menika satemah cakepan ing nginggil saged kagolongaken purwakanthi guru swara. Miturut gunggung

purwakanthi ingkang karakit wonten ing salebeting cakepan menika kagolongaken purwakanthi *ganda kembang* amargi rakitaning purwakanthi inggih menika purwakanthi guru swara sedaya. Mekaten menggah purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

3. Purwakanthi *ganda campuran*

Purwakanthi *ganda campuran* inggih menika ungelan-ungelan ingkang karakit saking kalih purwakanthi ingkang beda jinisipun. Titikan purwakanthi menika inggih karakit saking kalih purwakanthi ingkang beda jinisipun. Miturut asiling panaliten menika manggihaken purwakanthi *ganda campuran* ingkang kathah kanthi gunggung 18 purwakanthi *ganda campuran*..Sekar utawi tembang ingkang mawa purwakanthi *ganda campuran* inggih menika US (Uluk Salam) 1 purwakanthi *ganda campuran*, CW (Candra Wilawata) 2 purwakanthi *ganda campuran*, CM (Citra Mengeng) 4 purwakanthi *ganda campuran*, DT (Dhandhanggula Turulare) 4 purwakanthi *ganda campuran*, P (Pamularsih) 2 purwakanthi *ganda campuran*, KK (Kenya Kediri) 1 purwakanthi *ganda campuran*, SG (Sekar Gadhung) 1 purwakanthi *ganda campuran*, MR (Madu Retna) 1 purwakanthi *ganda campuran*, R (Raraturidha) 1 purwakanthi *ganda campuran* saha So (Soyar) 1 purwakanthi *ganda campuran*. Wujuding purwakanthi *ganda campuran* ingkang kapanggihaken saha pirembaganipun babagan purwakanthi *ganda campuran* inggih kados ing ngandhap menika.

“Carang **wreksa wreksa** wilis tanpa patra,” (DJ 65)

Terjemahan : Paring gambaran gesang wonten ngalam donya.

Miturut gegaran teori ingkang sampun wonten cakepan ing nginggil menika kalebet jinising purwakanthi. Cakepan ing nginggil wonten ing pethikan sekar

Sekar Gadhung kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 65 utawi kaserat /DJ 65/. Jinising purwakanthi ingkang karakit wonten ing cakepan menika inggih purwakanthi basa saha purwakanthi guru swara. Purwakanthi basa inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut basanipun, dene purwakanthi swara inggih menika ungel-ungelan ingkang runtut swaranipun. Purwakanthi basa wonten ing pethikan cakepan menika wonten ing tembung *wreksa*. Tembung *wreksa* dipunangge wonten ing tembung candhakipun. Bab menika adhedhasar gegaran teori minangka titikan purwakanthi basa. Purwakanthi swara wonten ing pethikan cakepan menika wonten ing aksara pungkasan inggih menika aksara /a/. Pungkasaning tembung *wreksa*, *tanpa*, saha *patra* menika aksara /a/ ingkang adamel laras saha runtuting swanten. Bab menika minangka titikan saha bukti wontenipun purwakanthi basa saha purwakanthi guru swara. Miturut gunggunging purwakanthi ingkang rinakit saged dipunwastani purwakanthi *ganda campuran*. Bab menika adhedhasar cacah utawi gunggung purwakanthinipun wonten kalih, dene mlebet wonten ing jinising purwakanthi *gandha campuran* amargi purwakanthinipun beda. Purwakanthi ingkang rinakit inggih menika purwakanthi basa saha purwakanthi guru swara. Purwakanthi *ganda campuran* ingkang kapanggihaken wonten ing asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

“Bebek **rawa rawine** rekma turangga (DJ 32)

Terjemahan : Purwakanthi awujud wangsalan.

Pethikan ing nginggil kalebet jinising purwakanthi *ganda campuran*. Bab menika adhedhasar gegaran teori ingkang sampun wonten. Purwakanthi ing salebeting cakepan menika gunggungipun kalih warni kanthi jinis ingkang beda. Purwakanthi ingkang karakit menika purwakanthi sastra saha purwakanthi swara.

Pethikan cakepan sekar ing nginggil wonten ing sekar Citra Mengeng kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 32 utawi kaserat /DJ 32/. Purwakanthi sastra inggih menika purwakanthi ingkan runtut sastranipun, dene purwakanthi guru swara inggih menika purwakanthi ingkang runtut swaranipun. Titikan purwakanthi sastra ing cakepan menika wonten ing tembung **rawa** saha **rawi**. Tembung **rawa** saha **rawi** menika runtut sastranipun. Purwakanthi guru swara wonten ing cakepan menika wonten ing tembung **rawa**, **rekma** saha **turangga**. Tetembungan menika runtut ing pungkasaning aksaranipun. Pungkasaning tembung **rawa** inggih menika aksara /a/ dene pungkasaning tembung **rekma** saha **turangga** inggih menika aksara /a/. Adhedhasar bukti saha gegaran teori ingkang sampun wonten satemah pethikan cakepan ing nginggil kalebet wonten ing jinising purwakanthi *ganda campuran* ingkang kapanggehaken wonten ing asiling panaliten.

“**Rasakna** den **karasaa**” (DJ 108)

Terjemahan : Dipunraosaken kanthi saestu.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Raraturidha kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 108 utawi kaserat /DJ 108/. Adhedhasar gegaran teori pethikan cakepan wonten ing nginggil menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara ugi purwakanthi guru sastra. Purwakanthi guru swara wonten ing pethikan cakepan menika wonten ing tembung **rasakna** saha **karasaa**. Titikan tetembungan menika saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara amargi wonten ing pungkasaning tembung menika dhawah aksara /a/ sedaya. Adhedhasar bab menika saha runtuting swara antawis tembung menika satemah pethikan cakepan menika saged kagolongaken jinising purwakanthi guru swara. Wondene purwakanthi guru sastra wonten ing pethikan

cakepan menika inggih amargi runtuting sastra ing antawis tembungipu. Tembung ingkang runtut ing babagan sastranipun inggih wonten ing tembung *rasakna* saha *karasaa*. Tembung menika kagolongaken jinising purwakanthi guru sastra amargi sami-sai wonten tembung *rasa* minangka titikan purwakanthi guru sastra. Titika purwakanthi guru sastra menika runtut aksaranipun, wondene aksara ingkang runtut wonten ing tembung *rasa*. Miturut gunggunging purwakanthi ingkang wonten ing salebeting cakepan menika, satemah cakepan menika saged kagolongaken jinising purwakanthi *ganda campuran*. Purwakanthi *ganda campuran* inggih menika purwakanthi ingkang karakit saking kalih purwakanthi ingkang beda jinisipun. Miturut bukti saha gegaran teori ingkang wonten, cakepan menika saged kagolongaken jinising purwakanthi *ganda campuran* bab menika amargi rinakit saking purwakanthi guru swara saha purwakanthi guru sastra.

2. Paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya

Unit analisis maksimal wonten ing paedah purwakanthi menika awujud satunggal gatra. Miturut watesaning panaliten ingkang kaping kalih inggih menika *fungsi* utawi paedah purwakanthi wonten ing alebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Miturut asiling panaliten dipunpanggiaken *fungsi* utawi paedah purwakanthi ingkang dipunpantha dados **3** inggih menika **sapisan** nggayutaken tetembungan saha paring nilai *estetis* wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Kaping **kalih** nggayutaken tetembungan saha kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun, wondene ingkang kaping **tiga**

inggih menika nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan maknaning ukara.

Paedah utawi *fungsi* purwakanthi wonten ing panaliten menika winates wonten ing gatra ingkang kaginakaken minangka data panaliten. Katerangan wonten ing asiling panaliten wonten ing aksara /DP/ kangge paring tandha nomer datanipun. Dene aksara /DP/ menika cekakan saking tembung *data* paedah, dene angkanipun minangka nomer urut *data* asiling panaliten. Jangkepeing pirembagan babagan *fungsi* utawi paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya kados ing ngandhap menika.

1. Nggayutaken tetembungan saha paring nilai *estetis* ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

Miturut gegaran teori ingkang sampun kaandharaken bilih purwakanthi menika gadhah *fungsi* utawi paedah wonten ing salebeting ukaranipun. Wigatinipun purwakanthi amargi purwakanthi adamel endahing ukara utawi *estetis*ipun satunggaling ukara/cakepan. Endahing purwakanthi saged dipuntingali saking runtuting swaranipun, sastranipun saha basanipun. Satunggaling ukara ingkang ngemu purwakanthi temtu langkung endah saha nges menawi dipunsekaraken. Ukara ingkang tanpa purwakanthi menawi dipunsekaraken kirang keraos nges saha endah katimbang ingkang wonten purwakanthinipun. Wonten ing pethikan cakepan sekar Dhandhanggula Macapat inggih menika cakepan “*Katindana mring para sasama*” (DP5) menika runtut ing babagan swantenipun. Runtuting swanten dhawah wonten ing aksara /a/ ing pungkasaning tembung ingkang kacithak kandel wonten ing salebeting cakepan menika.

Tembung ingkang kacithak kandel inggih menika tembung katindakna, para saha tembung sasama. Adhedhasar gegaran teori cakepan menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Pethikan cakepan ing nginggil langkung nges dipunsekaraken amargi runtut ing babagan swantenipun. Cakepan menika menawi dipuntandhingaken kaliyan cakepan ingkang mboten ginakaken purwakanthi guru swara temtu langkung sae ingkang ginakaken purwakanthi guru swara.

Kaping kalih, endahing satunggaling cakepan utawi sekar ugi gayut kaliyan bab sastranipun. Ukara utawi cakepan ingkang runtut sastranipun langkung sakeco dipunwaos ugi dipunmirengaken katimbang ingkang boten utawi prasaja. Pethikan cakepan sekar Talutur inggih menika “*tinelaten rinuruh kelawan ririh*” (DP102). Cakepan sekar menika runtut sastranipun wonten ing tembung *rinuruh* saha tembung *ririh*. Runtuting sastra wonten ing salebeting ukara utawi cakepan dipunwastani purwakanthi guru sastra. Runtuting sastra wonten ing salebeting cakepan menika adamel endahing cakepan menika.

Kaping tiga, endahing ukara amargi runtuting basa ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Basa ingkang runtut gayut kaliyan purwakanthi basa utawi lumaksita adamel endahing ukara ing salebeting cakepan. Bab menika saged dipuntingali wonten ing cakepan ukara menika. Pethikan cakepan sekar Sekar Gadhung “*carang wreksa wreksa wilis tanpa patra*” (DP65). Ukara menika runtut ing basa basanipun. Runtuting basa saged kapanggihaken ing tembung */wreksa/*, tembung */wreksa/* dipunambali wonten ing tembung candhakipun. Adhedhasar gegaran teori ingkang wonten bilih titikan purwakanthi basa inggih

menika wonten tembung ingkang dipunambali wonten ing tembung candhaipun ingkang dipunangge minangka wiwitan.

Pethikan cakepan ing nginggil sanes karakit saking purwakanthi basa ugi karakit saking purwakanthi guru swara. Purwakanthi guru swarawonten ing cakepan menika wonten ing tembung *wreksa*, *tanpa* saha *patra*. Tembung menika runtut swaranipun amargi tetembungan menika dhawah aksaa /a/ ing pungkasaning tembungipun. Adhedhasar bab menika cakepan ukara menika langkung endah saha *estetis* kaserat mekaten katimbang kaserat prasaja menawi mboten wonten purwakanthinipun.

Kaping sekawan *estetis*ipun cakepan sekar slawatan Laras Madya menika amargi wujuding purwakanthi wonten ing salebeting cakepan wonten ingkang awujud *wangsalan*. Wangsalan inggih unen-unen ingkang saemper cangkriman mawa wangsulun utawi batangan. Purwakanthi ingkang awujud *wangsalan* menika wonten **12** cakepan. Purwakanthi ingkang awujud *wangsalan* menika adamel endahing cakepan sekar slawatan menika. Purwakanthi ingkang awujud *wangsalan* inggih kados ing ngandhap menika.

“Roning klapa lette tembung saupama,” (DP 56)

“Kang waspada marang saraking agama.” (DP 57)

Terjemahan : dhawuh supados waspada

Pethikan cakepan ing nginggil menika purwakanthi ingkang awujud wangsalan. Purwakanthi ing ukara menika dhawah wonten ing aksara ingkang kacithak kandel. Aksara /a/ ing purwakanthi menika runtut swantenipun satemah kagolongaken putwakanthi guru swara. Wangsalan wonten ing pethikan cakepan purwakanthi menika awujud tembung *roning klapa* wondene batanganipun inggih

tembung *saraking* menika tegesipun blarak, amargi roning klapa menika blarak. Wangsalan sanesipun wonten ing tembung *lette tembung*, tembung menika batanganipun inggih menika tembung *agama* tegesipun durgama. Kanthi mekaten sampun cetha menawi purwakanthi adamel *estetis* utawi endahing ukara ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya. Tuladha sanesipun babagan wangsalan ingkang awujud purwakanthi kados ing ngandhap menika.

“Carang **wreksa wreksa** wilis tanpa patra” (DP 65)

“Ota gampang uripe neng ngalam donya” (DP66)

Terjemahan : Paring indormasi

Pethikan cakepan menika wonten ing tembang Sekar Gadhung. Adhedhasar gegaran teori cakepan ing nginggih rinakit saking kalih purwakanthi. Purwakanthi ingkang rinakit wonten ing salebeting cakepan inggih menika purwakanthi guru swara saha purwakanthi basa. Tititkan purwakanthi basa wonten ing cakepan menika inggih wonten ing tembung *wreksa* Tembung *wreksa* dipunangge wonten ing tembung candhakipun satemah dados “Carang *wreksa*” saha tembung “*wreksa wilis*”. Bab menika ingkang dadosaken bukti purwakanthi basa.

Purwakanthi swara wonten ing cakepan menika wonten tembung *tanpa*, *patra*, *ora* saha *donya*. Tetembungan menika runtut wonten ing guru swaranipun, pungkasaning tembung menika dhawah aksara /a/ ing saben tembungipun. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken satemah cakepan menika kalebet purwakanthi guru swara. Wangsalan wonten ing cakepan menika wonten ing tembung *carang wreksa* wondene batanganipun inggih menika *gampang* tegesipun pang. Wangsalan candhakipun wonten ing tembung *wreksa wilis* wondene batanganipun inggih menika *uripe* tegesipun kayu urip. Miturut

asiling pirembagan babagan cakepan ing nginggil sampun cetha menawi rakitaning purwakanthi saha parikan wonten ing salebeting cakepan sekar menika adamel endahing sekar slawatan Laras Madya.

2. Nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun.

Paedah purwakanthi ingkang kaping kalih inggih menika kangge nggayutaken saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun. Tegesipun ngiyataken inggih menika satunggaling tembung menika mboten saged dipunpisah kaliyan tembung sanesipun. Wondene paedah purwakanthi kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun supados gadhah makna utawi teges ingkang cetha. Bab menika saged dipuntingali wonten ing panganggening purwakanthi guru sastra wonten ing salebeting cakepan. Miturut asiling panaliten gunggung purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten **12** purwakanthi guru sastra. Sekar utawi tembang ingkang ginakaken purwakanthi guru sastra inggih menika Candra wilawata **2** purwakanthi guru sastra, Tri Wikrawa **1** purwakanthi guru sastra, Citra Mengeng **1** purwakanthi guru sastra,, Dhandhanggula Macapat **2** purwakanthi guru sastra, Ilir-ilir **1** purwakanthi guru sastra, Pamularsih **1** purwakanthi guru sastra, Asmaradana Semarang **1** purwakanthi guru sastra, Wirangrong **1** purwakanthi guru sastra, Macapat **1** purwakanthi guru sastra, Talutur **1** purwakanthi guru sastra. Kathahing panganggening purwakanthi guru sastra minangka bukti wigatinipun purwakanthi sastra wonten ing salebeting cakepan menika. Andharan jangkepipun babagan *fungsi* utawi paedah

purwakanthi kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun kados ing ngandhap menika.

“Wus **kacakup cakepane** nora cicir” (DP 43)

Terjemahan: Sedaya sampun tinata kanthi nastiti.

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Dhandhanggula Turulare kanthi nomer *data jenis* purwakanthi utawi kaserat /DP43/. Miturut gegaran teori tembung menika kalebet jinising purwakanthi guru sastra. Titikan cakepan ing nginggil menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru sastra inggih amargi runtuting sastra wonten ing cakepan menika. Tembung ingkang runtut sastranipun inggih menika tembung **kacakup cakepane**. Tembung **kacakup** kangge nggayutaken tembung candhakipun inggih menika **cakepane**. Ukara ing nginggil kalebet ing purwakanthi guru sastra. Purwakanthi ingkang runtut ing babagan sastranipun. Purwakanthi sastranipun dhawah wonten ing tembung **kacakup cakepane**. Tembung **kacakup** menawi dipuntingali saking sastranipun kirang luwes saha *estetis*. Sastranipun langkung endah menawi kaserat **kacakup cakepane**. Endahipun amargi sastranipun runtut saha menawi dipunwaos ugi langkung eco saha endah. Tuladha sanesipun miturut asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

“Aja **menga–mengo**” (DJ 16)

Terjemahan : Kedah mantep gesang ing ngalam donya

Pethikan ing nginggil kapethik saking sekar Tri Wikrawa kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 16 utawi kaserat /DJ 16/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Bab menika adhedhasar gegaran teori bilih purwakanthi guru sastra inggih menika

ungel-ungelan ingkang runtut sastranipun. Runtutin sastra wonten cakepan menika wonten ing tembung *menga-mengo*. Gayut kaliyan paedah purwakanthi kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun. Tembung *menga* saha *mengo* menika mboten saged dipunpisah bab meniika amargi menga kaliyan menika gadhah satunggal makna, dene menawi dipunpisah ndadosaken rusaking makna wonten ing tembung menika. Kanthi wontenipun purwakanthi guru sastra satemah tembung menika tetep utawi utuh satemah maknanipun jelas. Adhedhasar bab menika satemah purwakanthi gadhah paedah kangge ngiyakataken tembung satunggal saha sanesipun. Tuladha sanesipun miturut asiling panaliten kados ing ngandhap menika.

“**Meruhana murukana**” (DP 13)

Terjemahan : Dhawuh mulang dhateng tiyang sepuh saha anem.

Pethikan ing nginggil kapethik saking sekar Candra Wilawata kanthi nomer *data jenis* purwakanthi 13 utawi kaserat /DP 13/. Miturut gegaran teori ingkang sampun wonten, cakepan ing nginggil saged kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru sastra. Bab menika adhedhasar runtuting sastra wonten ing salebeting cakepan menika. Runtuting sastra wonten ing tembung *meruhana murukana*. Aksara /**mer**/ saha aksara /**mur**/ menika ingkang andadosaken runtuting sastra wonten ing salebeting cakepan menika. Miturut paedahipun purwakanthi kangge ngiyataken tembung satunggal saha saneispun, tembung meruhana kangge ngiyataken tembung murukana. Tembung meruhana saha murukana menika gadhah teges ingkang sami tegesipun sedaya meruki. Satemah tetembungan menika mboten saged dipunpisah satunggal sakiyan sanesipun, dene menawi dipunpisah saged ngrisak rakitaning sastra wonten ing cakepan menika.

Mekaten menggah paedah purwakanthi gayut kaliyan ngiyataken tembung satuggal saha sanesipun.

3. Nggayutaken tetembungan saha nengenaken makna wonten ing salebeting ukara .

Paedah purwakanthi ingkang kaping tiga inggih menika kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan makna wonten ing salebeting ukara. Miturut asiling panaliten paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya kangge paring andharan ing salebeting ukara supados langkung cetha maknaipun. Runtuting guru sastra, guru swara, saha basa kangge ngiyataken utawi nengenaken makna wonten ing salebeting cakepan. Bab paedah purwakanthi kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken makna wonten ing salebeting ukara saged dipunpersani kados andharan ing ngandhap menika.

“Mekah **tanah** suci papan kanggo mungga**h** haji” (DP63)

Terjemahan : Informasi Mekah papan kangge nindakaken haji

Pethikan cakepan ing nginggil wonten ing sekar Sinom kanthi nomer *data paedah* purwakanthi 63 utawi kaserat /DP 63/. Adhedhasar gegaran teori bilih cakepan ing nginggil kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Titikan cakepan menika kalebet wonten ing jinising purwakanthi guru swara inggih amargi wonten tembung ingkang runtut swantenipun. Tembung ingkang runtut swaranipun inggih menika tembung *mekah*, *tanah* saha *mungga**h*** dene kaping kalih tembung *suci* saha *haji*. Tembung menika ingkang ndadosaken cakepan ing nginggil kalebet jinising purwakanthi guru swara. Miturut gunggung purwakanthi ingkang karakit wonten ing salebeting cakepa kagolongaken purwakanthi *ganda kembar*. Wontenipun purwakanthi guru swara wonten ing cakepan menika

andadosaken endahing swara menawi dipunsekaraken. Awit wontenipun purwakanthi guru swara andadosna gamblanging maknaning cakepan menika bilih cakepan menika paring *informasi*. Wondene *informasi* ingkang kapanggihaken wonten ing cakepan inggih menika paring *informasi* bilih tanah mekah menika minangka papan suci kangge nindakaken ibadah haji. Adhedhasar gegaran teori saha bukti ingkang kapanggihaken cetha bilih wontenipun purwakanthi ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya andadosaken gamblanging makna wonten ing salebeting cakepanipun. Tuladha sanesipun babagan gina purwakanthi kangge nengenaken makna wonten ing salebeting cakepan kados ing ngandhap menika.

“Kita syukur maring pangeran ingkang sampun paring ganjaran” (DP 1)
Terjemahan : Memuji dhumateng pangeran ingkang paring nikmat.

Pethikan cakepan menika kapethik saking sekar Uluk Salam kanthi tandha *data paedah* purwakanthi 1 utawi kaserat /DP 1/. Miturut gegaran teori pethikan menika kalebet wonten jinising purwakanthi guru swara. Bab menika amargi runtuting swara wonten tembung *pangeran* saha *ganjaran*. Tetembungan menika kapungkasi kanthi aksara ingkang sami inggih menika aksara /an/. Miturut andharan gegaran teori gayut kaliyan paedah purwakanthi cakepan ing nginggil kagungan makna babagan pangraosing manah. Pangraosing manah menika bab syukur dhumateng pangeran awit paringipun nikmat. Miturut paedah purwakanthi nomer tiga bilih cakepan ing nginggil jumbuh kaliyan purwakanthi kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken makna wonten ing salebeting ukara. Wonten ing cakepan ing nginggil tembung ingkang gayut inggih menika tembung ingkang dados purwakanthi guru swara. Wondene makna cakepan menika inggih

pangaraosing manah minangka wedharaning raos memuji dhumateng pengeran awit nikmatipun. Tuladha sanesipun babagan nengenaken maknaning ukara miturut asiling panaliten inggih kados ing ngandhap menika.

“Ngelingana abote siksa neraka” (DP 28)

Terjemahan : dhawuh eling dhateng siksa neraka.

Pethikan ing nginggil kapethik saking sekar Citra Mengeng kanthi tandha *data paedah* nomer 28 utawi kaserat /DP 28/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil kagolongaken wonten ing jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar runtuting swara wonten ing tembung *ngelingana, siksa, neraka*, tembung menika runtut amargi dhawah aksara /a/ ing pungkasaning tembungipun. Miturut gegaran teori aksara ingkang sami ing pungkasan tembung andadosaken runtuting swara wonten ing salebeting cakepan. Makna wonten ing salebeting cakepan menika ngandharaken satunggaling dhawuh supados eling/emut dhateng seksa neraka. Kanthi wontenipun purwakanthi andadosna langkung gamblanging makna cakepan menika katimbang mboten ngginakaken purwakanthi. Tuladha *paedah* purwakanthi kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken makna wonten ing salebeting ukara kados ing ngandhap menika.

“Nilangaken manah susah” (DP 10)

Terjemahan : Ngilangaken raos ingkang sedih

Pethikan cakepan ing nginggil kapethik saking sekar Citra Mengeng kanthi nomer *data paedah* purwakanthi 10 utawi kaserat /DP 10/. Miturut gegaran teori cakepan ing nginggil kagolongaken jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhedhasar runtuting swara wonten ing cakepan menika. Runtuting swara wonten ing cakepan menika wonten ing tembung *manah* saha *susah*. Aksara /ah/

ing tembung *manah* saha *susah* menika runtut menawi dipunwaos, Gayut kaliyan paedah purwakanthi, cakepan ing nginggil gadhah makna minangka satunggaling pangraosing manah ingkang sedih. Raosing manah ingkang sedih menika kepara badhe dipunicali. Wontenipun purwakanthi guru swara satemah wosing cakepan menika saged langkung gambling saha cetha katimbang ingkang mboten ngginakaken purwakanthi. Tuladha sanesipun miturut asiling panaliten jumbuh kaliyan nengenaken makna wonten ing salebeting ukara kados ing ngandhap.

“Kembang mawar lir endah tengahing latar” (DP 71)

Terjemahan : Kembang mawar ingkang edi wonten ing tengahing latar.

Pethikan cakepan ing nginggil miturut asiling panaliten wonten ing sekar Sekar Gadhung. Miturut gegaran teori ingkang wonten cakepan ing nginggil kagolongaken jinising purwakanthi guru swara. Bab menika adhadhasar runtuting swara ingkang wonten ing salebeting cakepan menika. Runtuting swara wonten ing salebeting cakepan menika wonten ing aksara /ar/. Aksara /ar/ wonten ing cakepan menika runtut amargi aksara /ar/ dipunambali wonten ing tembung candhakipun. Tembung ingkang runtut inggih menika tembung mawar saha latar. Aksara ingkang runtut sanesipun inggih menika aksara /ng/, tembung ingkang runtut inggih menika tembung *kembang* saha *tengahing*. Jumbuh kaliyan paedah purwakanthi kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan maknanipun ukara. Wontenipun purwakanthi anambahi gambalangipun babagan maknaning cakepan menika inggih paring *informasi* bilih wonten sekar mawar wonten ing tengah latar. Kados mekaten menika menggah paedah purwakanthi ingkang kapanggihaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya.

BAB V PANUTUP

1. Dudutan

Adhedhasar ailing panaliten saha pirembagan ingkang sampun kaandharaken wonten ing ngajeng, saged dipundamel dudutan wosing panaliten wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya kathah ngginakaken purwakanthi. Bab menika saged paring daya pangaribawa tumraping sekar utaminipun adamel endahing kasusatanipun saha ndadosaken sekar utawi tembang menika nges saha nyengsemaken dipunmirengaken.

Panaliten menika minangka panaliten *deskriptif kualitatif* ingkang tegesipun ngandharaken gegambaraning sekar slawatan Laras Madya gayut kaliyan purwakanthi. Sekar slawatan Laras Madya menika mapan wonten ing tlatah Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang Jawa Tengah. Dene ingkang dados *kajian* wonten ing panaliten inggih menika jenising purwakanthi saha paedah purwakanthi. Miturut asiling panaliten dipunpanggiaken purwakanthi ingkang dipunpantha dados kalih kelompok ageng inggih menika (1) jinising purwakanthi miturut larasing swara, sastra saha basa inggih menika purwakanthi guru swara, purwakanthi guru sastra saha purwakanthi basa/lumaksita. (2) jinising purwakanthi miturut gunggung purwakanthi wonten ing salebeting cakepan inggih menika purwakanthi *tunggal*, purwakanthi *ganda kembar* saha purwakanthi *ganda campuran*.

Paedah purwakanthi miturut asiling panaliten dipunperang dados tiga inggih menika (1) nggayutaken tetembungan saha paring nilai *estetis* wonten ing

salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya, (2) nggayutaken tetembungan saha kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun, (3) nggayutaken tetembungan saha nuwuhaken pemanggih tertamtu gayut kaliyan maknaning ukara.

2. *Implikasi*

Adhedhasar asiling panaliten, saged dipunmangertosi bilih wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya kathah dipunpanggiaken purwakanthi ingkang anambahi endahing sekar saha kasusastranipun. Kathahing purwakanthi ingkang kaginakaken wonten ing salebeting cakepan sekar slawatan Laras Madya saged mangaribawani tumrap rakitaning sastra satemah adamel *estetising* saha sengseming cakepanipun. Panaliten menika migunani tumraping panaliten wonten ing bidang sastra mliginipun babagan jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi wonten ing salebeting sekar utawi tembang. Wondene asiling panaliten babagan paedah purwakanthi saged anambahi seserepan gayut kaliyan babagan ginanipun purwakanthi wonten ing salebeting cakepan sekar/tembang.

Jumbuh kaliyan pasinaon, asiling panaliten menika saged dipunginakaken minangka *referensi* ingkang ngrembak jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi wonten ing salebeting sekar/tembang. Tumraping para pamaos utawi panaliti sejenis, asiling panaliten menika saged anambahi seserepan saha minangka *referensi* panaliten sejenis gayut kaliyan tembang.

3. Pamrayogi

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan saking panaliten menika wonten mapinten-pinten pamrayogi ingkang kedah dipungatosaken, inggih menika :

- 1) Panaliten menika winates wonten andharan jinising purwakanthi saha paedah purwakanthi. Awit saking menika saged dipunlajengaken panaliten ingkang ngandharaken satunggal mbaka satunggal jinising purwakanthi kala wau, sae mawi cara ingkang sami utawi beda.
- 2) Para wiraswara saged mahyaaken panaliten menika minangka gegaran kangge mekaraken sastra gayut kaliyan babagan purwakanthi wonten ing salebeting tembang supados langkung edi saha endah.
- 3) Purwakanthi saha paedah purwakanthi wonten ing salebeting cakupan sekar slawatan Laras Madya menika kaangkah saged dados *referensi* wonten ing bidang kasusastran mliginipun babagan sekar utawi tembang.

KAPUSTAKAN

- Aminuddin. 2003. *Semantik Pengantar Studi Tentang Makna*. Yogyakarta: Sinar Baru Algensindo
- Anonim. *Teks Sekar Slawatan Laras Madya*.
- Chaer, Abdul. 1995. *Pengantar Pengajaran Semantik Bahasa Indonesia*. Jakarta: Rineka Cipta.
- _____. 2013. *Pengantar Pengajaran Semantik Bahasa Indonesia*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Endraswara, Suwardi. 2010. *Tuntunan Tembang Jawa*. Yogyakarta: Lumbung ilmu
- _____. 2010. *Filsafat Sastra*. Yogyakarta: Layar kata.
- _____. 2003. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Widyatama.
- Fananie, Zainuddin. 2000. *Telaah Sastra*. Surakarta: Muhammadiyah University Press
- Hadisoebroto, T. *Sari Kasusastran Jawa*. Surakarta: Widya Duta.
- Hadiwidjana, R. D. S. 1967. *Tata Sastra*. Yogyakarta: U.P. Indonesia.
- Moleong, Lexy J. 1988. *Metode Penelitian Kualitatif*. Jakarta.
- Mulyani, Hesti. 2011. *Komprehensi Tulis*. Yogyakarta.
- Poerwadarminta, W. J. S. 1939. *Baoesastra Djawa I*. Jogjakarta: Hien Wolters' Uirgevers-Maatshappij N. V.
- Padmosoekatjo, S. 1960. *Ngengrengan Kasusatran Djawa I*. Jogjakarta: Hien Hoo Sing.
- _____, 2012. *Ngengrengan Kasusastran Djawa*. Yogyakarta: Gava Media
- Pateda, Mansoer. 2010. *Semantik Leksikal*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Purwadi. 2009. *Pengakajian Sastra Jawa*. Yogyakarta: Pura Pustaka.
- Rahardjo, S. 2003. *Pepak Basa Jawa*. Surakarta. ITA
- Rahmat, anah. 2011. <http://anahrahmat44artikle.blogspot.com/2011/12/teori-sastrajawa-makalah.html/> akses tanggal 12 November 2013.
- Sukmono. *Ringkasan kasusastran jawa*.
- Subalidinata. 1994. *Kawruh Kasusastran Jawa*. Yogyakarta: Yayasan Pustaka Nusatama.

_____. 1974. *Sarining Kasusastran Jawa*. Yogyakarta: Teladan.

Suwandi, Sarwiji. 2008. *Semantik Pengantar Kajian Makna*. Yogyakarta: KLEIN press.

Tarigan, Henry Guntur. 1985. *Pengajaran Semantik*. Bandung. Angkasa Bandung.

Wardani, E. Nugraheni Eko. 2009. *Makna Totalitas dalam Karya Sastra*. Surakarta: UNS Press.

Wiryanto, Sabdo Haris. 2013. *Purwakanthi saha Parikan winten ing Cakepan Campursari Album "Pendopo Campursari 2 Kabupaten Karanganyar"*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, FBS UNY.

Transkripsi Sekar Slawatan Laras Madya ing tlatah

Kradenan Kalikuning, Baturono, Salam, Magelang, Jawa Tengah.

Asiling *transkripsi* menika kaserat mawi paugeran panyeratan ingkang baku inggih menika mawi EYD utawi *Ejaan Yang Disempurnakan*. Sanes menika ugi asiling *transkripsi* menika sampun kajumbuhaken kaliyan *data sekunder* saking buku sekar slawatan Laras Madya ingkang wonten. Wujud seratan wonten ing asiling *transkripsi* menika wonten kalih inggih menika seratan jejeg saha seratan miring. Seratan jejeg kangge nyerat cakepan sekar wondene ingkang seratan miring kaginakaken kangge nyerat senggakan. Asiling *transkripsi* jangkepipun babagan sekar slawatan Laras Madya kados ing ngandhap menika.

Sekar Uluk Salam

1. Assalamu'alaikum uluk salam kita, dhumateng para rawuh ingkang hadir sedaya, awit kula matur kanthi maca bismillah, ingkang kaping kalih maca alhamdulillah, kita syukur maring pangeran ingkang sampun paring ganjaran, dhumateng kanca-kanca kumpulan sholawatan, mawi tembang kinanthi, pucung, lan sinom, kangge nglipur ati ingkang taksih enom, mboten namung remen tembang lan kendhangan, ingkang penting kula ngertos ing tatanan, taat mawinipun ing agama islam, syarat sarta rukune iman lan islam, mugi-mugi mumpangati dhateng kita umum, saged ngamal kanthi tetep syarat rukun, punika sholawatan tiyang ing Kradenan, ingkang dipunpimpin Bapak Mardi Utama, kaping kalihipun Bapak Wiyono, persatuanipun bapak ibu sedaya, kirang langkungipun wonten tiyang kalih dasa, kususipun ingkang darbe karya, jalaran sholawatan dereng pati bias, bilih wonten lepat nyuwun pangapura, wasalamu'alaikum lan partik mardika

Sekar Dhandhanggula Macapat

1. Rukun islam lelima puniki, katindakna mring para sasama, aja padha ditinggalke, rukun islam lelima puniku, syahadate kang angka siji, kang angka loro shalat, dene kang angka telu ramadhan nindakna pasa, papat zakat ping lima ngibadah haji, rukun islam kang sampurna.

LAMPIRAN

2. Sun miwiti niat ingsun, anyebut asmaning gusti, kang paring murahing donya, ing akherat paring asih, angganjar ingkang katrima, para kang dosa pini sakit. 2 X

Sekar Candra Wilawata

1. Pandonganya kanjeng Nabi, nalikanya ayun seda, dhuh gusti ingkang kuwasa, pun patikbra kalilakna, hanyang gya ing sakiting, pejahing umat kawula.
2. E...Easalam ngalaika, zaenal ambiyaki, maca solawat maca salam, ngilangaken manah susah, ngilangaken manah susah,
3. E...Ayun-ayun aja sira neng ndedalan gawe dosa, ning akhir mundhak nelangsa.
4. E...Rohmatullah salamullah, ing ngatase Kanjeng Rosul, bumi langit wujudipun, arahe ngamal lan ngelmu, ja mampang prentah pangeran.
5. E...Sholallahu wasalama, ngala Nabi Muhammad kasihe Allah, ya qofaru ya maula. dul jalali ya maula. dul jalali ya maula.
6. E...Eca-eca , eca-eca orang tuwa jangan lupa, meruhana-murukana, maring bocah cilik gedhe, aja tampik, aja tampik awakipun kuwajiban, wajibipun-wajibipun nanti dulu jangan tanya, nanti dulu jangan tanya.
7. Rukun iman nenem betul, jangan mampang, orang banyak ngimanaken, maring Allah maring Rosul, maring kitab pesten becik pesten ala, dina akir malaekat sudah terang lakanana.

Sekar Tri Wikrawa

1. Gugulanga kalbu, nira kang sanyata, kalamunta sira, yen pinuju nampeni bendunya, den sabar lan rila, lan nuli tobata, ing sagadugira, kang nrus ing wardaya.
2. Aja sira samar-samar, pangeran manci ing sira, aja sira samar-samar, pangeran manci ing sira,
3. E...E...E aja sira maido kukum pangeran, pangeran wus dhawuh terang. 2X
4. Kapungkur rukune iman, yaiku nenem perkara sedayane, (*aja menga-mengo (senggakan)*), dhihin iman Sang Miwah Agung, kapindho Rosulullah, ping tri kitab catur malaekatipun, (*aja mengeran loro (senggakan)*, ing dina akiring jaman, pesten ala pesten becik.
5. Aduh lae babo lae, wong urip elinga janji, aduh lae babo lae, wong urip elinga janji-janjinipun, dina misah aturipun para duryat, kawula manut ing Tuhan.
6. Salatullah salamullah, salatullah salamullah ngala nabi, ngala nabi wasalama Ngala Rosul, huwa safingil alayake wal muhammad dul ngarabi.
7. Huwa nabi-huwa nabi asluk wujud, huwa nabi-huwa nabi asluk wujud, wujudakun wujudana, kata wujud ngilaftake, huwa Nabi awaluhu.

Sekar Kusumastuti

1. Dhuh kulup putraningsun, sirehku wus wanci, pisah lan jeneng ing wang, ywa kulineng ardi, becik sira neng praja, suwiteng narpati, nangingta wekas ing wang, ywa pegat teteki

2. E...ada kata belum lama, sudah terang miyosipun, kanjeng Nabi Gusti Rosul, Gusti Rosul wonten Mekah, dipunutus wonten Mekah, nuli pindah ing Medinah, nuli gerah ing Medinah, nuli seda ing Medinah, sinarekaken ing Medinah.

Sekar Citra Mengeng

1. Risang maha yekti, sawuse semedi, mungguhing pacrabakan, dangu aningali, wijiling sasangka, saking graning ardi, karnantyasira, alon angandika.
2. Aja sungkan aja lumuh, mamrih ngelmu kang sejati, jatining kang islam maton, dumunung awas lan eling, mahya manjing napasira, estinen maring Hyang Widi,
3. Cengkal benang kayu gung rinepta jalma, galekana wekasane kang utama.
4. Sarung jagung reremuking panjang putra, ngelingana abote seksa neraka.
5. Sumungkema mring Hyang Agung, ing wayah wus sirep jalmi, tuwajuh kanthi nelangsa, rumangsaa lamun sisip, anyuwuna pangaksama mring dzat kang murbeng dumadi.
6. Ancur kaca menyan seta saupama, yen rinasa neng donya mangsa lawasa.
7. Bebek rawa-rawine rekma turangga, wis mangsane tobatira aneng donya.
(*Huwa nabi ngala rosul ya robbi*)

Sekar Kinanthi Sandhung

1. Rukuk sujud limang wektu, wewacane dipuntertib, (*ngala nabi ngala rosul ya robbi*), Ngisak kudu tumukninah, Subuh Luhur Asar Magrib, sumarahnya anelangsa, sujud sungkem mring Hyang Widi. 2X *Slendro*
2. Rukuk sujud limang wektu, wewacane dipuntertib, (*ngala nabi ngala rosul ya robbi*), Ngisak kudu tumukninah, Subuh Luhur Asar Magrib, sumarahnya anelangsa, sujud sungkem mring Hyang Widi. 2 X *Pelog*
3. Ya anak adam ya anak adam, ngulatana syaratipun, awak eca ingkang mulya, ya aja lali ya aja lali, ingkang becik kang utama, mumpangati maring sira.

Sekar Dhandhanggula Turulare

1. Kang ginita lelaguning gendhing, Laras madya pambukaning sekar, Dhandhanggula turulare, binarunging swararum, ruming raras amilangoni, iramane Lancaran, mung kinarya kidung, (*isen sekar Ilir-ilir*)

Sekar Ilir-Ilir

(*Lir-ilir, lir-ilir. tandure wis sumilir, tak ijo royo-royo tak sengguh temanten anyar, cah angon-cah angon penekno blimbing kuwi, lunyu-lunyu yo penekno kanggo mbasuh dodotira, dodotira-dodotira kumitir bedhah ing pinggir, dondomana jlumatana kanggo seba mengko sore, mumpung padhang rembulane, mumpung jembar kalangane, yo surako... surak iyo...*)

(*tembang dhandhanggula candhakipun*) Pepathete nara oncat, wus kacakup-capepane nara cicir, dhawah buka delinga.

2. Eling-eling dha elinga, ya maring pangeran, dha rumangsa duwe daya, weruha awak kawula.
3. Atur pemet kang samnya lenggah sadarum, ja katungkul denny miarsi, suraosing kang pitutur, prastawakna ingkang ning, cunduknya telenging batos.
4. Eling-eling dha elinga, ya maring pangeran, dha rumangsa duwe daya, eeruha awak kawula.
5. Lara satusewu lara bareng maju, milara kaluwih-luwih, ora pisan mangu-mangu, ngunjara nunjem nyebit-nyebit, ngrontang-ngranting jiwaning wang.
6. Eling-eling dha elinga, ya maring pangeran, dha rumangsa duwe daya, weruha awak kawula.
7. Wuwuh-wuwuh neng sajroning geni murub, cinakote ula mandi, klabang kalajengkingipun, gumuruh swaraning tangis, asesambat pating glembor.
8. Eling-eling dha elinga, ya maring pangeran, dha rumangsa duwe daya, weruha awak kawula.
9. Gumarubug genine neraka murub, nyomot mbrongot geseng mami, masuk manjing nratas nimbus, ngrunjing ngejur-ejur jalmi, ngrunjing amrih mrucut-mrucut.
10. Eling-eling dha elinga, ya maring pangeran, dha rumangsa duwe daya, weruha awak kawula.

Sekar Pamularsih

1. Dhuh sira putraningsun, bektiya mring yayah wibi, rahayu kang pinanggya, aja dume sira kaki, jungkung ngabekti mring Hyang, hananging sira tan ngabekti, mring yayah rina-rina, yekti tinendhang Hyang widi.
2. Gawe ngamal kang bagus, lirya tobatira kaki, tuwajuh kanthi nelangsa, ing dhahir terusing batin, poma kabeh lakanana, ing mbenjing sanguning mati.
3. Tales wana lincak inggil saupama, aja kliru miliha maring agama.
4. Roning klapa lette tembung saupama, kang waspada maring saraking agama.
5. Ngamal ngelmu kang satuhu, ngulatana kang sayekti, para manungsa ngelingana, dedalanmu maring akir, luwih angel luwih gawat, luwih angel luwih rumpil.
6. Dhumpul pukut pakel alus saupama, besuk kapan gelem nglakoni agama.
7. Panen sabin topi bludru kang cemani, dha miwiti dhasare mung ati suci.
8. Para manungsa sadarum, elingana pangeran neki, kang angganjar ingkang neksa, neng alam akerat benjing, tineraju ngamalira, ingkang ala ingkang becik.

Sekar Kenya Kediri

1. Sapta catur dhuh kusuma puspa lulut, lulus welasa mring dasih, kalembak gung pandaya tumpraping ranu, ingkang kasang-kasang saying gung wilangu, aduh babo lir sang retna jiwaning wang, bayem harda jenang sela, anteng jatmika ing budi, wauta titisipun Dyah Ayu Kenya Kediri. (*ngala nabi ngala rosul wallahu*).

Sekar Sinom

1. Rukun islam kang rinepta, *(ngala nabi ngala rosul)*, iku lima sedayane, *(oya rabbi oya rahman oya robbi)*, kang dhihin iku sahadat, *(kapuk diwusani aja umuk yen durung nglakoni, yen drung nglakoni)*. salat ingkang kaping kalih, *(ngala nabi ngala rosul oya robbi)*, siyam ingkang kaping tri, *(ngala nabi ngala rosul, ngala nabi ngala rosul oya robbi)*, zakat ingkang kaping catur, *(ngala nabi nabi ngala rosul, ngala nabi nabi ngala rosul oya robbi)*, munggah haji ping limanya, *(mekah tanah suci papan kanggo munggah haji, kanggo munggah haji)*, maring mekah tanah suci, *(ngala nabi ngala rosul nabi ngala rosul)*, pan wus terang iku kabeh lakanana, *(ngala nabi ngala rosul wallahu)*.
2. Rukune sholat pitulas, *(ngala nabi ngala rosul)*, dhihin niyat ana ati, *(oya robbi oya rahman oya robbi)*, kalih takbiratulikram, *(kapuk diwusani aja umuk yen durung nglakoni, yen durung nglakoni)*, ngadeg ingkang kaping tri, *(ngala nabi ngala rosul oya robbi)*, patekah kaping pat neki, *(ngala nabi ngala rosul ngala nabi ngala rosul oya robbi)*, kaping lima iku rukuk, *(ngala nabi nabi ngala rosul ngala nabi nabi ngala rosul oya robbi)*, kaping nem tumukninahnya, *(mekah tanah ssuci papan kanggo munggah haji, kanggo munggah haji)*. iktidal ping pitu neki, *(ngala nabi ngala rosul nabi ngala rosul)*, kaping wolu iktidal tumukninahnya, *(ngala nabi ngala rosul wallahu)*.
3. Sujut kalih ping sanganya, *(ngala nabi ngala rosul)*, dasa tumukninah neki, *(ya robbi oya rahman oya robbi)*, ping sewelas iku lenggah, *(kapuk diwusani aja umuk yen durung nglakoni, yen durung nglakoni)*, antarane sujut kalih, *(ngala nabi ngala rosul oya robbi)*, rolas tumukninah neki, *(ngala nabi ngala rosul ngala nabi ngala rosul oya robbi)*, telulas takiyatipun, *(ngala nabi ngala rosul ngala nabi nabi ngala rosul oya robbi)*, lungguh akir ping patbelas, *(ekah tanah suci papan kanggo munggah haji, kanggo munggah haji)*, limolas sholawat nabi, *(ngala nabi ngala rosul nabi ngala rosul)*, Maca salam nembelas tertip pitulas.

Sekar Gadhung

1. Anjrah ingkang puspita arum, ketiyuping samirana amring, sekar gadhung kongas gandanya, malek raras retnaning ndriya.
2. Estinen ing siyang ndalu, eling mumring dzat sejati, aja pijer sosongaran, mamrih den alem sesami, nglimputi panembahira, ngibadahmu mring Hyang Widi. Carang wreksa wreksa wilis tanpa patra, ora gampang uripe neng alam donya.
3. Sirap siti kuntul biru sabeng rawa, langak-langak gegandhengan neng suwarga.
4. Saguning prasiswa ulun, estokna wasita mami, jati-jatining leladyan, ing donya ingkang pratitis, netepi wulu sepata, poma kudu den lakoni.
5. Kembang mawar lir indah tengahing latar, ati sabar wateke tanggeh kesasar.
6. Kembang menur tinandur tepining sumur, ati jujur negarane bakal makmur.
7. Kang dadya tulak tatanggung, ing seksa neraka geni, ngamal soleh aranira, marma sagung prasujalmi, sira isih ana donya, ngulatana kang sayekti.

Sekar Madu Retna

1. Narpati karna, putra myang danang jaya, matur ing raka, nalendra ari murti, saha waspa ing madya wasana nira, katur sadaya mring sang reh madu retna.
2. Bayatama madu retna, kang pinastika pinuji dadi, kusuma pepujanku kekuwungira, maweh rudating ndriya, driya matrenyuh tis-tis anggula drawa,

Sekar Mijil Sulastri

1. Eling-eling, eling sira den eling, sira waspadakna, ana donya sepira lawase, aja nggugu selira pribadi, nguja nepsu neki, wuwuse kalantur.
2. Eling-eling, eling sira den eling, (*Nabi ngala rosul*), urip ana donya, (*Nabi ngala rosul*), akeh coba godha rencanane, mumpung isih ginanjar lestari, mertobata sira kaki, manembah Hyang Agung.
3. Eling-eling, eling sira den eling, sira waspadakna, ana donya sepira lawase, aja nggugu selira pribadi, nguja nepsu neki, wuwuse kalantur.
4. Eling-eling, eling sira den eling, (*Nabi ngala rosul*), urip ana donya, (*Nabi ngala rosul*), akeh coba godha rencanane, mumpung isih ginanjar lestari, mertobata sira kaki, manembah Hyang Agung.
5. Dedalane (*ngala nabi*) guna lawan yekti (*nabi ngala rosul*), kudu andhap asor, (*Nabi ngala rosul*), wani ngalah luhur wekasane, tumungkula yen dipundukani, bapang den singpangi, ana catur mungkur.
6. Dedalane guna lawan yekti, kudu andhap asor, wani ngalah luhur wekasane, tumungkula yen dipundukani, bapang den singpangi, ana catur mungkur.

Sekar Asmaradana Semarang

1. Poma-poma wekas mami, anak putu aja lena, aja katungkul uripe, lan aja duwe kareman, marang pepaes donya, siyang dalu dipunemut, yen urip manggih antaka.
2. Aja turu sore kaki, ana dewa ngangklang jagad, nyangking bokor kencanane, isine donga tetulak, sandhang kelawan pangan, yaiku bagiyani pun, wong melek sabar narima.
3. Edi rujit manis, simanis sabar tuwekal, aja menga-mengo ana donya, nglakoni dhawuh pangeran, nglakoni dhawuh pangeran.
4. Edi rujit manis, simanis murnining ngamal, tangisira nalangsa, sinyawa nutuh ing raga. dadi sira bingung polahira, gegetun alane ngamal, gegetun alane ngamal.

Sekar Wirangrong

1. Padha den emut aywa kongsi tan nglakoni, den sabar lan rila narima ing takdir, lan aywa amrih sira, sarama ing sesami, den ambeg utama tumintah aneng donya.
2. E...Hoya Allah ya Allah pangeran kula Nabi Muhammad Nabi kula, e...Kitab kur'an kitab kur'an kitap kula Kabatullah keblat kula, eE...Nama

islam nama islam agama kula, mukmin lanang mukmin wadon punika sederek kula.

3. E...Ayu rupane wong wadon ana suwarga, Allah alolok-lolok, Allah alolok-lolok kaya tanggal ping patbelas sesorote.
4. E...Ayu rupane wong wadon ana suwarga, Allah ariyap kaya lintang kerahinan sesorote.
5. E...Ayu rupane wong wadon ana suwarga, Allah alirap-lirap kaya bulan purnama sidi sesorote.
6. Ayun-ayun badan siji bakal mati, digawa neng kuburan daging bosok dadya siti, aja sangu donya brana, ya sangua puji dzikir, Laila hailallah hulaila hailallah Muhammadur Rasulullah.
7. Emut-emut sagunging para miarsi, sangsarane nayak yen antuk nugraha jati, tangen mikiring kasedan, ngosek tangi niba kaya gudel ndedagangi, labete duk ana donya.
8. Tangine saka kubur, warna-warna iku rupinipun, ana ingkang awak kewan sirah jalmi, manut marang ngamalira, ingkang sae ingkang awon.
9. Ana kang sikile apus, awak kuru wetenge sabedug, iya ingkang ana ing neraka geni, kang nuruti hawa nepsu nalika neng alam katon.
10. Eling-eling ya manungsa, aja sira gawe dosa, aneng kubur dadi wisa, neng akarat dipunseksa.
11. Ya manungsa elingana, gawe ngamal utama, aneng kubur dadi rewangnya, neng akarat manggeh raharja.

Sekar Macapat

1. Wus mangkana pigunaning jalmi, lamun durung kasinungan mulya, kudu narima wenange, aywa sira katungkul, lelakone dipunpersudi, mardimardaweng patrap, tinata kang jujur, jajah lereging jaman, wiwit kitrah tumekaning jaman mangke, kanthi duga prayoga.
2. E...Adhuh eman, wong bagus ora sembahyang, (*adhuh eman*), bagus endibagus endi Nabi Yusup kok sembahyang. (*adhuh eman*).
3. E...Adhuh eman, wong ayu ora sembahyang, (*adhuh eman*), ayu endi-ayu endi Dewi Yulaeka kok sembahyang. (*adhuh eman*).
4. E...Adhuh eman, wong sugih ora sembahyang, (*adhuh eman*), sugih endisugih endi Nabi Sulaeman kok sembahyang. (*adhuh eman*).
5. E...Adhuh eman, wong fekir ora sembahyang, (*adhuh eman*), fekir endi-fekir endi Nabi Ayub kok sembahyang. (*adhuh eman*).

Sekar Talutur

1. Pamedaring wasitaning ati, cumantaka aniru pujangga, dhahat mudha ing batine, nanging kedah ginunggung, datan weruh ingkang ngesami, ameksa angrumpaka basa kang kalantur, tutur kang katula-tula, tinelaten rinuruh kelawan ririh, mrih padhanging sasmita.
2. Ya latobat ya kawula, tobata maring pangeran mumpung menga lawang tobat. sira isih ana donya, neng akir mangsa bisaa.

Sekar Raraturidha

1. Kang kataman raras mara, rara bentrok anglam-lami, paran tumameng tilam rum, baya rumengsari ranta sumerma merduh menuhi, dhuh mas mirah sang kusuma, ambuka gandane sekar, Asmaradana padhang bulan.
2. Padha netepana ugi, kabeh prentah ing sarak, sarengat terusna lahir batine, salat limang wektu uga, tan kena tininggalan, sapa tinggal dadi gabug, yen remen misih neng praja.
3. Wiwitane badan iki, iya teka ing sarengat, ananing manungsa kiye, rukun islam kang lilima, ora kena tininggalan, iku parentah linuhung, mungguh wong urip neng donya.
4. Kudu uga den lakoni, rukun lelima punika, mapanta sakuwasane, nanging aja tan linakyan, sapa tan anglakanana, tan wurung nemu bebendu, padha sira estakna.
5. Parentahira Hyang Widi, kang dhawuh mring Nabi Allah, ing dalil kadis anggone, ajana ingkang sembrana, rasakna den karasaa, dalil kadis rasanipun, dadi padhanging tyasira.

Sekar Sudira warna

1. Ngaurip iku yogya ndedera wiji, ing kautaman ing sesamining urip, ing tembe sira ngundhuh wohing ireki, ingkang mumpangat, ing donya ya prapteng akherat, ayun-ayun padha nyembah mring Hyang Agung.
2. Kang pinucung batal salat linuwun, sawelas perkara siji panggawe mawarni, (*glewar-glewer*), kaping pindho geguneman lelahanan, (*aja menga-mengo*).
3. Kaping telu sebab kadas,, kaping catur nggepok najis basah, lima katon murat neki, (*glewar-glewer*), kaping neme yen owah niyate salat, (*aja menga-mengo*).
4. Kaping pitu ora jejeg keblatipun, wolu minum mangan, sanga gumuyu sadhesi, (*glewar-glewer*), murtat sewelas nggantungkan pedhote salat, (*aja menga-mengo*).
5. Ayun-ayun padha nyembah mring Hyang Agung, aja sira gawe dosa, menawa besok yen mati, (*glewar-glewer*), neng akherat nampa seksane pangeran, (*aja menga-mengo*).
6. Ayun-ayun aja sira neng ndelanggung, aja sira gawe dosa, ora wurung anemahi, (*glewar-glewer*), neng akherat sira bakal anelangsa.
7. Eh para lenggah sadarum, kang putra miwah kang putri, kang sampun aniti persa, dhumateng pitutur mami, sampun persa tembangira punika pitutur kadis.
8. Yekti punika pepemut, supaya bisaa ngerti, dhateng kwajiban kita, nglakoni sarengat Nabi, anembah maring pangeran, nderek tindake Njeng Nabi.
9. Lamun ayut ing becikmu, masih uman ing suwarga, lamun ayut ingkang awon, ing seksa neraka geni, lamun bacik sawetara, mesti sira den rungkebi.
10. Jangan tidur durunge maca iktifar, dielingana-dielingana. wong kang turu menawa kebanjur mati, Ya Allah robbal ngalamin.

Sekar Soyar/Penutup

1. Soyar maole soyar maole, endhung lae babo lae, kang muruk ngala Nabi, sholatullah soyar maole soyar maole.
2. Cengkal benang kayu gung rinepta jalma, golekana wekasane kang utama, ngala nabi ngala nabi, sholatullah soyar maole soyar maole.
3. Ancur kaca menyang seta saupama, yen rinasa neng donya mangsa lawasa, ngala nabi ngala nabi, sholatullah soyar maole soyar maole
4. Sirap siti kuntul biru sabeng rawa, langak-langak gegandhengan neng suwarga. ngala nabi ngala nabi, sholatullah soyar maole soyar maole.
5. Jenang sela tosan kang mawa dahana, timbang ndlenjet ndreka maring ulama.
6. Jarwa warsa kukila mawa dahana, aja mamang prentahe para ngulama.

Tabel 7 : Analisis Jinis Purwakanthi saha Paedah Purwakanthi ingkang Kapanggihaken wonten ing salebeting Sekar Slawatan Laras Madya

No	Irah-Irahan Sekar	Cakepan	Jenis Purwakanthi			Kategori Purwakanthi			Paedah Purwakanthi	Ket
			Pr. Sw	Pr. Ba	Pr. Sa	Pr. Tg	Pr.Gand			
							Ke	Ca		
1	US	Kita syukur maring pengeran ingkang sampun paring ganjaran.	√			√			Aksara /an/ ing tembung pangeran saha ganjaran kangge nggayutaken tetembungan nengenaken teges cakepan saha adamel larasing swanten ing antawis tetembungan menika.	Data 1
2	US	Dhumateng kanca-kanca kumpulan sholawatan	√			√			Aksara /an/ ing tembung kumpulan saha sholawatan kangge nggayutaken tetembungan menika supados estetis saha runtut guru swantenipun.	Data 2
3	US	Punika sholawatan tiyang ing Kradenan	√			√			Aksara /an/ ing tembung sholawatan saha Kradenan kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan teges wonten ing cakepan menika.	Data 3
4	US	Jalaran sholawatan dereng pati bias	√		√			√	Aksara /an/ runtut ing tembung jalaran saha sholawatan. Aksara /la/ runtut ing tembung jalaran saha sholawatan kangge nggayutaken tetembungan menika supados gadhah nilai estetis ing salebeting ukara menika.	Data 4
5	DM	Katindakna mring para sasama	√			√			Aksara /a/ ing tembung katindakna saha sesama kangge nggayutaken antawis tetembungan menika saha kangge nyigeg ukara menika satemah maknaning ukara menika langkung cetha saha endah.	Data 5
6	DM	Kang paring murahing donya	√			√			Aksara /ng/ ing tembung kang, paring saha murahing kangge nengenaken maknaning ukara saha runtuting tembung adamel swantenipun eco.	Data 6
7	CW	Nalikanya ayun seda.	√			√			Aksara /a/ ing pungkasaning tembung nalikanya, seda kangge nggayutaken tetembungan menika satemah gadhah nilai estetis saha runtut swantenipun satemah adamel larasing swanten.	Data 7
8	CW	Pun patikbra kalilakna	√			√			Aksara /a/ ing tembung patikbra saha kalilakna kangge nyigeg ukara menika saha kangge nengenaken satunggaling panemu	Data 8

									miturut penganggit.	
9	CW	Hanyanggya ing sakiting	√			√			Aksara / ing / ing tembung ing , sakiting kangge nggayutaken antawis tembungipun supados gayut saha kangge paring nilai <i>estetis</i> wonten cakepanipun.	Data 9
10	CW	Ngilangaken manah susah	√			√			Aksara / ah / ing tembung manah saha susah kangge nyigeg tembung satemah saged makna ing cakepan menika cetha.	Data 10
11	CW	E... Ayun-ayun aja sira neng ndedalan gawe dosa	√	√				√	Aksara / a / ing tembung aja, sira, dosa saha tembung / ayun / kangge nggayutaken tetembungan saha paring nilai <i>estetis</i>	Data 11
12	CW	Arahe ngamal lan ngelmu .			√		√		Tembung ngamal saha ngelmu menika runtut sastranipun kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun.	Data 12
13	CW	Meruhana murukana	√		√			√	Aksara / mer-mur / ing tembung meruhana saha murukana saha aksara / na / ing tembung muruhana saha murukana kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken babagan maknanipun ukara.	Data 13
14	TW	Nira kang sanyata.	√			√			Aksara / a / ing tembung nira saha sanyata kangge nggayutaken tetembungan menika supados runtut swantenipun ing salebeting cakepan menika.	Data 14
15	TW	Kalamunta sira.	√			√			Aksara / a / ing tembung kalamunta saha sira menika kangge nggayutaken antawis tembung menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara menika.	Data 15
16	TW	Aja menga-mengo			√	√			Tembung menga saha mengo menika runtut sastranipun kangge nggayutaken tetembungan saha ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun.	Data 16
17	TW	Wong urip elinga janji-janjinipun .		√		√			Pengambalan tembung / janji / ing tembung janji-janjinipun kangge ngiyataken tembungipun inggih tembung ngajeng saha tembung candhakipun supados gadhah nilai <i>estetis</i> .	Data 17
18	K	Becik sira neng praja	√			√			Aksara / a / ing tembung sira saha praja kangge nggayutaken tetembungan menika supados gayut saha nengaken panemu tertamtu miturut penganggit.	Data 18

19	K	Nuli pindhah ing Medinah	√			√		Aksara /ah/ ing tembung pindah saha medinah kangge nggayutaken tetembunganipun saha nengenaken makna wonten ing cakepan menika.	Data 19
20	K	Nuli gerah ing Medinah	√			√		Aksara /ah/ ing tembung gerah saha tembung medinah kangge nggayutaken antawin tembungipun saha nengenaken maknaning cakepan menika.	Data 20
21	CM	Sawuse semedi			√	√		Aksara /sa-se-se/ ing tembung sawuse semedi menika kangge paring nilai <i>estetis</i> babagan sastranipun.	Data 21
22	CM	Saking graning ardi.	√			√		Aksara /ing/ ing tembung saking, graning kangge nggayutaken tetembungan ing antawis ukara menika supadoh gadhah nilai <i>estetis</i> saha nengenaken maknaipun cakepan menika.	Data 22
23	CM	Alon angandika.	√			√		Aksara /a/ ing tembung alon, angandika kangge nggayutaken tetembungan menika supados runtut guru swaranipun.	Data 23
24	CM	Mahya manjing napasira	√		√		√	Aksara /ma/ ing tembung mahya saha manjing saha aksara /a/ ing tembung mahya saha napasira kangge nggayutaken tetembunganipun saha paring nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara.	Data 24
25	CM	Cengkal benang kayu gung rinepta jalma,	√		√		√	Aksara /ng/ ing tembung cengkal, benang saha gung ugi aksara /ma/ ing tembung rinepta, jalma kangge ngayutaken tetembungan saha kangge paring nilai <i>estetis</i> wonten salebeting cakepan.	Data 25
26	CM	golekana wekasane kang utama.	√		√		√	Aksara /ka/ ing tembung golekana, kang saha aksara /a/ ing tembung golekana, utama kangge ngayutaken tetembungan saha kangge paring nilai <i>estetis</i>	Data 26
27	CM	Sarung jagung reremuking panjang putra	√			√		Aksara /ng/ ing tembung sarung, jagung, reremuking, panjang kangge nggayutaken tetembunganipun supados runtut swaranipun.	Data 27
28	CM	ngelingana abote siksa neraka	√			√		Aksara /a/ ing tembung ngelingana, seksa, neraka kangge nggayutaken antawis tetembunganipun supados langkung <i>estetis</i> saha endah cakepanipun	Data 28

29	CM	Anyuwuna pangaksama mring dzat kang murbeng dumadi.	√			√			Aksara /a/ ing tembung anyuwuna saha pangaksama kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknaning ukara menika.	Data 29
30	CM	Ancur kaca menyan seta saupama	√			√			Aksara /a/ ing tembung kaca, seta, saupama kangge nggayutaken tetembungan menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> menawi dipunsekaraken.	Data 30
31	CM	yen rinasa neng donya mangsa lawasa	√			√			Aksara /a/ ing tembung rinasa, donya, mangsa saha lawasa kangge nggayutaken tetembungan menika supados gadhah nilai <i>estetis</i> menawi dipunsekaraken	Data 31
32	CM	Bebek rawa rawine rekma turangga	√		√			√	Tembung rawa-rawi saha aksara /a/ ing tembung rekma, turangga, tobatira, donya kangge nggayutaken antawis tembungipun ugi damel <i>estetis</i> ipun cakepan menika.	Data 32
33	CM	wis mangsane tobatira aneng donya	√			√			Aksara /a/ ing tembung tobatira, donya kangge nggayutaken antawis tembungipun ugi damel runtuting swantenipun.	Data 33
34	KS	Sumarahnya anelangsa.	√			√			Aksara /a/ ing pungkasaning tembung sumarahnya saha anelangsa kangge nggayutaken tetembungan menika ugi kangge ngiyataken tetembungan saderengipun.	Data 34
35	KS	Sujud sungkem mring Hyang Widi			√	√			Aksara /su/ ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha nengenaken maknaning ukara	Data 35
36	KS	Awak eca ingkang mulya	√			√			Aksara /a/ ing tembung eca saha mulya kangge nggayutaken tetembungan menika supados laras guru swaranipun ing ukara.	Data 36
37	KS	Inkang becik kang utama			√	√			Aksara /kang/ ing tembung inkang saha kang menika kangge nggayutaken tetembungan saha runtut sastranipun	Data 37
38	KS	Mumpangati maring sira.			√	√			Aksara /ma/ ing ing tembung mumpangati saha maring kangge nggayutaken tetembunganipun supados langkung endah	Data 38
39	DT	Kang ginita lelaguning gendhing.	√			√			Aksara /ing/ ing tembung lelaguning, gendhing menika kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha nengenaken maknaning ukara	Data 39

40	I	Lir-ilir tandure wus sumilir.			√	√			Aksara /lir/ ing tembung lir-ilir , sumilir kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknaning ukara menika.	Data 40
41	I	Domana jlumatana kanggo seba mengko sore.	√				√		Aksara /a/ ing tembung domana, jlumatana, seba saha aksara /o/ ing tembung kanggo, mengko ing tembung menika kangge nggayutaken tembung saha ngiyataken tetembunganipun.	Data 41
42	I	Mumpung gedhe rembulane	√			√			Aksara /e/ ing pungkasaning tembung gedhe, rembulane kangge nyigeg tembung menika saha nggayutaken tetembungan menika saha paring nilai <i>estetis</i> ing ukara.	Data 42
43	DT	Wus kacakup cakepane nora cicir.			√	√			Tembung ingkang kacithak kandel gadhah paedah kangge nggayutaken tetembungan supados runtut sastranipun.	Data 43
44	DT	Dha rumangsa duwe daya.	√		√			√	Aksara /a/ ing tembung dha, rumangsa, daya saha aksara /du-da/ ing tembung duwe daya kangge nggayutaken tembung menika saha nengenaen maknaning ukara.	Data 44
45	DT	Weruha awak kawula.	√		√			√	Aksara /a/ ing tembung weruha saha kawula ing ukara menika kangge nggayutaken antawis tembungipun saha damel runtut guru swaranipun ing ukara	Data 45
46	DT	Lara satusewu lara bareng maju	√		√			√	Aksara /u/ ing tembung satusewu saha maju saha tembung ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tembung supados runtut sastra saha swaranipun.	Data 46
47	DT	Nylomot brongot geseng mami	√			√			Aksara /ot/ ing tembung nyomot saha mbrongot kangge nggayutaken tembung supados runtut guru swaranipun.	Data 47
48	DT	Masuk manjing nratas nembus			√		√		Aksara ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tetembungan supados <i>estetis</i> saha runtut guru sastranipun.	Data 48
49	DT	Ngrunjing ngejur-ejur jalmi.		√	√			√	Aksara /ngru-nge/ ing tembung ngrunjing, ngejur saha tembung /ejur/ ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tetembungan saha nengenaken maknanipun ukara menika.	Data 49
50	P	Yekti tinendhang Hyang Widi	√			√			Aksara /i/ ing tembung yekti saha widi kangge nggayutaken tembung menika saha supados <i>estetis</i> katingal saking runtuting guru swaranipun.	Data 50
51	P	Lir ya tobatira	√			√			Aksara /a/ ing tembung lir ya saha tobata kangge nggayutaken	Data

									tetembungan menika saha damel runtuting guru swara.	51
52	P	Pama Kabeh lakanana.	√			√			Aksara /a/ ing pungkasaning tembung poma saha lakanana kangge nggayutaken tetembunganipun saha kangge nyigeg tembung menika supados laras guru swaranipun.	Data 52
53	P	Ing mbenjing sanguning mati.	√			√			Aksara /ing/ ing tembung mbenjing, ing, sanguning menika kangge nggayutaken antawis tembungipun supados langkung endah saha <i>estetis</i>	Data 53
54	P	Tales wana lincak inggil saupama	√			√			Aksara /a/ ing tembung wana saha saupama kangge nggayutaken tetembungan supados runtut ing guru swaranipun.	Data 54
55	P	Aja kliru milih maring agama.	√		√			√	Aksara /mi-ma/ ing tembung milih, maring runtut sastranipun saha akasara /a/ ing tembung milih, agama runtut swaranipun kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> .	Data 55
56	P	Roning klapa lette tembung saupama	√			√			Aksara /a/ ing tembung klapa, saupama kangge nggayutaken tembung menika saha damel runtuting guru swara	Data 56
57	P	Kang waspada marang saraking agama	√				√		Aksara /a/ ing tembung waspada saha agama kangge nggayutaken tembung menika saha nandhani purwakanthi guru swara wonten ing salebeting cakupan.	Data 57
58	P	Ngamal ngelmu kang satuhu.			√	√			Tembung ingkang kacithak kandel gadhah gina kangge gayutaken tetembungan saha damel runtuting guru sastra	Data 58
59	P	Para manungsa ngelingana	√			√			Aksara /a/ ing pungkasaning tembung para, manungsa, ngelingana menika kangge nggayutaken tetembunganipun saha kangge nyigeg tembung supados runtut guru swaranipun.	Data 59
60	P	Panen sabin topi bludru kang cemani	√			√			Aksara /i/ ing tembung topi, cemani kangge nggayutaken tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> ukara menika menawi dipunsekaraken katitik runtut swaranipun.	Data 60
61	P	Dha miwiti dhasare mung ati suci	√		√			√	Aksara /i/ ing tembung miwiti, ati, saha suci kangge nggayutaken tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> ukara amargi runtut guru swaranipun.	Data 61

62	KK	Ingang kasang-kasang saying gung wilangu	√	√			√	Aksara /ng/ ing tembung inggang kacithak kandel menika kangge nyigeg antawis tembungipun saha kangge nggayutaken tembung satunggal saha sanesipun supados endah dipunsekaraken.	Data 62
63	S	Mek ah tanah suci papan kanggo mung gah haji	√				√	Aksara /ah/ ing tembung me ah , tan ah , mung gah saha aksara /i/ ing tembung suci kangge kangge nggayutaken tetembungan saha damel estetis ing cakupan menika	Data 63
64	S	Kap uk diwusani aja um uk yen durung nglakoni	√				√	Pengambalan aksara /uk/ ing tembung kap uk , um uk saha aksara /i/ ing tembung diwusani, ngakoni kangge nggayutaken saha nengenaken maknaning ukara sipados langkung cetha.	Data 64
65	SG	Carang wreksa wreksa wilis tanpa patra	√	√			√	Pengambalan tembung wreksa saha aksara /a/ ing tembung tanpa, patra kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun supados langkung <i>estetis</i> .	Data 65
66	SG	Ora gampang uripe neng ngalam donya	√				√	Aksara /ng/ ing tembung gampang, neng saha aksara /a/ ing tembung ora, donya kangge nggayutaken tetembungan saha damel larasing guru swara.	Data 66
67	SG	Sirap siti kuntul biru sabeng rawa			√	√		Aksara /si/ ing tembung sirap saha siti kangge nggayutaken tetembungan supados endah dipunsekaraken.	Data 67
68	SG	Langak-langak gagandhengan neng suwarga		√		√		Pengambalan tembung langak kangge nggayutaken tembung candhakupun supados langkung <i>estetis</i> saha runtut guru basanipun.	Data 68
69	SG	Estokna wasita	√			√		Aksara /a/ ing tembung estokna saha wasita kangge nggayutaken antawis tembung menika saha nengenaken panemu tertamtu miturut penganggit.	Data 69
70	SG	Jati-jatining laladyan		√		√		Pengambalan tembung jati ing ukara menika kangge ngiyataken tembung ngajeng saha wingking saha nengenaken maknanipun ukara	Data 70
71	SG	Kembang mawar lir endah tengahing latar.	√				√	Aksara /ar/ ing tembung mawar saha latar kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge ngiyataken katerangan saking menika.	Data 71

72	SG	Ati sabar wateke tengah kesasar	√			√			Aksara / ar / ing tembung sabar saha kesasar ing ukara menika kangge nggayutaken ukata menika saha kangge nengenaken pemanggih tertamtu	Data 72
73	SG	Kembang menur tinandur tepining sumur	√			√			Aksara / ur / ing tembung menur, tinandur, saha sumur kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge ngiyataken katerangan ing rakitaning tembung	Data 73
74	SG	Ati jujur negarane bakal makmur	√			√			Aksara / ur / ing tembung jujur saha makmur kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge nengenaken panemu tertamtu babagan pangraosing manah.	Data 74
75	SG	Ing seksa neraka geni.	√			√			Aksara / a / ing tembung seksa saha neraka kangge nggayutaken saha nyigeg tembung menika supados laras utawi runtut guru swaranipun satemah adamel <i>estetis</i>	Data 75
76	SG	Sira isih ana donya	√			√			Aksara / a / ing tembung sira, ana, donya kangge nggayutaken tetembungan menika supados <i>estetis</i> saha damel runtuting guru swara ing salebeting cakepan menika.	Data 76
77	MR	Putra myang danang jaya	√			√			Aksara / a / ing tembung putra saha jaya ing ukara menika kangge nggayutaken saha ngiyeg tetembungan menika saha ngiyataken katerangan ing salebeting ukara.	Data 77
78	MR	Saha waspa ing madya wasananira	√		√			√	Aksara / a / ing tembung ingkang kacithak kandel ing salebeting ukara menika kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha supados <i>estetis</i> utawi damel endahing ukara menika menawi dipunsekaraken.	Data 78
79	MR	Ndriya matrenyuh tis-tis anggula drawa	√			√			Aksara / a / ing tembung anggula, drawa kangge nggayutaken antawis tembunga menika supado runtut guru swaranipun satemah eco dipunsekaraken.	Data 79
80	MS	Sira waspadakna.	√			√			Aksara / a / ing pungkasaning tembung sira saha waspadakna kangge nggayutaken tetembungan menika supados runtut guru swantenipun saha kangge nengenaken maknaning ukara	Data 80
81	MS	Ana donya sepira lawase	√			√			Akara / a / ing pungkasaning tembung ana donya saha sepira kangge nggayutaken tetembungan saha kangge nengenaken	Data 81

									pemanggil kangge nyethakaken pitakonan miturut penganggit.	
82	MS	Aja nggugu selira pribadi	√			√			Aksara /a/ ing pungkasaning tembung aja, selira kangge ngiyaken tetembungan saha daem endahhing cakepan.	Data 82
83	MS	Bapang den simpangi			√	√			Aksara ingkang kacithak kandel kangge nggayutaken tetembungan supados runtut guru sastranipun.	Data 83
84	MS	Ana catur mungkur	√			√			Aksara /ur/ ing pungkasaning tembung catur saha mungkur kangge nggayutaken tetembungan ing ukara menika supados estetis saha damel runtuting swara ing ukara menika	Data 84
85	AS	Tangisira nalangsa	√			√			Aksara /a/ ing ukara tangisira nalangsa menika nggayutaken tetembungan ing ukara menika saha kangge nyigeg tetembungan supados langkung cetha maknanipun.	Data 85
86	AS	Sinyawa nutuh ing raga	√			√			Aksara /a/ ing tembung nyawa saha raga menika kangge nggayutaken tetembungan menika supados laras guru swaranipun	Data 86
87	AS	Dadi sira bingung polahira	√			√			Aksara /a/ ing tembung sira saha polahira ing ukara menika kangge nggayutaken antawis tetembunganipun saha damel runtut guru swanten ing ukara menika.	Data 87
88	W	Padha den emut aywa kongsi tan nglakoni	√				√		Aksara /i/ ing tembung kongsi saha nglakoni saha aksara /a/ ing tembung padha, aywa kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge nengenaken makna babagan pitutur.	Data 88
89	W	Den sabar lan rila narima ing takdir	√			√			Aksara /a/ ig pungkasaning tembung rila saha narima ing tembung menika kangge nggayutaken tembung menika saha nengenaken teges miturut penganggit.	Data 89
90	W	Lan aywa amrih sira	√			√			Aksara ingkang kacithak kandel menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha kangge damel runtuting guru swaranipun	Dat9 90
91	W	sarama ing sesami			√	√			Tembung ingkang kacithak kandel menika kangge nggayutaken tetembungan menika supados estetis saha damel runtuting guru sastra ing ukaranipun.	Data 91

92	W	Den ambeg utama tumitah aneng donya	√			√			Aksara /a/ ing tembung utama saha donya kangge nggayutaken tetembungan menika supados <i>estetis</i> saha nuwuhaken pemanggih miturut penganggit.	Data 92
93	W	Aja sangu donya brana	√			√			Aksara /a/ ing tembung aja, donya saha brana kangge nggayutaken saha nyigeg tetembungan menika satemah tegesipun ukara langkung cetha.	Data 93
94	W	Aja sira gawe dosa	√			√			Aksara /a/ ing tembung aja, sira, dosa ing ukara menika kangge nyigeg saha nggayutaken tetembunganipun supados <i>estetis</i> saha damel runtuting guru swanten	Data 94
95	W	Ya manungsa ngelingana,	√			√			Aksara /a/ ing pungkasaning tembung ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha paring nilai <i>estetis</i> ing ukara menika.	Data 95
96	W	Gawea ngamal utama	√			√			Aksara /a/ ing tembung gawea saha utama ing ukara menika kangge nyigeg saha nggayutaken tetembungan menika supados makna wonten ing cakupan menika langkung cetha.	Data 96
97	M	Mardi-mardaweng patrap			√	√			Tembung ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge ngiyataken tembung satunggal saha sanesipun supados runtut guru sastranipun wonten ing salebeting cakupan menika.	Data 97
98	M	Kanthi duga prayoga	√			√			Aksara /a/ ing tembung duga saha prayoga kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtut guru swantenipun ing ukara menika.	Data 98
99	T	Pemedharing wasitaning ati	√			√			Aksara /ing/ ing tembung pamedharing saha wasitaning menika kangge nggayutaken antawis tembung menika saha nengenaken makna miturut penganggit	Data 99
100	T	Cumanthaka aniru pujangga	√			√			Aksara /a/ ing tembung cumanthaka saha pujangga kangge nggayutaken tetembungan saha nyigeg tembung supados runtut swantenipun saha paring nilai <i>estetis</i> wonten ing cakupan menika.	Data 100
101	T	Ameksa angrumpaka basa kang kalantur	√				√		Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan supados runtut swantenipun saha	Data 101

									paring nilai <i>estetis</i> ing ukara menika.	
102	T	Tinelaten rinur uh kelawan rir ih			√	√			Aksara / ur / ing tembung runur uh saha rir ih ing ukara menika kangge nggayutaken antawis tembung rinuruh saha ririh supados <i>estetis</i> saha runtut guru sastranipun ing ukara menika.	Data 102
103	T	Sira isih ana don ya .	√			√			Aksara / a / ing tembung sira, ana, don ya kangge nggayutaken saha ngiyataken tetembunganipun supados runtut guru swaranipun	Data 103
104	T	Neng akhir mangsa bis aa .	√			√			Aksara / ba / ing tembung mangsa saha bisaa kangge nggayutaken tetembungan saha damel laras saha runtuting swanten wonten ing salebeting cakepan menika	Data 104
105	R	Tan wurung nemu bend u .	√			√			Pengambalan aksara / u / ing tembung candhakistan menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting swara ing ukara satemah langkung endah	Data 105
106	R	Padha sira estok na .	√			√			Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan supados <i>estetis</i> saha kangge nyigeg tetembungan menika supados runtut guru swantenipun antawis tembungipun.	Data 106
107	R	Aj ana ingkang sembr ana .	√			√			Aksara / a / ing tembung ajana saha sembrana menika kangge nggayutaken antawis tembungipun saha nengenaken pemanggih tertamtu miturut penganggit	Data 107
108	R	Rasak na den karas aa .	√		√			√	Tembung ingkang kacithak kandel / rasa / kangge paring nilai <i>estetis</i> bab sastranipun, saha aksara / a / ing tembung menika kangge damel runtut swantenipun.	Data 108
109	SW	Sewelas perkara siji panggawe mawar ni .	√			√			Aksara / i / ing tembung siji saha mawarni kangge nggayutaken antawis tetembunganipun supados <i>estetis</i> saha ngiyataken wosing cakepan miturut penganggit.	Data 109
110	SW	Neng ak erat sira bakal nelangs a .	√			√			Aksara / a / ing tembung sira saha nelangsa kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting guru swanten ing ukara menika satemah saged langkung endah saha <i>estetis</i> ..	Data 110

111	SW	Sampun persa tembangira punika pitutur kadis .	√			√			Aksara ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembungan menika supados endah saha nyigeg tetembungan kangge nengenaken panemu gayut kaliyan wosing cakepan menika.	Data 111
112	So	Jenang sela tosan kang mawa dahana	√			√			Aksara /a/ ing tembung sela, mawa, dahana menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha paring nilai <i>estetis</i> ing salebeting ukara menika.	Data 112
113	So	Timbang ndlenjet ndreka maring ulama	√			√			Aksara /a/ ing tembung ndreka, ulama menika kangge nggayutaken tetembungan menika saha damel runtuting guru swara wonten ing cakepan menika.	Data 113
114	So	Jarwa warsa kukila mawa dahana	√		√			√	Aksara /a/ ing tetembungan ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembunganipun supados langkung endah dipunsekaraken	Data 114
115	So	Aja mamang prentahe para ulama	√			√			Aksara /a/ ing tetembungan ingkang kacithak kandel ing ukara menika kangge nggayutaken tetembunganipun supados <i>estetis</i> saha nyigeg tembung supados makna ing cakepan langkung cetha.	Data 115

Keterangan cekakan wonten ing *tabel* :

Pr.Ba (Purwakanthi Basa)

Pr.Tg (Purwakanthi *Tunggal*)

MR (Madu Retna)

MS (Mijil Sulastri)

Pr.Sa (Purwakanthi Sastra)

Pr.Gand.Ke (Purwakanthi *Ganda Kembar*)

P (Pamularsih)

R (Raraturidha)

Pr.Sw (Purwakanthi Swara)

Pr.Gand.Ca(Purwakanthi *Ganda Campuran*)

S (Sinom)

So (Soyar).

AS (Asmaradana Semarang)

CM (Citra Mengeng)

SG (Sekar Gadhung)

SW (Sudira Warna)

CW (Candra Wilawata)

DM (Dhandhanggula Macapat)

T (Talutur)

TW (Tri Wikrawa)

DT (Dhandhanggula Turulare)

K (Kusumastuti)

US (Uluk Salam)

W (Wirangrong)

KK (Kenya Kediri)

KS (Kinanthi Sandhung)

I (Ilir-ilir)

M (Macapat)